

Marit Ekne Ruud
Bengt Andersen
Ingar Brattbakk
Hanna Breistrand
Marit Nygaard
Guri Mette Vestby

Utfordringer og mulighetsrom

Oppstartsanalyse for områdeløft på Romsås og Grorud

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Utfordringer og mulighetsrom

Andre publikasjoner fra NIBR:

Samarbeidsrapport NIBR/AFI 2017	Lytt til seniorenene! Utprøving av medvirkningsmodell for aldersvennlige lokalsamfunn
NIBR-rapport 2017:18	Områdeløft Trosterud og Haugerud. Nullpunktsanalyse for måling av effekter
NIBR-rapport 2017:19	Lindeberg som bosted – seks år med områdeløft
NIBR-rapport 2016:1	Områdeløft Ammerud – trygghet og trivsel på spill
NIBR-rapport 2014:11	Å bo på Lindeberg – beboeres erfaringer med området
NIBR-rapport 2011:19	Utviklingen av Søndre Nordstrand. Deltakelse og medvirkning fra innbyggere.
Samarbeidsrapport NIBR/TØI 2011	Midtveisevaluering av Groruddalssatsingen

Publikasjonene
kan skrives ut fra
<http://www.hioa.no/nibr>

Marit Ekne Ruud
Bengt Andersen
Ingar Brattbakk
Hanna Breistrand
Marit Owren Nygaard
Guri Mette Vestby

Utfordringer og mulighetsrom

Oppstartsanalyse for områdeløft på Romsås og Grorud

NIBR-rapport 2018:4

Tittel: Utfordringer og mulighetsrom. Oppstartsanalyse for områdeløft på Romsås og Grorud

Forfattere: Marit Ekne Ruud, Bengt Andersen, Ingar Brattbakk, Hanna Breistrand, Marit Owren Nygaard og Guri Mette Vestby

NIBR-rapport: 2018:4

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-8309-233-2 (Trykket)
978-82-8309-234-9 (Elektronisk)

Prosjektnummer: 3706

Prosjektnavn: Oppstartsanalyser for nye områdeløft i Bydel Grorud

Oppdragsgiver: Bydel Grorud, Oslo kommune

Prosjektleder: Marit Ekne Ruud

Referat: Rapporten presenterer resultater fra stedsanalyser av delbydel Romsås og delbydel Grorud med vekt på befolkningens utfordringer og ressurser knyttet til levekår og nærmiljø. Funnene skal danne grunnlag for områdeinnsats i delbydelene. Analysene er basert både på befolknings- og levekårsstatistikker og på intervjuer med aktører i områdene som jobber med befolkningsgrupper.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: Juni 2018

Antall sider: 187

Utgiver: By- og regionforskningsinstituttet NIBR
OsloMet - Storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO
Telefon: (+47) 67 23 50 00
E-post: post-nibr@oslomet.no

Vår hjemmeside: <http://www.oslomet.no/nibr>

Trykk: X-idè
Org. nr. NO 997058925 MVA
© NIBR 2018

Forord

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Bydel Grorud, som ledd i den nye Groruddalssatsingen. Rapporten er en oppstartsanalyse for nye områdeløft i Bydel Grorud. Rapporten er utarbeidet av forskere fra By- og regionforskningsinstituttet (NIBR) og fra Arbeidsforskningsinstituttet (AFI). Forfatterne er etnolog Marit Ekne Ruud (prosjektleder), samfunnsøkonom Marit Owren Nygaard og sosiolog Guri Mette Vestby, NIBR, og sosialantropolog Bengt Andersen, samfunnsgeograf Ingar Brattbakk og kultursosiolog Hanna Breistrand, AFI.

Forfatterne ønsker å takke Bydel Grorud ved Mari Tharaldsen og Ole-Jørgen Pettersen for oppdraget og for all god hjelp underveis. Bydelen har blant annet bidratt aktivt med å rekruttere informanter til intervjuene og stilt sine lokaler til disposisjon.

Videre ønsker vi særlig å takke alle informantene som har brukt av sin tid for å svare på våre mange spørsmål. Uten at folk stiller opp, hadde en slik studie ikke vært mulig å gjennomføre. En rekke aktører både blant bydelens tjenesteapparat og ansatte i helsetjenesten, skoler, barnehager og ungdomsklubben, samt representanter fra frivilligheten, beboere og skoleungdom har gitt oss mange interessante fortellinger og svar, og det er dessverre bare noe av dette rike datamaterialet vi har kunne presentere og analysere i denne rapporten.

Oslo, april 2018

Berit Nordahl
Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Figuroversikt	6
Sammendrag.....	9
Summary	16
1 Innledning.....	24
1.1 Bakgrunn for oppdraget.....	24
1.2 Problemstillinger og perspektiver	26
1.3 Perspektiver på levekår.....	29
1.4 Sammenhengen mellom tjenester og nærmiljø	30
1.5 Tillit og sosial kapital	32
1.5.1 Tillit som integrerende faktor.....	33
1.6 Hva kjennetegner områdeløft som metode og hva kan områdeløft bidra til?	35
1.7 Oppbygging av rapporten.....	37
2 Metode for datainnsamling	38
2.1 Kvantitativ metode	38
2.2 Kvalitativ metode.....	38
3 Situasjonsbeskrivelse av delbydel Romsås	42
3.1 Befolkningen på Romsås.....	42
3.1.1 Lav befolkningsvekst.....	42
3.2 Alderssammensetning – færre unge, flere eldre.....	44
3.2.1 Færre skolebarn	44
3.2.2 Flere eldre - også relativt til Oslo.....	46
3.2.3 Alderssammensetning oppsummert.....	47
3.3 Inntekt og arbeid.....	47
3.3.1 Lav gjennomsnittsinntekt – gapet øker.....	47
3.3.2 Mange husholdninger lever av offentlige overføringer	49
3.3.3 Nesten en av fire har redusert arbeidsevne	50
3.3.4 Få er i arbeid – spesielt kvinnene.....	51

3.3.5	Flest i jobb i grunnkretsen Svarttjern – færrest i Vestre Romsås	52
3.3.6	Inntekt og arbeid oppsummert	53
3.4	Utdanning.....	54
3.4.1	Lavt utdanningsnivå – men stadig flere tar høyere utdanning.....	54
3.5	Befolkningssammensetning og flyttemønstre	56
3.5.1	Flere innvandrere og færre uten innvandringsbakgrunn.....	56
3.5.2	Sammensatt landbakgrunn.....	59
3.5.3	Flere flytter fra enn til Romsås.....	60
3.5.4	De fleste som flytter, flytter til et annet sted i Oslo...	62
3.5.5	Stabile nabolag.....	62
3.5.6	Befolkningssammensetning og flytting oppsummert	64
3.6	Bolig	64
3.6.1	En av tre husholdninger bor trangt.....	64
3.6.2	Relativt lave boligpriser	65
3.6.3	De fleste eier boligen sin.....	66
3.6.4	Mange kommunale boliger – spesielt i Vestre Romsås.....	67
3.6.5	Bolig oppsummert	68
3.7	Andre levekårsindikatorer.....	68
3.7.1	De fleste har ikke levekårsproblemer.....	69
3.8	Situasjonsbeskrivelsen på Romsås oppsummert	71
4	Situasjonsbeskrivelse av delbydel Grorud.....	72
4.1	Befolkning	72
4.1.1	Moderat befolkningsvekst.....	72
4.1.2	Grunnkretsene i delbydel Grorud	73
4.1.3	Alderssammensetning.....	74
4.1.4	Færre barn i skolealder også i delbydel Grorud.....	75
4.1.5	Flere eldre.....	75
4.1.6	Færre norske – flere østeuropeere	76
4.1.7	Mange barn med utenlandsk landbakgrunn i Øvre Grorud	77
4.1.8	Befolkning oppsummert	79
4.2	Flytting.....	79
4.2.1	De fleste blir i Oslo.....	82
4.3	Arbeid, inntekt og utdanning	82
4.3.1	Færre er i arbeid.....	82
4.3.2	Flere sysselsatte i Nedre enn i Øvre Grorud.....	83
4.3.3	Flere med høy utdanning i Nedre Grorud	85

4.3.4	Økende inntektsforskjeller.....	87
4.3.5	De eldste er lønnstapere.....	88
4.3.6	Arbeid, inntekt og utdanning oppsummert.....	89
4.4	Bolig.....	90
4.4.1	Få kommunale boliger.....	90
4.4.2	Variert bebyggelse i Nedre Grorud.....	90
4.4.3	Hver tredje husholdning i Øvre Grorud leier.....	90
4.4.4	Færre med bakgrunn fra nye EU-land eier.....	91
4.4.5	Mange bor trangt – noen svært trangt.....	92
4.4.6	Dalende boligpriser i Nedre Grorud.....	93
4.4.7	Bolig oppsummert.....	94
4.5	Levekår.....	94
4.5.1	De fleste har ikke levekårsproblemer.....	94
4.5.2	Stort sprik i utdanningsnivå.....	95
4.5.3	Flere er i stand til å arbeide.....	95
4.5.4	Færre med levekårsproblemer i delbydel Grorud enn i delbydel Romsås.....	95
4.6	Situasjonsbeskrivelse delbydel Grorud oppsummert.	96
5	Folkehelse.....	97
5.1	Helse knyttet til levevaner.....	97
5.2	Psykisk helse.....	99
5.2.1	Helseteam i bydelen.....	101
5.3	Mental helse.....	102
5.4	Et komplekst bilde av folkehelsen i delbydelene.....	104
6	Barnehagen som integreringsarena.....	106
6.1	Barnehagen som integreringsarena for foreldre.....	106
6.2	Satsing på tidlig språkopplæring.....	107
6.2.1	Utfordringer med språkopplæringen.....	109
7	Skolehverdagen og kvalifisering til arbeidslivet.....	111
7.1	Et generelt bilde av utdanningssituasjonen i Oslo ...	111
7.2	Situasjonen på Romsås og Grorud.....	113
7.2.1	Romsås.....	114
7.2.2	Grorud.....	115
7.2.3	Skole – karakterpoeng fra grunnskolen og gjennomstrømning i videregående skole.....	120
7.3	Kvalifisering til arbeidslivet.....	123
7.4	Språkopplæring.....	125
8	Nærmiljø og bomiljø.....	127
8.1	Beboersammensetning, bomiljø og barns nærmiljø.	128

8.2	Senterområdene sett med barns øyne	129
8.3	Ungdoms opplevelse av nærmiljøet.....	134
8.4	Beboeres opplevelser av nærmiljøet	136
8.5	Forebygging i nærmiljøene.....	139
8.6	Inkluderingsarenaer og ressurser i nærmiljøet	141
8.6.1	Tilbud til ungdom	142
8.6.2	Idrett som aktivitetsarena i nærmiljøet.....	143
8.6.3	Frivillighet, Frivilligsentral og nærmiljøesenter.....	146
8.6.4	Eldre som ressurs i nærmiljøet.....	147
8.7	Hvordan barn og unge påvirkes av nabolaget sitt: nabolagseffekter	148
8.7.1	Betydningen av nabolaget for barn og unge	148
8.7.2	Ulike grupper av barn og unge påvirkes ulikt av nabolaget	149
8.7.3	Barnefattigdom i Oslos nabolag	150
9	Hovedfunn og veien videre.....	155
9.1	Utfordringer og mulighetsrom: det doble perspektivet er viktig.....	155
9.2	Presentasjon av hovedfunn.....	156
9.3	Utfordringer og ressurser i befolkningen knyttet til levestandard og nærmiljø.....	157
9.3.1	Viktigste ressurser i befolkningen og nærmiljøet.....	157
9.3.2	Viktigste utfordringer med levestandard og nærmiljø.....	160
9.4	Sosiale og geografiske skillelinjer innad i delbydelene.....	162
9.5	Frafall fra videregående skole.....	164
9.6	Grupper som faller utenfor arbeidslivet	165
9.7	Lokale arenaer for integrering og deltakelse	166
9.8	Samskaping for å imøtekomme sammensatte utfordringer	169
9.9	Forslag til strategier.....	171
9.9.1	Basisstrategi: styrke og utvikle ressursteam	171
9.9.2	Delstrategier for befolkning og nærmiljø	172
9.10	Områdeløft som metode i delbydel Grorud?.....	180
9.11	Avsluttende refleksjoner	181
	Litteratur	185

Figuroversikt

<i>Figur 3.1:</i>	<i>Grunnkretsene i delbydel Romsås.</i>	43
<i>Figur 3.2:</i>	<i>Befolkningsvekst i prosent, 2008-2017, grunnkretsene i Romsås, delbydel Romsås og Oslo i alt.</i>	44
<i>Figur 3.3:</i>	<i>Antall personer i alderen 6-15 år, 2008-2017, delbydel Romsås.</i>	45
<i>Figur 3.4:</i>	<i>Indeksert vekst i antall personer i aldersgruppen 6-15 år. Antallet i 2008 = 100.</i>	46
<i>Figur 3.5:</i>	<i>Indeksert vekst i antall personer i aldersgruppen 67-79 år. Antallet i 2008 = 100.</i>	47
<i>Figur 3.6:</i>	<i>Gjennomsnittsinntekt per person, 17 år og eldre, delbydel Romsås og Oslo totalt.</i>	48
<i>Figur 3.7:</i>	<i>Differanse mellom gjennomsnittsinntekten i delbydel Romsås og Oslo totalt, 2007-2015.</i>	49
<i>Figur 3.8:</i>	<i>Andel husholdninger hvor over halvparten av inntekten kommer fra offentlige overføringer, 2008-2015.</i>	50
<i>Figur 3.9:</i>	<i>Andel kvinner og menn med redusert funksjonserne, 2015.</i>	51
<i>Figur 3.10:</i>	<i>Andelen sysselsatte kvinner og menn, 25-49 år, 2007-2016.</i>	52
<i>Figur 3.11:</i>	<i>Andel sysselsatte, 30-59 år, grunnkretser i Romsås, delbydel Romsås og Oslo, 2007-2016.</i>	53
<i>Figur 3.12:</i>	<i>Andel personer 21-29 år som har påbegynt, men ikke fullført videregående skole etter fem år, per 1.1.2014. Oslo i alt, Norge i alt, delbydel Romsås og delbydel Grorud.</i>	55
<i>Figur 3.13:</i>	<i>Andel personer i alderen 30-59 år etter høyeste fullførte utdanningsnivå, 2017.</i>	56
<i>Figur 3.14:</i>	<i>Andel av befolkningen etter innvandringsbakgrunn, delbydel Romsås, 2008-2017.</i>	57
<i>Figur 3.15:</i>	<i>Andel personer etter innvandringsbakgrunn, 2017.</i>	58
<i>Figur 3.16:</i>	<i>Antall personer under 16 år som ikke har innvandringsbakgrunn, 2008-2017.</i>	59

Figur 3.17:	<i>Andel personer etter landbakgrunn (innvandrere og norskfødte av innvandrere) fordelt etter aldersgrupper, 2017, delbydel Romsås og Oslo som helhet.....</i>	60
Figur 3.18:	<i>Bruttoflytting, dvs. summen av inn- og utflytting som andel av folkekemengden (turnover), delbydel Romsås, delbydel Grorud og Oslo som helhet, 2007-2016.....</i>	63
Figur 3.19:	<i>Andel av befolkningen som flytter fra stedet i løpet av et år, 2007-2016.</i>	64
Figur 3.20:	<i>Gjennomsnittlig kvadratmeterpris for omsatte boliger gjennom året. Priser på Romsås i forhold til Oslo, som er satt til å være lik 100. 2004-2016.....</i>	66
Figur 3.21:	<i>Andelen personer som <u>eier</u> sin egen leilighet, etter landbakgrunn (inkluderer både innvandrere og norskfødte av to innvandrerforeldre) Landgruppe 1: Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania. Landgruppe 2: EU-øst, Landgruppe 3: Asia, Afrika m.v.</i>	67
Figur 3.22:	<i>Andel av befolkningen med fem ulike levekårsproblemer. Oslo i alt, delbydel Romsås og delbydel Grorud.....</i>	69
Figur 4.1:	<i>Indeksert befolkningsvekst. Antall innbyggere i 2007 = 100.</i>	72
Figur 4.2:	<i>Kart over grunnkretsene i delbydel Grorud.....</i>	73
Figur 4.3:	<i>Indeksert befolkningsvekst Oslo, delbydel Grorud og to grunnkretser i Grorud. Antall innbyggere i 2008 = 100.</i>	74
Figur 4.4:	<i>Andelen som personer i aldersgruppen 6-15 år utgjør av befolkningen som helhet, 2008-2017.....</i>	75
Figur 4.5:	<i>Andel personer etter landbakgrunn, alle aldre, delbydel Grorud og Romsås, 2017.</i>	76
Figur 4.6:	<i>Indeksert befolkningsvekst etter landbakgrunn, delbydel Grorud, antall personer i 2008 = 100.</i>	77
Figur 4.7:	<i>Andel av befolkningen etter innvandrerbakgrunn, 2017.</i>	78
Figur 4.8:	<i>Andel av befolkningen under 16 år etter innvandrerbakgrunn, 2017.....</i>	79
Figur 4.9:	<i>Nettoflytting som andel av folkekemengden, årlig, 2007-2016. Nettoflyttingen er dekomponert etter landbakgrunn.</i>	80
Figur 4.10:	<i>Andel syssetatte, 25-49 år, 2008-2016.....</i>	83
Figur 4.11:	<i>Andel yrkesaktive, 30-59 år, grunnkretsene i Bydel Grorud og Oslo totalt. Kun grunnkretsene med mer enn 200 personer i denne aldersgruppen er inkludert.</i>	84
Figur 4.12:	<i>Andel syssetatte, 30-59 år, 2007-2016.....</i>	85
Figur 4.13:	<i>Andel med ulikt utdanningsnivå. Høyeste fullførte utdanning, personer 30-59 år, 2017.</i>	86

Figur 4.14:	<i>Differanse mellom gjennomsnittsinntekten i delbydel Romsås/ delbydel Grorud og gjennomsnittsinntekten i Oslo totalt, 2007-2015.</i>	88
Figur 4.15:	<i>Prosentvis vekst i gjennomsnittsinntekt for ulike aldersgrupper, 2008-2015, delbydel Grorud og Oslo totalt.</i>	89
Figur 4.16:	<i>Andel av boligmengden etter bustype, 2016.</i>	90
Figur 4.17:	<i>Andel personer som eier sin egen leilighet etter landbakgrunn (inkl. både innvandrere og norskfødte av to innvandrerforeldre).</i>	92
Figur 4.18:	<i>Gjennomsnittlig kvadratmeterpris for omsatte boliger gjennom året. Pris i Oslo totalt er satt til å være lik 100. 2004-2016.</i>	94
Figur 4.19:	<i>Differanse mellom andelen med levekårsproblemer i delbydel Romsås/ Grorud og Oslo som helhet. Den sorte, horisontale linjen er å tolke som snittet for Oslo.</i>	96
Figur 8.1:	<i>Andel barn i hushold med vedvarende lavinntekt (3 år, EU) 2008 - 2010 og 2013 - 2015, for hele Oslo, delbydeler i Bydel Grorud og utvalgte delbydeler i Oslo med høyest og lavest andel.</i>	152
Figur 9.1:	<i>Forslag til strategier områdesatsing.</i>	173

Tabelloversikt

Tabell 7.1:	<i>Andelen avgangselever for treårsperioden 2014 til 2016 etter grunnskolepoeng.</i>	122
-------------	--	-----

Sammendrag

*Marit Ekne Ruud, Bengt Andersen, Ingar Brattbakk, Hanna Breistrand,
Marit Nygaard og Guri Mette Vestby*

Utfordringer og mulighetsrom.

Oppstartsanalyse for områdeløft på Romsås og Grorud.

NIBR-rapport 2018:4

Rapporten presenterer resultater fra oppstartsanalysen for områdeløft i delbydelene Romsås og Grorud, gjennomført oktober 2017 - april 2018. Målet med oppdraget har vært å få et best mulig kunnskapsgrunnlag for utvikling av strategier, mål og prosjekter for det nye områdeløftet som er vedtatt for delbydel Romsås, samt et kunnskapsgrunnlag for å vurdere om områdeløft vil være en riktig innfallsvinkel for å håndtere levekårsutfordringer i delbydel Grorud.

Problemstillinger

Problemstillingene i undersøkelsen dreier seg om å avdekke utfordringer og ressurser i de to delbydelene knyttet levekår og nærmiljø:

- Hva viser tilgjengelig statistikk, kunnskapsrapporter og evalueringer? Og hva viser dette materialet ikke? Hvilke andre temaer og indikatorer bør trekkes inn i analysen?
- Hva er befolkningen på Romsås og Grorud sine utfordringer knyttet til levekårssituasjonen og til sitt nærmiljø?
- Hvilke sosiale og geografiske skiller finnes i de forskjellige områdene innad i delbydelene, og hvilke interne forskjeller ser man for eksempel mellom landbakgrunn, aldersgrupper og kjønn?

- Hvordan er frafallet i videregående skole i disse områdene sammenlignet med andre delbydeler?
- Hvilke grupper faller utenfor arbeidslivet og hva kjennetegner disse?
- I hvilken grad påvirker lokale arenaer i nærmiljøet muligheten for integrering og deltakelse?

Metode og datakilder

Analysene av delbydelene Romsås og Grorud baseres både på kvantitative og kvalitative metoder. Den kvantitative metoden er valgt for å få oppdatert kunnskap om levekår i delbydelene gjennom nye levekårsdata. Den kvalitative tilnærmingen er valgt for å få nærmere kunnskap om befolkningsgruppens muligheter og utfordringer, hvordan tjenester og nærmiljøet fungerer og om hvilke tilbud og sosiale nettverk som finnes i delbydelene.

De kvantitative dataene baseres på spesialbestilte data på befolkning, levekår og boforhold fra Byrådsavdelingen for finans i Oslo kommune. Vi har også lastet ned og bearbeidet tilgjengelige data fra Oslo kommunes statistikkbank. I analysene har vi konsentrert oss om data på grunnkrets- og delbydelsnivå der vi har vurdert tilstanden og utviklingen over tid langs en rekke variabler i delbydel Romsås og delbydel Grorud.

De kvalitative dataene dreier seg først og fremst om intervjuer med sentrale aktører som jobber i eller med bydelen, bor der eller har tilknytning til delbydelene gjennom frivillighet. Vi valgte å intervjuet et bredt utvalg personer i nøkkelroller fremfor å gjennomføre en survey til beboere i de to områdene. Tanken er at nøkkelpersonene som ble valgt jobber tett med ulike befolkningsgrupper og som på den måten har kunnskap om befolkningens utfordringer og ressurser.

Vi har til sammen intervjuet 24 personer, enten alene eller som del av gruppeintervju. Det dreier seg om temaer knyttet til bomiljø og bo-oppfølging, barnehage og barns oppvekst, ungdom og skolemiljø, frivillighet, folkehelse, helse blant barn og unge, og psykisk helse, sysselsetting og idrettstilbud. Vi har intervjuet representanter fra politiet, barnehager, skoler, helsesøstre, Distriktpsykiatrisk senter (DPS) på Grorud, ansatte i bydelen som jobber med booppfølging, arbeids- og kvalifiseringstiltak og

ungdom, men også beboere som har blitt rekruttert gjennom sitt engasjement eller ved å inneha andre roller i nærmiljøet.

Ressurser og muligheter

Det er først viktig å fastslå at til tross for de levekårsutfordringene vi har avdekket blant befolkningen i disse to delbydelene, er de fleste i jobb, de fleste eier sin egen bolig, de fleste har en utdanning og er økonomisk uavhengige. Vi vet også at både ungdom og voksne trives der de bor, de unge trives på skolen og mange er med i fritidsaktiviteter.

Av kvaliteter i områdene vil vi fremheve grønne lunger internt i området og marka/skogsområder rett utenfor døra, relativt rimelige boligpriser og enklere å komme seg inn for personer og familier uten store økonomiske ressurser samt en god del store leiligheter, noe som er bra for barnefamilier. Dette gjør også at det er mulig med intern boligkarriere om man vokser fra liten til større husholdning

Stedsidentitet: mange har bodd her lenge og føler en tilhørighet til området, og det er godt drevne borettslag med engasjement for trygge nærmiljøer. De er lav turnover i befolkningen, – dvs. relativt stabile nabolag. Det er ofte forbundet med investering i godt naboskap og vedlikehold av egen bolig, inne og ute. Idrettslagene har mange tilbud og miljøet rundt idrettsparken er en klar ressurs for hele bydelen og brukes av barn og unge i de to delbydelene i denne undersøkelsen.

Ansatte i bydelen og andre offentlige etater utgjør en verdifull ressurs med lang erfaring og kunnskap om spesifikke grupper og om området. Familieteam og ungdomsteam er sammensatt av ulike aktører som jobber sammen og slik kan det gis en mer helhetlig med hjelp og støtte til sårbare grupper.

Ressurser i nærmiljøet: Fritidsklubben Raven på Romsås utgjør en viktig nærmiljøfaktor for mange unge og et sted som tilbyr en rekke aktiviteter, en trygg sosial møteplass og voksenkontakter, og det er lett å rekruttere frivillige til institusjoner som Frivilligsentralen. De mange tiltakene og aktivitetene som drives herfra er en viktig ressurs for nærmiljøet.

Viktigste utfordringer med levekår og nærmiljø

Funnene viser at gapet mellom de rikeste og de fattigste har økt på Romsås, og det flytter flere fra enn til delbydelen. Det er også flere med etnisk norsk bakgrunn som flytter ut, og det blir større andel eldre. En høy andel husholdninger får over halvparten av inntekten fra offentlige overføringer (28 prosent).

Når det gjelder skole og arbeid ser vi at antall barn i skolealder går ned på Romsås, og at 44 prosent ikke har fullført videregående etter fem år (pr 1.1.2014). Romsås har den nest høyeste andel dropouts blant Oslos 92 delbydeler. Andelen sysselsatte menn har gått kraftig ned siden 2007, kun få andre delbydeler ser det samme, og Romsås utmerker seg med å være en av delbydelene med færrest kvinner i arbeid.

Vi har også avdekket økt grad av utrygghet som følge av narkotikaomsetning.

I delbydel Grorud er det en relativt en høy andel utleieboliger og høy prosent som flytter inn og ut; noen som gir gjennomtrekk og mindre stabilitet.

Sosiale og geografiske skillelinjer

Det ser det ut til å være klare skiller mellom de ulike områdene. Romsås har flere borettslag som er lokalisert i forskjellige soner og som delvis danner små geografiske enheter. Bebyggelsesstrukturen er også noe forskjellig i borettslagene, der enkelte preges mest av lavblokker mens andre har høyere og mer kompakt boligmasse. Beboere er tydelige på hvilke borettslag de tilhører og hvor på Romsås det ligger. Det er liten tvil om at det oppfattes som bedre å bo i den øvre delen av Romsås enn i den nedre som er nærmest senteret.

Også i delbydel Grorud avdekkes skillelinjer og forskjeller mellom øvre del og nedre del av delbydelen. Boligområdene lenger ned mot jernbanen på Grorud skiller seg ut med flere rekkehus og eneboliger. Befolkningen her har høyere utdanning enn Øvre Grorud og scorer høyere på sosioøkonomiske variabler. Det fremkommer dessuten at det er liten kontakt på tvers av delbydelene, dvs. at på tross av at de tilhører samme bydel og det ikke er lang geografisk avstand mellom dem så virker det som to ganske separate lokalsamfunn.

Frafall fra videregående skole

Det ligger ingen videregående skoler i delbydelene, men intervjuer med ansatte på de to ungdomsskolene, i tillegg til andre informanter i bydelen som jobber med ungdom, gir sammen med de kvantitative dataene et klart bilde av situasjonen. Dataene viser at det er relativt en høy andel av ungdom særlig fra delbydel Romsås som statistisk sett har høy sannsynlighet for å falle ut av videregående skole fordi de har for lave karakterer fra ungdomsskolen, og at andelen er høyere enn i de fleste andre delbydelene i Oslo. I delbydel Grorud er situasjonen bedre. Dette bekreftes også av intervjumaterialet. Færre kvalifiserer derfor for videre utdanningsløp. Det er vanskelig å peke på én årsak til dette. Frafall fra videregående skole har mange forklaringer fordi det er flere forhold som spiller sammen og påvirker hverandre. Det kan dreie seg om rastløshet blant de unge som ikke føler seg hjemme i de lokale tilbudene, lav familieøkonomi som hindrer dem fra fritidsaktivitet, økende trangboddhet samt for få voksenpersoner i nærmiljøet som de kan ha som rollemodeller.

Grupper som faller utenfor arbeidslivet

Funnene viser at både delbydel Romsås og øvre Grorud har en lavere andel sysselsatte enn i Oslo som helhet. I aldersgruppen 16-66 år, så er det nesten en av fire på Romsås som har såkalt redusert funksjonsevne definert som de med behov for ekstra oppfølging som følge av sykdom, skade eller nedsatt arbeidsevne, og det gjelder i større grad kvinner enn menn. Dette er nesten dobbelt så høyt som i Oslo totalt. Bydelen har høy konsentrasjon av kommunale boliger, blant annet tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne, og som kan være med på å forklare den høye andelen. Det skjer i økende grad at unge menn faller utenfor arbeidslivet. Det er en generell tendens, men den er kraftigere på Romsås.

Årsakene til situasjonen og utviklingen de siste årene er selvsagt svært sammensatte, men det er noen trekk som har kommet fram i analysen. Ett av hindringene er særlig manglende norskkunnskaper, både blant voksne og ungdom med minoritetsbakgrunn.

Lokale arenaer for integrering og deltakelse

Vi har særlig rettet søkelyset på de tre arenaene som er viktigst for barn og ungdom; (i) nærmiljø og fritidsarenaer, (ii) barnehager og

(iii) skoler. I tillegg har vi sett på frivilligsentralens betydning for andre grupper i nærmiljøet. Innsatser for miljøet rettes ofte mot å endre *negative forhold* eller gjøre noe med *mangler*. Vi understreker at det er likest viktig å løfte frem det som er *positive* sider eller institusjoner i nærmiljøet som man bør ta vare på så de ikke forringes, svekkes eller forsvinner. Situasjonsbeskrivelsene fra delbydelene Romsås og Grorud i denne rapporten tilsier at det er svært viktig ikke bare å ta vare på positive stedskvaliteter ved nærmiljøene, men faktisk styrke dem.

Forslag til strategier

I områdeløftene som ble satt i gang i den nye Groruddalsatsingen er ambisjonene å knytte områdeløft tettere til tjenestene i bydelene, slik at tjenester kan utvikles og videreføres etter at områdeløft som program er avsluttet. Modellen er følgelig et verktøy og en testarena for tjenesteutvikling som legger opp til tett samarbeid med det ordinære tjenesteapparatet. Strategiene som her foreslås for områdeløftene på Romsås og Grorud kan ses i lys av dette.

Basisstrategi: Styrke og utvikle ressursteam. Befolkning og bydelsansatte er verdifulle ressurser. I tråd med forståelsen av samskaping som arbeidsmåte er det nå viktig at ressurser kartlegges og ses i sammenheng: hvem kan samspille med hvem, hvilke *personer og miljøer* finnes innenfor de ulike tjenester og institusjoner i bydelen så vel som blant innbyggere, sivilsamfunn og private aktører i næringsliv og private institusjoner?

S1: Styrke folkehelse og integrasjon: Når vi kobler disse to utfordringene er det fordi psykisk og mental helse, og også fysisk helse, i stor grad er knyttet til sannsynlighet for integrasjon og segregasjon. Utenforskap i ulike varianter kan defineres som et alvorlig folkehelseproblem i disse områdene der årsak-virkningsspiraler rommer alt fra fattigdom, kosthold og inaktivitet til mental helse, svake sosiale nettverk og i noen tilfelle manglende tilknytning til skole eller arbeidsliv.

S2: Bygge gode nærmiljø: Ett av de tre delprogrammene i områdesatsingen er innsatser for nærmiljø. Det er flere kvaliteter som må ivaretas og sikres slik at de ikke forringes eller forsvinner. Vi understreker betydningen av å bygge videre på de positive stedskvaliteter og ressurser som allerede finnes, som idrettsarena, uteområder i boligmiljøene, fritidsklubben, frivilligsentralen og

skolene. Et forslag vil være å sørge for flere menneskelige ressurser på ulike arenaer og ulike soner. Trygge voksenkontakter og flere voksne ute i nærmiljøene vil kunne bedre situasjonen, enten det er dagravnere, storebror-prosjekter i nærmiljøet, «trivselsteam» eller nærmiljøteam eller mer tilstedeværelse av politiet. Et annet forslag er å etablere et nærmiljøhus eller et grendehus i skolebygget på Bjøråsen med aktiviteter, kurstilbud og møteplasser der flere voksne er tilgjengelige for barn og ungdom. Behovet for voksenkontakter er dobbelt begrunnet; å trygge nærmiljøet og å kompensere for fravær av trygge voksne i en del familier som sliter og der barna er spesielt sårbare.

S3: Trygge sårbare barn og familier: Sårbare barn og familier er de som mest trenger en forsterket innsats. Det har i dette prosjektet blitt dokumentert hvor utsatt denne gruppen beboere er, særlig fordi problemene er så sammensatte og slik får en tung innvirkning på så vel levekårene som livssituasjonen og hverdagslivet. Løsninger er derfor også sammensatte. Det gjøres allerede mye på dette feltet med aktører fra ulike deler av hjelpeapparatet. Vi understreker derfor budskapet i vårt forslag til basisstrategi; nemlig å styrke og utvikle ressursteam.

S4: Bedre språk og arbeidslinskevalifisering. Når vi løfter frem dette som forslag til egen strategi er det fordi vi ser behovet for spesifikk og mer samlet innsats overfor så vel unge som dropper ut av skolen som innvandrere som ikke kommer seg inn på arbeidsmarkedet og grupper som sliter med sammensatte problemer og der det psykiske er et sentralt element. For alle som av ulike årsaker befinner seg utenfor eller er marginale i utdanningsløp eller arbeidsliv så er det ifølge NAV og skoleaktører også behov for kvalifisering i form av å forstå og mestre normer, oppfølging og kulturelle koder i samfunnslivet.

Summary

*Marit Ekne Ruud, Bengt Andersen, Ingar Brattbakk, Hanna Breistrand,
Marit Nygaard and Guri Mette Vestby*

Challenges and opportunities.

Start-up analysis for the Romsås and Grorud urban regeneration projects.

NIBR Report 2018:4

The report presents the results of the start-up analysis for the urban regeneration schemes in the sub-districts (*delbydel*) of Romsås and Grorud, conducted between October 2017 and April 2018. The reason for commissioning the study was to acquire the best possible empirical basis for formulating strategies, objectives and projects for the new urban regeneration project that had been approved for the sub-district of Romsås, as well as creating a knowledge base to help decide whether urban regeneration is the right way of addressing challenges arising from living conditions in the sub-district of Grorud.

Research questions

The research questions were formulated with a view to identifying challenges and resources in the two sub-districts with a view to living conditions and the local community:

- What do the available statistics, knowledge reports and evaluations tell us? And what does this material not tell us? What other themes and indicators would it make sense to include in the analysis?
- What are the challenges facing residents of Romsås and Grorud relative to living conditions and the local community?

-
- What are the social and geographical differences that can be found in the different areas within the sub-district, and what internal differences can be seen between, for example, country background, age and gender groups?
 - How does the dropout rate in the upper secondary schools in these areas compare to the rates in the other sub-districts of Oslo?
 - Which groups remain disconnected from the labour market and what characterises them?
 - To what extent do local arenas in the local community impact the possibility to promote integration and encourage involvement?

Method and data sources

The analyses of the Romsås and Grorud sub-districts are based on both quantitative and qualitative methods. The quantitative method was chosen so as to obtain up-to-date information on living conditions in the sub-districts from new level of living data. The qualitative approach was chosen to learn more about the opportunities and challenges facing the different population groups, how services and the local community work in practice and to identify existent services and social networks in the sub-districts.

The *quantitative data* are based on specially commissioned data on residents, living and housing conditions from Oslo City's Department of Finance. We have also downloaded and processed available data from Oslo City's Statistics Bank. In the analyses we have concentrated on data at the level of the basic spatial unit (*grunnkrets*) and sub-district where we have assessed current status and temporal trends across a number of variables in the sub-districts of Romsås and Grorud.

The *qualitative data* were obtained primarily through interviews with key actors working in or with the city district (*bydel*) administration, who live in the district or have connections with the sub-districts by engaging in voluntary work. We chose to interview a wide range of people in key roles rather than conducting a survey of residents in the two areas. The idea was to choose interviewees who worked

closely with the different population groups and therefore were in a position to report on the population's challenges and resources.

We interviewed 24 people altogether, either alone or in conjunction with group interviews. The topics touched on were related to the residential/housing environment and monitoring of household coping behaviour, child care facilities and children's formative conditions, youth and school environment, voluntary efforts, public health, children's and young people's physical and mental health, employment and sporting activities. We interviewed representatives of the police, child care workers, schools, community nurses, the Gyorud District Psychiatric Centre (DPS), local city district employees involved in a) monitoring household coping abilities; b) efforts to help people find gainful employment and gain necessary qualifications; work related to young people, but also residents who were recruited through their social engagement or through other roles they have taken on in the local community.

Resources and possibilities

It is important to note, first of all, that despite the challenges related to living conditions that we discovered among residents in the two sub-districts, most people have a job, most own their own home, most have an education and are financially independent. We also know that young people and adults like living here, that children and teenagers enjoy school and many are involved in recreational activities.

With regard to the *positive features of the areas*, we would like to highlight a) the internal and external green lungs, the latter being the near-by forests; b) the relatively affordable price of housing which makes it easier for less prosperous individuals and families to acquire a place to live; and c) the large number of spacious apartments, which is good for families with children. This also makes it feasible for growing households to progress from smaller to larger homes within the area.

Place identity: Many have lived here for a long time and feel a sense of attachment to the area. The housing associations are well run and committed to ensuring safe neighbourhoods. Population turnover is low, i.e., the neighbourhoods are relatively stable. This is often associated with investing in good neighbourly relations and

maintenance of one's own dwelling, internally and externally. The sports clubs have many activities and the milieu around the sports venue is a clear resource for the entire city district and is used by children and young people from the two sub-districts in this study.

Public employees and other public agencies in the area constitute a valuable resource with their long experience and knowledge of working with specific groups and of the area itself. Family teams and youth teams are made up of different actors who work together, enabling a more coherent form of assistance and support for vulnerable groups.

Resources in the local community: The youth club, called Raven, in Romsås is an important feature of the neighbourhood for many young people and a place where they can find a variety of activities, a safe social venue and contact with adults and it's easy to recruit volunteers to work in institutions such as the Voluntary Centre. The many provisions and activities run from here are an important resource for the local community.

The main challenges related to living conditions and the local community

The findings reveal a widening gap between the richest and the poorest in Romsås, and that more people are moving out than are moving to the sub-district. Ethnic Norwegians are more likely than ethnic minorities to leave the area, and the proportion of seniors is growing. A high percentage of households receive over half of their income from public benefits (28 per cent).

As regards school and work, we see a decline in the number of school-aged children in Romsås, and also that 44 per cent have failed to complete upper secondary education after five years (as of 1 January 2014). Romsås has the second highest dropout rate of Oslo's 92 sub-districts. The proportion of employed men has fallen sharply since 2007; this level is only seen in a small number of other sub-districts. Romsås also stands out as one of the sub-districts with the lowest number of women in work.

We also discovered an increasing sense of insecurity as a consequence of the illicit drug trade.

The sub-district of Grorud has a relatively high proportion of rental housing and high rates of in and out-migration, creating residential turnover and greater instability.

Social and geographic dividing lines

The different areas seem to be characterised by clear differences. Romsås has more housing associations which are located in different zones and which form to a certain extent small geographic units. The structures of the housing associations' housing stock are also different, with some displaying a preponderance of low-rise buildings, while others have a higher and more compact building stock. Romsås residents are clear about which housing association they belong to and where it is located. There is little doubt that it is perceived to be better to live in the upper than in the lower part of Romsås, which is closest to the centre.

There are dividing lines and differences between the upper and lower parts in the sub-district of Grorud as well. The residential areas further down towards the railway line stand out with their terraced dwellings and detached, single family homes. The educational achievements of residents here are higher than among residents of Upper Grorud and they do better on socioeconomic variables too. It was also apparent that there is little contact between the sub-districts. That is to say that even though the residents belong to the same city district and the geographical distance between the two areas is short, they appear to all intents and purposes to be two quite separate communities.

Dropping out of upper secondary school education

There are no upper secondary schools in the sub-districts, but interviews with staff at the two lower secondary schools, as well as with other informants working with the young, paint together with the quantitative data a clear picture of the situation. As the data show, a relatively high proportion of young people, especially in the sub-district of Romsås, who statistically speaking are particularly likely to drop out of upper secondary school because their grades from lower secondary school are too low. This dropout rate is, moreover, higher than the rate in most of the other sub-districts of Oslo. In the sub-district of Grorud, the situation is better, something the interview material also

confirmed. Fewer, therefore, gain the necessary qualifications to pursue higher education. It is hard to pinpoint a single reason here. There are many reasons why students drop out of upper secondary school insofar as several factors are acting together and affecting one another. The young people may feel restless and alienated from the education system. Their family may lack the financial capacity to allow them to take part in recreational pursuits. Overcrowding is on the increase and there are too few adults in the immediate neighbourhood to serve as role models.

Groups that fall outside the labour market

The findings show that the rate of employment in both the sub-district of Romsås and in Upper Grorud is lower than in Oslo as a whole. In the age group 16–66, about one in four in Romsås have what is called reduced functional capacity defined as people requiring special attention due to illness, injury or impaired capacity to work. Females are more likely to belong to this category than males. The rate here is almost twice as high as the rate for Oslo as a whole. The city district has a high concentration of city housing, including apartments designed for people with disabilities, which might go some way to explain the high percentages. Young men are increasingly likely to fall outside the jobs market. While this is a general tendency, it is more prevalent in Romsås.

The reasons for this situation and developments in recent years are clearly very complex indeed, but a few features have emerged from the analysis. One of the most conspicuous obstacles is the lack of Norwegian language skills among both ethnic minority adults and youth.

Local arenas facilitating integration and involvement

We looked in particular at the three arenas of most importance to children and youth: (i) local community and recreational arenas; (ii) day care centres; and (iii) schools. We also looked at the importance of the voluntary centre for other groups in the local community. Efforts to improve the neighbourhood are often designed to reverse *negative factors* or deal with *what's missing*. It is equally important, we want to emphasize, to highlight the *positive* aspects or institutions in the immediate area which should be cared for to prevent them from deteriorating, weakening or disappearing.

The accounts of the situation in the sub-districts of Romsås and Grorud in this report underline the importance not only of protecting positive features of the local community, but to actually reinforce them.

Recommendations for strategies

It is the ambition of the urban regeneration projects initiated in conjunction with the new Grorud Valley Action Plan to align the regeneration projects more closely with the services in the city districts, thus enabling the services to continue to develop and thrive after the regeneration projects have come to an end.

Accordingly, the model is a tool and a testing ground for the development of services enabling close collaboration with public services in general. The strategies proposed here for the regeneration projects in Romsås and Grorud can be seen in light of this ambition.

Basic strategy: Strengthen and develop resource teams. The people who live in Grorud and Romsås, together with employees of the city district administrations, are valuable resources. In line with the recognition of collaboration as a working method, it is important to map resources and see them in light of who can work with whom, which *persons and groups* exist within the various services and institutions in the district as well as among residents, civil society and actors in the private sector and private institutions.

S1: Strengthen efforts to promote public health and integration: When we look at these two challenges in conjunction, it is because there is an association between mental health – and also physical health – and the likelihood of successful integration and the risk of segregation. Alienation in various forms can be defined as a serious public health problem in these areas where spirals of cause and effect encircle everything from poverty, to diet and inactivity to mental health, fragile social networks and, in some cases, no contact with schools or the labour market.

S2: Build good local communities: One of the Action Plan's three sub-programmes includes efforts on behalf of local communities. There are several positive neighbourhood features that need to be protected to prevent them from deteriorating or disappearing. We emphasize the importance of building on the positive features of the area and resources, such as sports venues, outdoor areas in

residential neighbourhoods, the youth club, the voluntary centre and schools. One suggestion would be to make more human resources available in different arenas and different parts of the areas. Contact with reliable adults and more adults in the local community would improve the situation, whether they are daytime versions of the night ravens (*dagvamer*), big brother projects in the immediate vicinity, “welfare teams” (*trivselsteam*) or neighbourhood teams or a greater police presence. Another proposal is to establish a neighbourhood house or “village hall” in the school building at Bjøråsen with various activities, courses and social meeting places to make a larger number of adults accessible to children and young people. The reason for improving contact with adults is twofold, to ensure a safe local environment and to compensate for the absence of trustworthy and dependable adults in families that are struggling to cope, and whose children are particularly vulnerable.

S3: Protect vulnerable children and families: Vulnerable children and families are the people most in need of stronger provisions. This project has documented the vulnerability of this group of residents, not least because of the complexity of the problems they are facing, which in itself has as much of an impact on living conditions as on their life situation and everyday life. Solutions are therefore also complex. A great deal is already being done in this field by people from various divisions of the health and social services. We therefore emphasize what we advised in our basic strategy proposal: strengthen and develop resource teams.

S4: Improve language skills and job qualifications. When we raise both of these objectives in a proposal for a dedicated strategy, it is because we see the need for specific and more integrated efforts for young people who drop out of school, for immigrants who are unable to negotiate the labour market and for groups that are weighed down by complex problems of which the mental health aspect is a key element. According to the Norwegian Labour and Welfare Organisation (NAV) and education officials, the critical need for everyone who for various reasons is an outsider in society or marginal in relation to education or labour market, is to inculcate the ability to comprehend and master social norms, supervision and cultural codes of social life.

1 Innledning

Denne rapporten presenterer funn fra oppdraget «Oppstartsanalyser for nye områdeløft i Bydel Grorud» Oppdraget er gjennomført i samarbeid mellom forskningsinstituttene By- og regionforskningsinstituttet (NIBR) og Arbeidsforskningsinstituttet (AFI), OsloMet - Storbyuniversitetet. Studien omfatter analyser av henholdsvis delbydel Romsås og delbydel Grorud i Bydel Grorud, med vekt på befolkningens utfordringer og ressurser knyttet til levekår og nærmiljø.

1.1 Bakgrunn for oppdraget

Oppdraget inngår i den nye Groruddalssatsingen som skal gå frem til 2026 hvor det overordnede målet er å «bidra til varige forbedringer av tjenester og nærmiljøkvaliteter i Groruddalen der behovene er størst, slik at flere beboere i disse områdene blir økonomisk selvstendige og aktivt deltakende i lokalsamfunn og storsamfunn».¹ Satsingen er delt i følgende tre delprogrammer: 1) Oppvekst og utdanning, 2) Sysselsetting og 3) Nærmiljø.

I det siste programmet brukes områdeløft som metode. Målet med nærmiljøarbeid er at «nærmiljøkvaliteter i lokalområder i Groruddalen skal styrkes og innsatsen skal bidra til inkluderende lokalsamfunn der flere er aktivt deltakende». Bydelens ambisjon er å se de tre delprogrammene i sammenheng og knytte tjenestene i bydelen og de andre programområdene tettere til områdeløftsatsingen i tråd med satsingens overordnede mål.

¹ Hentet fra «Programbeskrivelse for Groruddalssatsingen 2017-2026.» Oslo kommune & Departementene 2016.

I delbydel Romsås er det vedtatt nytt områdeløft. Derfor er målet med analysen av *Romsås* å få et best mulig kunnskapsgrunnlag for utvikling av strategier, mål og prosjekter for det nye områdeløftet, og at dette bygger opp under de overordnede målsettingene med Groruddalssatsingen. Det finnes allerede mye kunnskap om Romsås både gjennom tidligere stedsanalyser, et tidligere områdeløft, tilgjengelige statistikker samt evalueringer og egne kartlegginger som bydelen har foretatt. Vår analyse bygger delvis på denne kunnskapen, samtidig som bydelen har behov for en samlet analyse som peker ut retningen for et nytt områdeløft på Romsås. Det innebærer mer nyansert innsikt i befolkningen og i faktorer som har både negativ og positiv innvirkning på levekår og nærmiljøkvaliteter på Romsås. Kunnskapsgrunnlaget skal bidra til en målrettet og koordinert innsats på Romsås.

For delbydel *Grorud* er det behov for tilsvarende analyse av levekårs situasjonen, og for å få mer nyansert kunnskap om hva som ligger til grunn for situasjonen. Det foreligger ikke like mye kunnskap om denne delbydelen, og det har ikke tidligere verken vært gjennomført stedsanalyser eller områdeløft i delbydel Grorud. På bakgrunn av våre funn skal det vurderes om områdeløftmetodikk vil være en riktig innfallsvinkel til å håndtere de vesentlige utfordringene knyttet til levekårs tematikk i denne delbydelen eller om det er andre tilnærminger som vil være mer treffsikre. Eiendoms- og byfornyelsesetaten har samlet grunneierne rundt senteret og arbeider med et planprogram for dette området. Bydel Grorud er involvert i denne planprosessen og ser blant annet på muligheten for å bruke områdeløftmetodikk for å sikre god involvering, sambruk og programmering av de offentlige arealene.²

Kjennetegn ved delbydelene

Senere i rapporten kommer vi nærmere inn på hva som kjennetegner de to delbydelene. Her presenteres et overordnet bilde av stedene. Det som særlig kjennetegner levekårsutfordringene i Bydel Grorud sammenlignet med Oslo for øvrig er at mange barn lever i hushold med lav inntekt, flere opplever vold i nære relasjoner, det er utfordringer med språk både

² Kilde: Programplan. Delprogram nærmiljø i Groruddalssatsingen. Bydel Grorud 2017..

ved skolestart, i utdanning, arbeid og ved deltakelse i lokalsamfunnet. For mange sliter med fysiske og psykiske helseplager, og i deler av befolkningen oppleves utenforskap og ensomhet. Alle slike forhold er med på å gi redusert livskvalitet. Dessuten er det enkelte nærmiljøer som har større levekårsutfordringer enn andre. Romsås har dessuten hatt utfordringer med et områdestigma (Hansen og Brattbakk, 2005) som også har påvirket beboerne (Gakkestad 2003).

I stedsanalysen fra Romsås fra 2008 ble det satt søkelys på sosiokulturelle og fysiske forhold ved stedet. I analysen ble det avdekket stort behov for ulike typer møteplasser både knyttet til boligområdene, til idrett, religiøse møteplasser og ikke minst møteplasser for barn og unge. I tillegg ble det gitt innspill til utviklingen av Romsås senter. I etterkant av stedsanalysen ble det gjennom områdeløftet igangsatt en rekke tiltak som ivaretok behovet for sosiale og fysiske møteplasser. Blant annet ble oppgraderingen av Svarttjern en suksess både for befolkningen på Romsås og for folk fra andre områder (Ruud m.fl. 2011). I tillegg ble det etablert frivillige foreninger og den lokale deltakelsen blant beboerne økte. De mer strukturelle forholdene som angikk for eksempel sysselsetting hadde imidlertid lite fokus i den forrige satsingen, noe som også preget områdeløftet på Romsås (ibid.).

Delbydel Grorud scorer blant annet betydelig høyere på andel med lav utdanning, ikke fullført videregående skole, fattige barnehusholdninger og ikke-vestlige innvandrere med kort botid. En klart større andel enn snittet for bydelen bor i leid bolig. De største levekårsutfordringene finnes rundt Grorud senter.

1.2 Problemstillinger og perspektiver

Problemstillingene som bydelen har definert for dette oppdraget dreier seg om å avdekke utfordringer og ressurser i de to delbydelene knyttet levekår og nærmiljø.

Hva viser tilgjengelig statistikk, kunnskapsrapporter og evalueringer? Og hva viser dette materialet ikke? Hvilke andre temaer og indikatorer bør trekkes inn i analysen?

Foreliggende data om de to områdene vil gi et bilde av dagens Romsås og Grorud, og vil danne bakteppe for hva som skal innhentes av annen type kunnskap. Statistikk vil for eksempel ikke

kunne sin noe om aktørers erfaringer og oppfatninger av hva som er de viktigste utfordringene eller ressurser som det bør jobbes videre med.

Hva er befolkningen på Romsås og Grorud sine utfordringer knyttet til levekårs situasjonen og til sitt nærmiljø?

Utfordringer kan handle om alt fra opplevd fattigdom, ensomhet og mangel på deltakelse i nærmiljøet til arbeidsledighet og manglene språkkunnskaper. Resurser kan for eksempel dreie seg om høy grad av sosial kapital med nettverk og naboskap, gode miljøer i bestemte frivillige organisasjoner eller mer uformelle aktivitetsbaserte grupper, eller stor grad av lokal deltakelse.

Ressurser kan også identifiseres i bydelens egen organisasjon, tiltak de jobber med mot befolkningsgrupper og arbeidsmetoder. Vår tidligere forskning fra bydelen (inkl. Grorud, Romsås og Ammerud) viser også at det sosiomaterielle nærmiljøet (samspillet mellom sosiale og fysiske aspekter) kan utgjøre både en ressurs og en utfordring for ulike beboer- og aldersgrupper (bl.a. Andersen 2014; Kvamme 2013, se også Ruud m.fl., 2016). Vi ser også nærmere på om utfordringer og ressurser er knyttet til bestemte befolkningsgrupper, og om det forskjell på nabolagene.

Hvilke sosiale og geografiske skiller finnes i de forskjellige områdene innad i delbydelene, og hvilke interne forskjeller ser man for eksempel mellom landbakgrunn, aldersgrupper og kjønn?

Skillelinjer kan analyseres ut fra ulike vinklinger. Skillelinjer kan dreie seg om det er forskjeller på hvilke nabolag som befolkningen med innvandrerbakgrunn og etnisk norske bor, om det er enkelte befolkningsgrupper som utmerker seg i enkelte nabolag, eller i hvilken grad det dannes sosiale skillelinjer gjennom bruk av nærmiljøet. Skillelinjer kan også være usynlige, mentale barrierer som dreier seg om stedstilhørighet (eller mangel på) til bestemte områder, territorielle skiller, eller at man ikke bruker møtesteder eller tilbud i området fordi man føler seg utenfor, sosiale skiller. Det handler om skiller mellom vi og de andre. Er det forskjell i hvilke lokale arenaer som barnehager og fritidsklubber ulike grupper deltar på? Hva har i så fall dette å si for blant annet utviklingen av brobyggende sosial kapital? For integrasjon forstått bredt?

For delbydel Romsås skal analysen også omfatte temaer knyttet til frafall fra videregående skole, grupper som faller utenfor arbeidslivet samt lokale arenaer for integrering og deltakelse:

Frafall fra videregående skole.

Hvordan er frafallet i videregående skole i disse områdene sammenlignet med andre delbydeler? Dette vil vi se i sammenheng med tilgjengelige data om elevenes grunnskolepoeng (fra ungdomsskolen) som har vist seg å være en god indikator på fullføringen av videregående skole.

Hva kan være årsaken til frafall i de videregående skolene? Dette kan for eksempel være knyttet til nærmiljøet / oppvekstmiljøet og familieforhold, egne akademiske prestasjoner og evt. yrkesambisjoner, eller knyttet til andre strukturelle forhold som for eksempel selve skolen/fag eller fraværeregler.

Grupper som faller utenfor arbeidslivet.

Hvordan er sysselsettingen i de to delbydelene sammenlignet med andre, og hvilke grupper er mest sårbare når det gjelder å komme i arbeid (kjønn, alder, landbakgrunn, utdanningsnivå)? Vi vil også se nærmere på hva som kjennetegner gruppene som faller utenfor arbeidslivet.

Lokale arenaer for integrering og deltakelse

Her vil den romlige dimensjonen spille en sentral rolle, og vi spør i hvilken grad befolkningens erfaringer knyttes opp mot nærmiljøets kvaliteter og mangler. For eksempel vil analysene avdekke om eller i hvilken grad nærmiljøet påvirker mulighetene for deltakelse, lokalt engasjement og inkludering. Denne problemstillingen kan kobles til spørsmål om skillelinjer.

Hvilke møtesteder og arenaer fungerer bra og hvilke fungerer mindre bra i forhold til integrering og deltakelse, og hva er årsaken? Hvilke arenaer brukes av hvilke aldersgrupper? Hva er eventuelt hindringer for de som ikke deltar? Vi ser også på hva som savnes eller mangler av møtesteder for enkelte grupper. Lokale arenaer kategoriseres etter hva som er kommersielle arenaer, hva som er åpne for alle eller bare for enkelte grupper (etniske, kjønn, alder), samt hvilke interessefelt de dekker.

Andre temaer dreier som det er grupper som dominerer bestemte arenaer, og i så fall om dette hindre andre fra å bruke disse. Kan det være slik at eldre ungdom og voksne heller velger arenaer utenfor egen bydel?

Som det går frem ovenfor er de fem temaområdene i stor grad flettet inn i hverandre, og påvirker hverandre på ulike måter både på et kollektivt og individuelt nivå.

1.3 Perspektiver på levekår

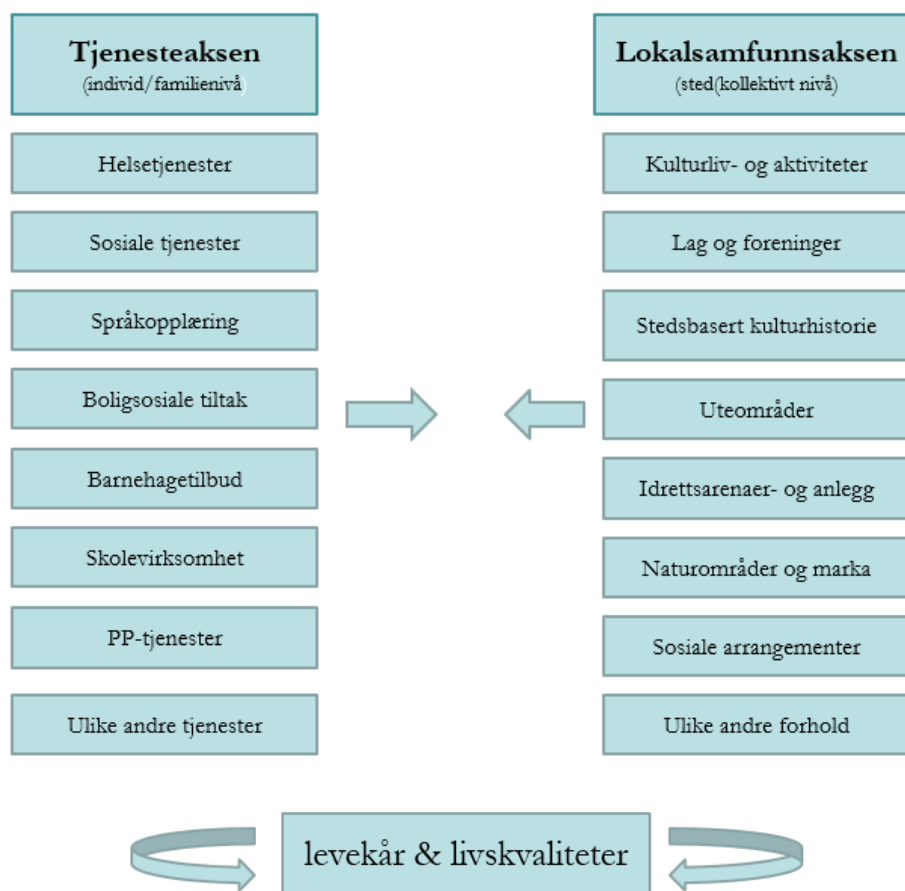
Levekår er en samlebetegnelse på objektive indikatorer på økonomiske og sosiale goder og byrder, primært peker de mot levestandard og materielle kår (Melberg 2004:132). Levekår er følgelig et normativt begrep, og de verdibaserte oppfatninger av hva det gode liv er vil være avgjørende for det levekårsbildet som presenteres (Brattbakk m.fl. 2000). Det kan dreie seg for eksempel om indikatorer som boforhold, inntektsnivå, utdanning eller sysselsetting. Hva som vektlegges ved levekårene, og hva som oppfattes som gode og dårlige levekår, varierer imidlertid over tid og mellom ulike samfunnsgrupper og kulturer. Velferd og levekårsproblematikk anvendes dessuten ulikt avhengig av hvilken kontekst levekårsbegrepet skal benyttes i.

Det skilles også mellom strukturelt og individuelt nivå. For dem det gjelder gir ikke levekårsstatistikken alltid kunnskap om hvordan befolkningen har det. Et område som karakteriseres av for eksempel lav sysselsetting blant beboerne eller dårlige boforhold kan score høyt på trivsel, lokalt nettverk og sosiale bånd (Søholt m.fl. 2012, Andersen 2012, 2014, Andersen, Brattbakk & Dalseide 2017). Videre vil ikke nødvendigvis statistikken alltid tegne et fullverdig eller komplett bilde. Det kan for eksempel være når en bolig rommer langt flere beboere enn de som er registrert i offentlige registre, noe vi har sett eksempler på når vi tidligere har gjort feltarbeid på Grønland og Vestli (Andersen 2014; Andersen m.fl. 2018). Derfor er det ofte behov for å supplere kunnskap fra statistikken med annen type kunnskap som sier noe om befolkningen og samle inn data om den faktiske lokale hverdagen gjennom systematiske observasjoner/samtaler i felt. Her kommer områdeløft inn som en helhetlig metode der levekårsdata kombineres med erfaringsbasert kunnskap og som dermed bidrar

til et mer nyansert bilde av levekår (Sem Christensen 2016, Ruud 2016, Andersen & Biseth 2013: 8-9).

1.4 Sammenhengen mellom tjenester og nærmiljø

Den første Groruddalssatsingen hadde mest fokus på nærmiljø. Denne analysen vil bidra til å se sammenhenger mellom tjenestene i bydelen og lokalsamfunnet, på bakgrunn av oppdragsgivers ønske om å anvende en funksjonsmodell som ser innsatser i nærmiljø og tjenesteproduksjon i sammenheng. Denne modellen ble først presentert i rapporten fra Ammerud i 2010 (Vestby og Johannessen 2010). Som grunnlag for utforming av strategier og tiltak rettet mot hopning av levekårsproblemer og økt sosial og kulturell segregering, mente vi det var formålstjenlig å se på sammenhengene mellom det vi betegnet som hhv. Tjenesteaksen og lokalsamfunnsaksen.

Vi skriver: «Mens tjeneste-aksen i hovedsak ivaretas av det offentlige, men med enkelte innslag av private tjenesteleverandører, så er det beboere og sivilsamfunn som er hovedaktører i lokalsamfunns-aksen. Men det er også noen hel- eller halvoffentlige tilbud eller støtte til arealer, anlegg og virksomheter på denne aksen. Et visst skille mellom aksene går også på om arbeidet og strategiene er rettet mot individer og familier eller om det er rettet til alle, til stedet som sådan, dvs. et mer kollektivt nivå. Det gjensidige påvirkningsforholdet som eksisterer mellom disse to aksene tilsier at når forhold styrkes på den ene så styrkes den andre. Motsatt vil svekkelse og svakheter på den ene aksen har negative implikasjoner for den andre aksen. I denne vekselvirkningen ligger koblingene mellom levekår & livskvalitet» (Vestby og Johannessen 2010, s. 120).

1.5 Tillit og sosial kapital

Et område som scorer lavt på levekårsvariablene kan ha utviklet høy sosial kapital i nærmiljøet, noe som vi blant annet har sett i tidligere analyser av levekårsutsatte boligområder (Søholt m.fl. 2012, Ruud 2015). Derfor vil vi se på de sosiale relasjonene og den sosiale tilliten som finnes i nærmiljøet.

Sosial kapital er et begrep som vektlegger lokalsamfunnet som arena for å skape tillitsskapende sosiale nettverk (Putnam 2000). En klassisk definisjon på sosial kapital er ”Features of social organization, such as networks, norms, and trusts, that facilitate coordination and cooperation for mutual benefit” (Putnam 1993). Historisk sett har Norge, som et lite, homogent og egalitært land og med et levende, aktivt organisasjonssamfunn, hatt gode forutsetninger for å bygge sosial kapital. Putnam selv knytter den høye norske og nordiske sosiale kapitalen til sosial utjevning og lik tilgang på velferdsgoder. Men i møte med det nye og ukjente i et flerkulturelt samfunn utfordres vår tillitsfullhet og dermed grunnlaget for sosial kapital (Wollebæk og Seggaard 2011, Andersen, Røe & Sæter 2015). En fare vil være at etnisk norske og ulike innvandrergrepper tilhører tillitsbaserte nettverk side om side, men at de i liten grad samhandler på tvers av etniske forskjeller – noe som er observert gjennom flere studier fra Groruddalen (Vestby og Johannessen 2010, Andersen 2014, Andersen m.fl. 2018).

Kunnskapen om såkalt sammenbindende og brobyggende sosial kapital er derfor vesentlig (Brattbakk m.fl. 2015). Sosial kapital er en ressurs både for individet og samfunnet, og kan oppstå i ulike former: sosial kapital forstått som *sammenbindende* (bonding) – møteplasser og nettverk av individer som deler viktige kjennetegn (alder, kjønn, etnisitet, klasse). Eksempler på dette kan være minoritetsmiljøer, ungdomsklubber eller kvinnekafeer. En annen form er den *brobyggende* (bridging) – møteplasser og nettverk som kobler sammen individer på tvers av forskjellighet, for eksempel biblioteket, skolen eller idrettslaget. En viktig innsikt er at disse to formene for sosial kapital ikke trenger å stå i motstrid til hverandre, men at sammenbindende sosial kapital ofte er en forutsetning for den brobyggende – mange trenger en trygg tilhørighet blant likesinnede før man orienterer seg mot dem som oppleves som mer ulike seg selv. Samtidig påpekes det at den

brobyggende sosiale kapitalen ofte ikke kommer av seg selv (Ødegård mfl. 2014), men er mer krevende 'å få til' og at lokale myndigheter må spille en aktiv rolle i dette. Ødegård og hennes kolleger har studert organisasjonslivet og integrering i flerkulturelle lokalsamfunn i norske storbyer. De viser hvordan forskjellige typer av organisasjoner kan spille en viktig rolle for innvandrere med ulike ressurser, og i ulike faser av den enkelte innvandrers integreringsprosess. En viktig innsikt fra norsk og internasjonal byforskning, er hvilken rolle nabolaget spiller i utviklingen av sosial så vel som kulturell kapital.

I tillegg til begrepsparet sammenbindende og brobyggende sosial kapital kan vi snakke om *lenkende* sosial kapital (linking) som handler om institusjonell tillit eller tillitsfulle relasjoner mellom aktører i ulike autoritets- eller maktposisjoner (se blant annet Andersen m fl 2015). Denne linsen kan vi benytte når vi ser på relasjonene mellom foreningsliv/beboere og myndigheter. I følge Wollebæk og Seggaard har vi i Norge tradisjonelt hatt stor såkalt systemtillit, det vil si at befolkningen har tillit til offentlige myndigheter og staten, langt mer enn i visse land der myndighetene er korruperte eller misbruker sin maktposisjon (Wollebæk & Seggaard 2011).

Sosial kapital assosieres med noe positivt. «Nettverk (...) er generelt et gode for de som er på innsiden, men de eksterne effektene av sosial kapital er ikke alltid positive» (Putnam 2000, s. 21). Nettverk kan også være ekskluderende.

1.5.1 Tillit som integrerende faktor

I tillegg til å skille analytisk mellom ulike former for sosial kapital, så er det nyttig å gjøre det samme med begrepet «tillit» eller «sosial tillit» for å bedre forstå sosiale relasjoner og samarbeidsbetingelser særlig i nabolag eller mindre geografiske områder. I forskningslitteraturen er tillit koblet til en rekke positive utfall eller resultater. Tillit holder familier, vennegrupper, organisasjoner, bedrifter, ja – hele samfunn, sammen. Ikke bare har tillit dermed en integrerende effekt, tillit får sosiale grupper til å fungere bedre og er helt avgjørende for at et representativt demokrati skal oppstå eller opprettholdes. Videre bidrar tillit, ifølge flere forskere, til å forhindre eller redusere omfanget av kriminalitet eller til å fremme mer positiv eller lovlydig atferd (Wollebæk m fl 2012, s. 320).

Det er imidlertid viktig å skille mellom ulike former for tillit. I en studie fra Sverige understreker Wollebæk og medforfatterne at man kan ha tillit til noen eller noe, men ikke til andre eller noe annet (Wollebæk m fl 2012). Selv om Ola har tillit til at politiet eller skatteetaten opptrer rettferdig, og at han har tillit til nordmenn flest, så betyr det nødvendigvis ikke at Ola også har tillit til sine nærmeste naboer. «Generalisert tillit» blir brukt for å kategorisere ideen om at folk flest er snille eller godhjertete. Har man høy generalisert tillit, vil man møte sine medmennesker med vennlighet fordi man forventer at man kan stole på dem. Videre snakker man om «partikulær tillit» for å beskrive den tilliten vi har til konkrete eller spesifikke andre, som ektefeller, barn, gode venner og bekjente. I tillegg snakker noen forskere også om «politisk tillit» - det vil si at man har tillit til samfunnsinstitusjoner som politiet.

I studien fra Sverige avdekket forskerne at det var få lokale forskjeller mellom den tilliten folk hadde til venner og familie eller til «folk flest». Der man fant forskjeller, var den tilliten eller mistilliten man hadde til sine nærmeste naboer – det vil si de som bodde i ens geografiske nærmiljø (Wollebæk m fl 2012, s. 322). Forskerne fant at forskjellene ikke kunne utelukkende forklares med å ta hensyn til om naboer kjente hverandre eller ikke. Ei heller om man ellers rapporterte å stole på mennesker generelt. Snarere var det de omtaler som lokalsamfunnstillit eller nabolagstillit betinget av de personlige erfaringene man har med de en deler geografisk rom med. Det vil si, hva slags erfaringer en har med sine naboer. Og dette igjen, er påvirket av sosialt skapte oppfatninger av det delte, levde rommet som kontekst. Det kan ses på som en form for lokalisert kollektivt minne hvor faktiske opplevde erfaringer blandes med inntrykk fra lokale fortellinger, historier fortalte av andre i nærmiljøet og rapportert av media (ibid).

Lave nivåer av nabolagstillit synes å være koblet til inntektsulikhet, og særlig til «immigrasjons-relatert mangfold» (Wollebæk m fl 2012, s. 336). Slike funn gjør det nødvendig å se nærmere på hva som preger faktiske relasjoner, omgangsformer og forestillinger om hverandre også i områder preget nettopp av mangfold og der gjennomsnittsinntekten er lavere enn ellers i hovedstaden. Akkurat som det brede begrepet «tillit» med fordel kan nyanseres for å fange opp ulike sosiale fenomener, fellesskap og ideer om andre, er

«sosial kapital» et begrep som kan fange en mer kompleks virkelighet enn det man kanskje først antar.

1.6 Hva kjennetegner områdeløft som metode og hva kan områdeløft bidra til?

Det er viktig å skille mellom hele Groruddalssatsingen (og tilsvarende omfattende satsinger) som favner større levekårsutsatte områder og som går over mange år, og områdeløft som er begrenset til utvalgte områder innenfor en begrenset tidsperiode og med mindre ressurser. De store velferdspolitiske grepene ivaretas av de store programmene for på sikt å kunne bedre levekårene for folk som bor i områdene. Med levekårsutsatte områder menes områder der store deler av befolkningen scorer under gjennomsnittet på en rekke levekårsvariabler. Det kan handle om at lokalbefolkningen har lavere inntekt, lavere utdanning, færre sysselsatte og at flere lever under fattigdomsgrensen enn i andre områder.

Områdeløft gjennomføres som helhetlige innsatser i et levekårsutsatt område, og har som oftest en varighet på rundt fem år. For å kunne ivareta en helhetlig tilnærming anvendes ulike metoder, tiltak og strategier, og det er særlig søkelys på å involvere lokale aktører i prosessen. Det inkluderer beboergrupper i alle aldre og med ulike bakgrunn, det lokale organisasjonslivet og næringslivet, ansatte i skoler og de som jobber med tjenestetilbudet i området. Det benyttes både sosiale, kulturelle og fysiske virkemidler. Kunnskapen som inngår i områdeløftene og som danner grunnlag for hvilke tiltak som skal iverksettes kombinerer harde fakta om fysiske forhold og levekår i befolkningen, med kvalitativ kunnskap om lokalsamfunnets opplevelser, behov og ønsker.

Det er bydelen som har ansvaret for å gjennomføre områdeløft i tett samarbeid med lokalbefolkningen, og som oftest er det egen prosjektorganisasjon som er ansatt for å følge områdeløft. Samtidig er det et mål å integrere arbeidsmetoder inn i den ordinære virksomheten i bydelen slik at tjenester kan utvikles og videreføres etter at områdeløft som program er avsluttet. I områdeløftene som ble satt i gang i den nye Groruddalssatsingen er ambisjonene å knytte områdeløft tettere til tjenestene i bydelene.

Derfor er modellen også et verktøy eller en testarena for tjenesteutvikling som legger opp til tett samarbeid med det ordinære tjenesteapparatet.

Spørsmålet er hva en kan forvente av endringer på bakgrunn av et områdeløft. Selv om områdeløft er begrunnet i velferdspolitiske mål betyr det ikke at et områdeløft kan løse de store utfordringene i et levekårsutsatt området. Det er heller ikke målet i et områdeløft. Målene i områdeløftene er mindre ambisiøse. Målene dreier seg først og fremst om at nærmiljøkvaliteter skal styrkes og at innsatsen skal bidra til inkluderende lokalsamfunn der flere er aktivt deltakende. Å styrke beboeres egne ressurser og mulighetsrom inngår i dette.

I begrepet nærmiljøkvaliteter ligger det at kvaliteter som har betydning for nærmiljøet oppleves som trygt, godt og inkluderende, og rommer både fysiske og sosiale forhold. Det som områdeløft kan bidra med er at beboere får økt livskvalitet.

Erfaringene fra de områdeløftene som er gjennomført viser at det særlig har vært viktig å få på plass synlige, fysiske resultater i nabolaget så raskt som mulig som beboerne har etterspurt, enten det er belysning i gangveier og i uteområder, oppgradering av lekeplasser, bygging av arenaer for uteaktiviteter eller sitteplasser og utegriller. Det vitner om at det skjer noe i området, og det viser at beboerne blir tatt på alvor med sine innspill, de blir sett og lyttet til.

Likevel er det sosiale arenaer som det er størst behov for; steder der beboere i ulike livsfaser og med ulike bakgrunn kan stikke innom, treffe andre i nabolaget eller delta på samlinger og arrangementer. Det som særlig går igjen i områdeløftene er behovet for steder der ungdom kan treffes. Flere områdeløft har fått til velfungerende sosiale møteplasser for beboere i alle aldre, ofte som resultat av fysisk oppgradering.

Erfaringene med områdeløft er også at ett tiltak kan ha flere positive effekter. Dersom en tenker at det brukes penger på å bygge en leke- og aktivitetspark i nærmiljøet og som viser seg å bli attraktiv å bruke for de som ønsker å leke eller trene, kan det føre til nye bekjentskap blant barnefamilier, eller til at beboere som tidligere ikke var i aktivitet kommer seg ut og opplever bedre helse.

Det kan også tenkes at økt livskvalitet oppnås for eksempel ved at barn eller eldre opplever uteområdene som tryggere på kveldstid fordi det er blitt mer lys på gangveiene eller ved at ungdom opplever å bli sett og ivaretatt av ledere på den lokale ungdomsklubben. Andre eksempler kan være at kvinner utenfor arbeidslivet opplever å bli mindre isolert fordi de blir kjent med andre og bygger nettverk på det lokale møtestedet. Dette er relativt enkle tiltak men som kan bidra til at områdene erfares som bedre for de som bor der.

1.7 Oppbygging av rapporten

Selv om oppdraget dreier seg om å studere to delbydeler har vi valgt å formidle funnene i én rapport. I tillegg til at delbydelene hører inn under samme bydel med felles administrasjon og tjenester, har de også en del felles karakteristika. Derfor ønsket vi å unngå gjentakelser ved å ha to rapporter. Delbydelene er imidlertid behandlet i hvert sitt kapittel 3 og 4. Her presenteres et utfyllende bilde av befolknings sammensetning og egenskaper ved befolkningen i henholdsvis delbydel Romsås og Grorud basert på de nyeste befolknings- og levekårsdata.

I de påfølgende kapitlene tar vi for oss ulike temaer som er basert på empiriske funn fra feltarbeid. Vi har valgt å organisere kapitlene etter hva vårt empiriske datamaterialet viser. Mye dreier seg om helserelaterte utfordringer blant befolkningen i vid forstand, i tillegg til at særlig barn og unges hverdagsliv dominerer. Kapittel 5 tar opp problemstillinger knyttet til helsesituasjonen i delbydelene der vi setter søkelys både på folkehelse, på psykisk helse og mental helse blant ulike befolkningsgrupper. Deretter presenteres barns integreringsarena med utgangspunkt i barnehagen i kapittel 6. I kapittel 7 diskuteres ungdommens skolehverdag og kvalifisering til arbeidslivet. Kapittel 8 vies nærmiljø og nærmiljøets betydning for trivsel og deltakelse for ulike grupper, i tillegg til hva delbydelen kan tilby av viktige nærmiljøarenaer. I kapittel 9 drøftes funnene i forhold til problemstillingene, i tillegg til at vi foreslår strategier som grunnlag for det videre arbeidet.

2 Metode for datainnsamling

Analysene av delbydelene Romsås og Grorud baseres både på kvantitative og kvalitative metoder. Den kvantitative metoden er valgt for å få oppdatert kunnskap om levekår i delbydelene gjennom nye levekårsdata. Den kvalitative tilnærmingen er valgt for å få nærmere kunnskap om befolkningsgruppens muligheter og utfordringer, hvordan tjenester og nærmiljøet fungerer og om hvilke tilbud og sosiale nettverk som finnes i delbydelene.

2.1 Kvantitativ metode

De kvantitative dataene baseres på spesialbestilte data på befolkning, levekår og boforhold fra Finansavdelingen i Oslo kommune. Vi har også lastet ned og bearbeidet tilgjengelige data fra Oslo kommunes statistikkbank.

I analyse har vi konsentrert oss om data på grunnkrets- og delbydelsnivå der vi har vurdert tilstanden og utviklingen over tid langs en rekke variabler i Delbydel Romsås og Delbydel Grorud. Noen ganger har vi sammenliknet resultatene for Romsås/Grorud med tilsvarende resultat for Oslo som helhet, for å se om tilstanden er lik eller ulik den i byen som helhet. Andre ganger har vi rangert delbydelene og sett hvor Romsås/Grorud kommer ut på en slik liste. Det er for å se om Romsås/Grorud har verdier som er i topp- eller bunnsjiktet blant Oslos delbydeler. Analysene har i hovedsak vært deskriptive, noe som er naturlig når vi har data på aggregert nivå.

2.2 Kvalitativ metode

De kvalitative dataene dreier seg først og fremst om intervjuer med sentrale aktører som jobber i eller med bydelen, bor der eller har tilknytning til delbydelene gjennom frivillighet. Vi valgte å intervjuer et bredt utvalg personer i nøkkelroller fremfor å gjennomføre en

survey til beboere i de to områdene. Tanken er at nøkkelpersonene som ble valgt jobber tett med ulike befolkningsgrupper og som på den måten har kunnskap om befolkningens utfordringer og ressurser. En survey som går til beboere er godt egnet til å få kunnskap om deres bruk av og erfaringer med stedet de bor, mens det er vanskelig å få kunnskap om deres levekår og utfordringer i hverdagslivet. Derfor valgte vi å innhente kunnskap om befolkningen via ansatte og aktører i bydelen som jobber i ulike posisjoner relatert til befolkningen.

Vi har til sammen intervjuet 24 personer, enten alene eller som del av gruppeintervju. Det dreier seg om temaer knyttet til bomiljø og bo-oppfølging, barnehage og barns oppvekst, ungdom og skolemiljø, frivillighet, folkehelse, helse blant barn og unge, og psykisk helse, sysselsetting og idrettstilbud. Vi har intervjuet representanter fra politiet, barnehager, skoler, helsesøstre, Distriktpsykiatrisk senter (DPS) på Grorud, ansatte i bydelen som jobber med booppfølging, arbeids- og kvalifiseringstiltak og ungdom, men også beboere som har blitt rekruttert gjennom sitt engasjement eller ved å inneha andre roller i nærmiljøet.

Gruppeintervjuene har omfattet:

Ansatte i NAV

De NAV-ansattes ansvars- og arbeidsområde er knyttet opp mot beboere som omfatter hele bydelen, men de har også kunnskap om spesielle trekk ved de aktuelle delbydelene. I dette intervjuet var det sju personer som representerte ulike felt: jobb og sysselsetting, kvalifisering av ungdom, ungdomsveiledning, oppfølging av sosialhjelp, veiledning i kvalifisering, markedskontakt og veiledning for kvinner med minoritetsbakgrunn. Formålet med gruppeintervjuet var å belyse hvilke erfaringer de ulike tjenesteyterne i NAV har med grupper som de jobber inn mot.

Booppfølgere

I intervjuet med de to booppfølgerne var hensikten å få nærmere kunnskap om bomiljøene. Booppfølgere jobber blant annet med å skape hensiktsmessige sammensetninger av beboere ut fra deres særskilte behov. De var særlig opptatt av barn, barnefamilier og unge i nærmiljøet og hvordan disse gruppene erfarte bo- og nærmiljøet.

Ansatte i Helsestasjonstjenesten

I møte med helsestasjonstjenesten tok vi opp temaer knyttet til barn og unges helse. Helsesituasjonen følges opp fra barna er på kontroll de første barneårene og til barna er ferdig med grunnskolen. Arbeidet dreier seg mye om oppfølging av småfamilier der foreldrene har behov for støtte.

Ansatte i ungdomsklubben

Ansatte i ungdomsklubben på Romsås, sammen med Salto-koordinator, jobber tett på ungdom i nærmiljøet og har derfor verdifull innsikt i de unges hverdagsliv. I dette intervjuet tok vi opp utfordringer og behov som ungdom har. De ser et stor behov for tett oppfølging av ungdom som mangler gode forbilder og ellers har liten voksenkontakt.

Ansatte i Frivilligsentralen

I intervjuet med ansatte i Frivilligsentralen var vi opptatt av å få kunnskap om aktiviteter og ressurser som finnes i delbydelene. Frivilligsentralen på Romsås tilbyr aktiviteter for mange målgrupper i nærmiljøet, i tillegg til at de fungerer som en utlånsentral med blant annet ulike typer sportsutstyr som lånes ut. Sentralen opplever jevn tilstrømning av beboere som melder seg som frivillige.

Ansatte i barnehagene

Barnehagene er en viktig arena for integrering. I gruppeintervju med ansatte i barnehagene var hensikten å få innsikt i barn og barnefamiliers situasjon; særlig knyttet til sosialisering og integrering.

Ungdomskoleelever

For å få bedre innsikt i de unges egen situasjon, gjennomførte vi også et klasseromsintervju på en ungdomsskole. Her snakket vi med elevene om deres erfaringer, opplevelser og ønsker for området og egen fremtid.

Folkemøter

I tillegg har vi vært tilstede på tre folkemøter som ble arrangert av borettslagene på Romsås. Informasjonen som kom frem på møtene dreide seg om hvordan både beboere og andre aktører i

lokalmiljøet opplevde utviklingen i nærmiljøet. Disse erfaringene har vært verdifull kunnskap som bidrar til å danne tykkere bilder av hva som skjer i delbydelen.

3 Situasjonsbeskrivelse av delbydel Romsås

I dette og det neste kapittelet gir vi en kort oversikt over utviklingen og tilstanden i delbydel Romsås og delbydel Grorud med hensyn til variabler som befolkning, arbeid, utdanning, inntekt og bolig. Hovedgrunnlaget er offisiell statistikk fra Oslo kommunes statistikkbank og spesialbestilte data fra Finansavdelingen i Oslo kommune. I det første kapittelet tar vi for oss situasjonen på Romsås, i det neste situasjonen i delbydel Grorud. Der det er naturlig, har vi sammenliknet situasjonen på Romsås med den i Grorud. Mange av figurene i begge kapitlene inkluderer både Romsås og Grorud.

3.1 Befolkningen på Romsås

3.1.1 Lav befolkningsvekst

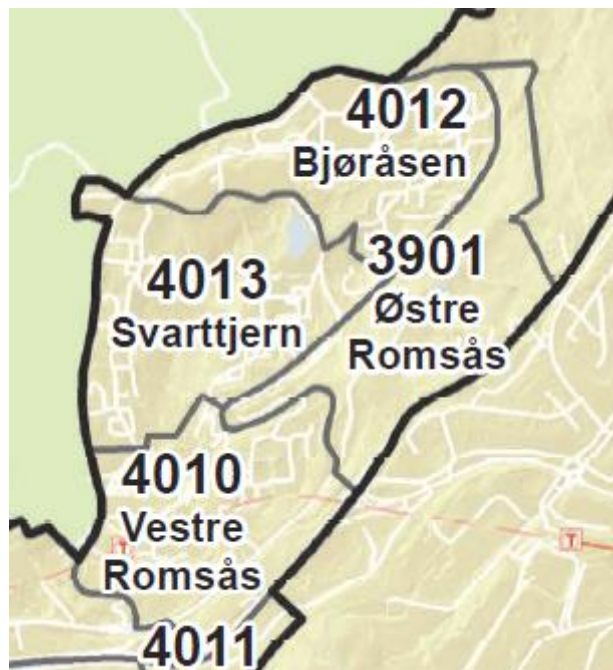
Per 1.1.2017 hadde delbydel Romsås 6 956 innbyggere. Innbyggertallet har økt med 2 prosent siden 2008. Sett i lys av at Oslos befolkning har økt med 19 prosent i samme periode, har befolkningsveksten vært lav.

Romsås består av fire grunnkretser: Østre Romsås, Vestre Romsås, Bjøråsen og Svarttjern. Østre Romsås har bare 229 innbyggere og er derfor ofte tatt ut av analysene på grunnkrets nivå siden det knytter seg usikkerhet til små tall. De øvrige grunnkretsene har mer enn 2 000 innbyggere hver, og er omtrent jevnstore.

Grunnkretsen Vestre Romsås ligger lengst i sør på Romsås og ligger i området rundt T-banestasjonen. Grunnkretsen Svarttjern ligger midt på Romsås og inkluderer Svarttjernet. Grunnkretsen

Bjøråsen ligger lengst nord. Kartet under viser hvordan Romsås er delt inn i fire grunnkretser.

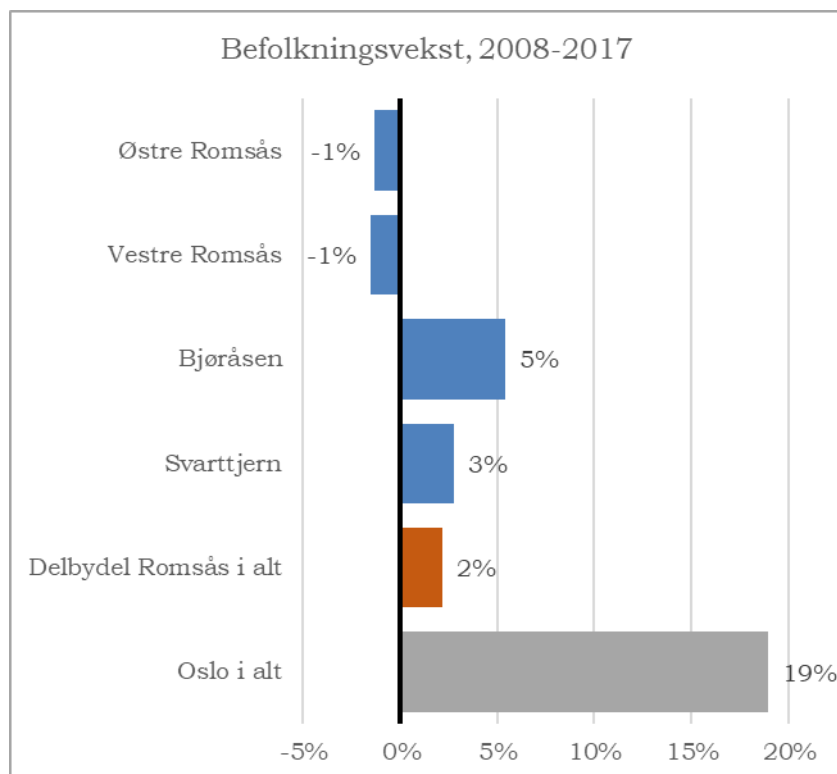
Figur 3.1: Grunnkretsene i delbydel Romsås.

Kilde: Skjermdump, Oslo kommunes kart.

Vestre Romsås har hatt en befolkningsnedgang på 1 prosent siden 2008, mens Bjøråsen og Svarttjern har vokst med hhv. 5 og 3 prosent.

Figur 3.2: *Befolkningsvekst i prosent, 2008-2017, grunnkretsene i Romsås, delbydel Romsås og Oslo i alt.*

3.2 Alderssammensetning – færre unge, flere eldre

3.2.1 Færre skolebarn

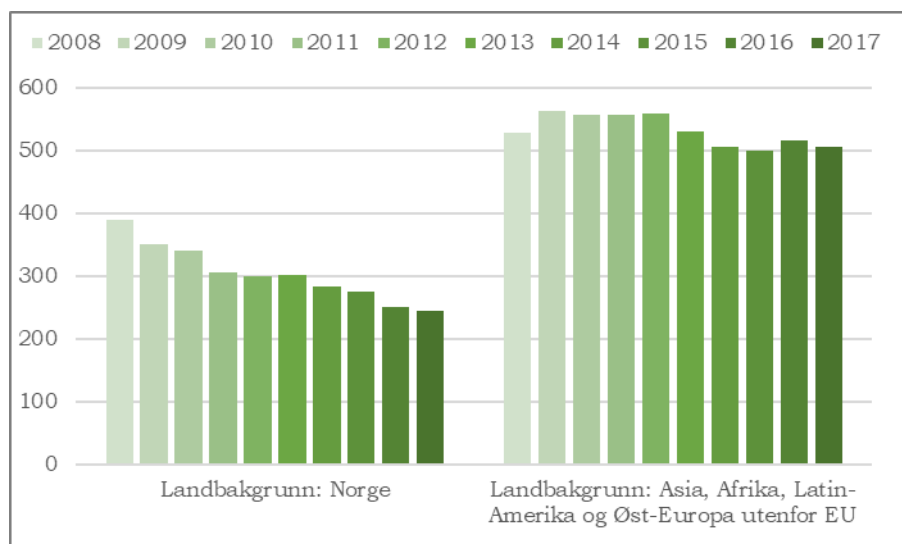
Relativt til Oslo som helhet, er befolkningen på Romsås ung. Det er relativt mange barnefamilier der, slik det ofte er i bydeler utenfor sentrumsområdene.

Noe som imidlertid skiller Romsås fra andre steder i Oslo er at andelen barn i skolealder (6-15 år) er avtakende. Av 88 delbydeler som hadde barn i skolealder i både 2008 og 2017 er Romsås den delbydelen som har hatt sterkest prosentvis nedgang i antall barn.

Fallet er størst blant dem med landbakgrunn fra Norge. Det har også vært en nedgang i antall barn i skolealder med landbakgrunn³ fra Afrika, Asia m.m. siden 2008. Det er 21 færre skolebarn med landbakgrunn fra Afrika, Asia, m.m. i 2017 enn i 2008. Hvis en skoleklasse teller 21 elever, har Romsås mistet elever tilsvarende én skoleklasse med landbakgrunn fra Afrika, Asia, m.m. siden 2008. Antall skolebarn med norsk landbakgrunn har blitt redusert med 146, og tilsvarer en nedgang på nesten 7 skoleklasser (gitt at en skoleklasse har 21 elever).

I samme periode har antall barn i skolealder i Oslo økt med 20 prosent. Riktignok har det ikke blitt bygget nye boliger i Romsås i den undersøkte perioden, noe det har mange steder i Oslo, men også på andre steder i Oslo der det ikke har vært nybygging har skolebarnekullene økt. Faktisk har bare fire delbydeler hatt nedgang i antall barn i skolealder siden 2008. Delbydel Romsås og Grorud blant dem.

Figur 3.3: *Antall personer i alderen 6-15 år, 2008-2017, delbydel Romsås.*

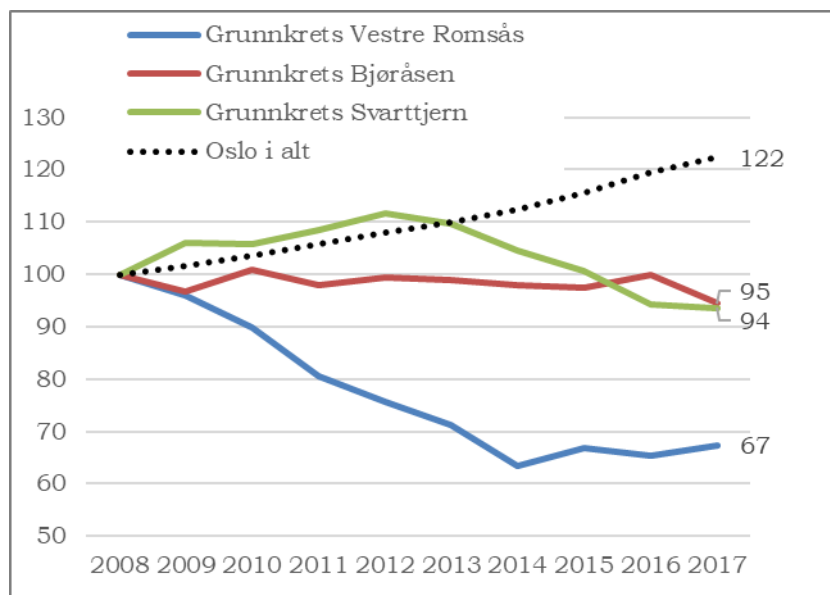

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

³ Landbakgrunn gjelder innvandrere og norskfødte barn av innvandrerforeldre

Det er spesielt i grunnkretsen Vestre Romsås at nedgangen i antall barn i skolealder har vært stor. Her har det vært en nedgang fra 304 til 205 barn i skolealder, dvs. at nesten hvert tredje skolebarn har flyttet ut over en periode på ni år.

Figur 3.4: Indeksert vekst i antall personer i aldersgruppen 6-15 år. Antallet i 2008 = 100.

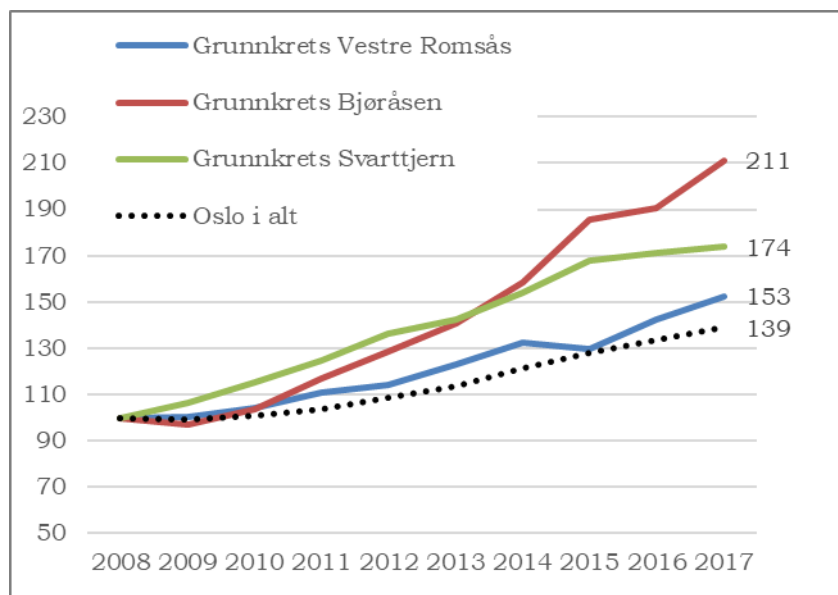

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommuner.

3.2.2 Flere eldre - også relativt til Oslo

Romsås har videre en betydelig høyere andel personer eldre. Særlig gjelder der i aldersgruppen 67-79 år sammenliknet med Oslo totalt. Andelen har økt hvert år siden 2008. Vestre Romsås skiller seg ut ved at en høy andel (13,1 prosent) er i denne aldersgruppen. I grunnkretsen Bjøråsen har veksten i denne aldersgruppen vært sterkest, med mer enn en dobling, fra 106 til 224, i perioden 2008-2017. Til sammenlikning har denne aldersgruppen økt med 39 prosent i Oslo totalt sett i samme periode.

Figur 3.5: Indeksert vekst i antall personer i aldersgruppen 67-79 år. Antallet i 2008 = 100.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommuner.

3.2.3 Alderssammensetning oppsummert

Romsås har en høyere andel eldre og yngre enn Oslo som helhet. Men antallet under 16 år avtar – stikk i strid med trenden i Oslo forøvrig. Andelen personer i aldersgruppen 67-79 år er høyere i Romsås enn i Oslo og vokser også mer enn i Oslo totalt.

3.3 Inntekt og arbeid

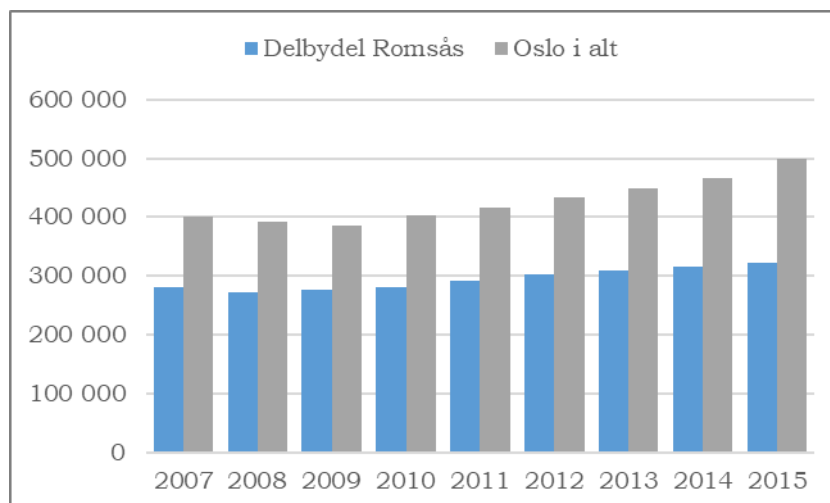
3.3.1 Lav gjennomsnittsinntekt – gapet øker

Gjennomsnittsinntekten per person⁴ i Romsås er i 2015 65 prosent av hva den er i Oslo totalt. Gjennomsnittsinntekten på Romsås er

⁴ Statistikken omfatter befolkningen 17 år og eldre, per 31.12 i inntektsåret. Bruttoinntekt omfatter lønnsinntekter, næringsinntekter, pensjoner og kapitalinntekter.

blant de ti laveste hvis vi sammenlikner med andre delbydeler i Oslo.

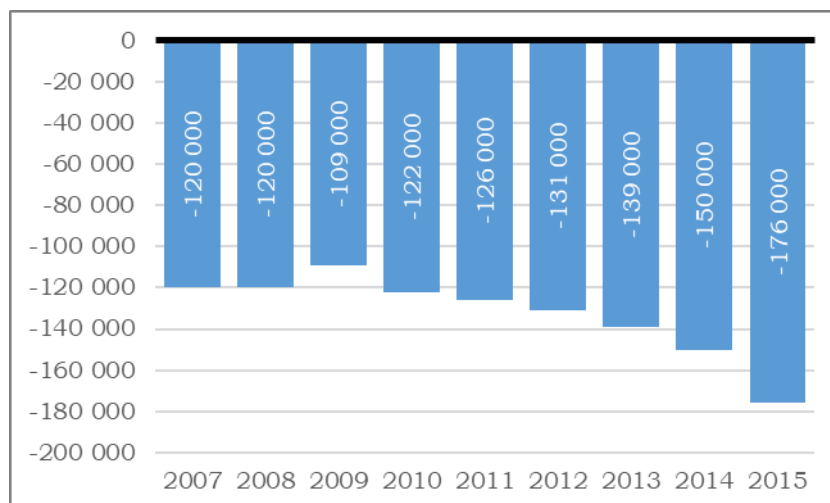
Figur 3.6: Gjennomsnittsinntekt per person, 17 år og eldre, delbydel Romsås og Oslo totalt.

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

Avstanden til gjennomsnittsinntekten i Oslo og de rikeste delbydelene er større i 2015 enn i 2007. Figuren under viser forskjellen mellom gjennomsnittsinntekten på Romsås og i Oslo totalt for hvert år siden 2007.

Figur 3.7: Differanse mellom gjennomsnittsinntekten i delbydel Romsås og Oslo totalt, 2007-2015.

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank. Den svarte streken ved den horisontale akse kan tolkes som gjennomsnittsinntekten for Oslo hvert år.

Mens inntektsveksten i Oslo har vært på 24 prosent, har den vært på 15 prosent i delbydel Romsås. Hvis vi summerer antall kroner per hode over tid, har personer på Romsås i snitt tjent 1 193 000 kroner mindre enn gjennomsnittsborgeren i Oslo siden 2007.

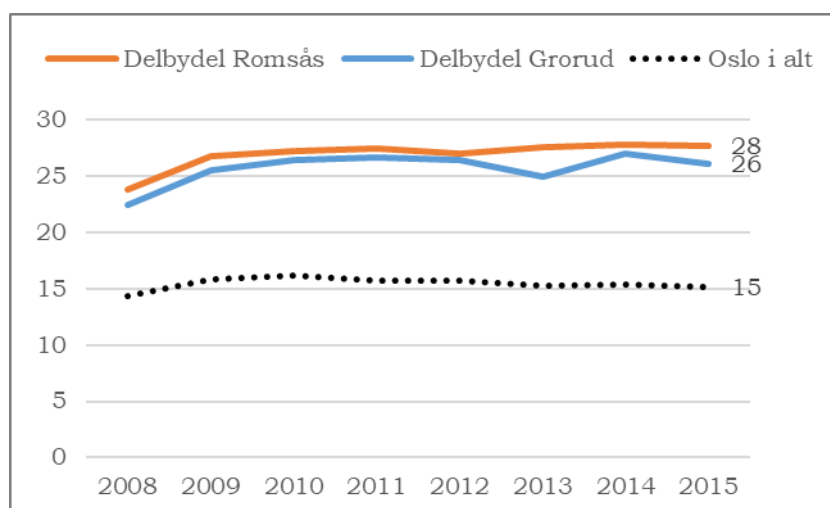
3.3.2 Mange husholdninger lever av offentlige overføringer

En annen måte å måle (lav) inntekt på, er å se på andelen av husholdningene hvor over halvparten av inntektene kommer fra offentlige overføringer. Offentlige overføringer inkluderer sosialhjelp, dagpenger ved arbeidsledighet, bostøtte, ytelser fra folketrygden, m.m.⁵ Også her skiller delbydel Romsås seg negativt ut, ved å ha en høyere andel enn Oslo-snippet. Per 2015 hadde bare

⁵ Offentlige overføringer defineres som sosialhjelp, dagpenger ved arbeidsledighet, bostøtte, ytelser fra folketrygden, grunn- og hjelpestønad, barnetrygd inkl. småbarnstillegg, engangsstønad ved fødsel, fødsels- og adopsjonspenger, kontantstøtte, skattefri stønad til barnetilsyn, utdanningsstønad for enslige forsørgere, studiestipend, sykepenger, individstønad, introduksjonsstønad, kvalifiseringsstønad mm. (Oslo kommunes statistikkbank).

én delbydel en høyere andel. 28 prosent av husholdningene på Romsås fikk over halvparten av inntekten si fra overføringer i 2015. I hele tall er det snakk om 2 443 husholdninger som får over halvparten av inntekten dekket av offentlige overføringer. Situasjonen har vært stabil siden 2009.

Figur 3.8: Andel husholdninger hvor over halvparten av inntekten kommer fra offentlige overføringer, 2008-2015.

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

3.3.3 Nesten en av fire har redusert arbeidsevne

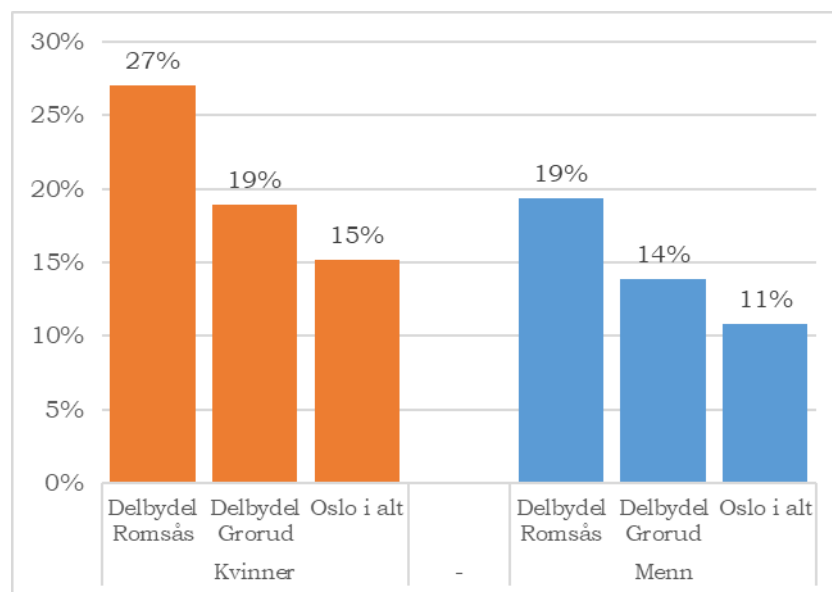
Andelen personer i aldersgruppen 16-66 år med redusert funksjonsevne er nesten dobbelt så høy i delbydel Romsås som i Oslo som helhet.

Redusert funksjonsevne er definert som å ha nedsatt arbeidsevne eller at man på grunn av sykdom, skade eller andre hindringer har behov for ekstra oppfølging fra NAV for å få eller beholde arbeid. De som mottar sykepenger eller uførepensjon er også inkludert i definisjonen.

Gjennomgående er det flere kvinner enn menn som har redusert funksjonsevne. Det gjelder i Oslo som helhet og i de fleste bydeler og delbydeler. I Romsås er forskjellen mellom kvinner og menn særlig stor, da en spesielt høy andel kvinner har redusert

funksjonsevne. 27 prosent av kvinnene i aldersgruppen 16-66 har redusert funksjonsevne. Romsås er med dette den delbydelen i Oslo med høyest andel kvinner med redusert funksjonsevne. Blant mennene er andelen 19 prosent. Bare én bydel har høyere andel menn med redusert funksjonsevne. Situasjonen har vært stabil i perioden 2010-2015.

Figur 3.9: Andel kvinner og menn med redusert funksjonsevne, 2015.

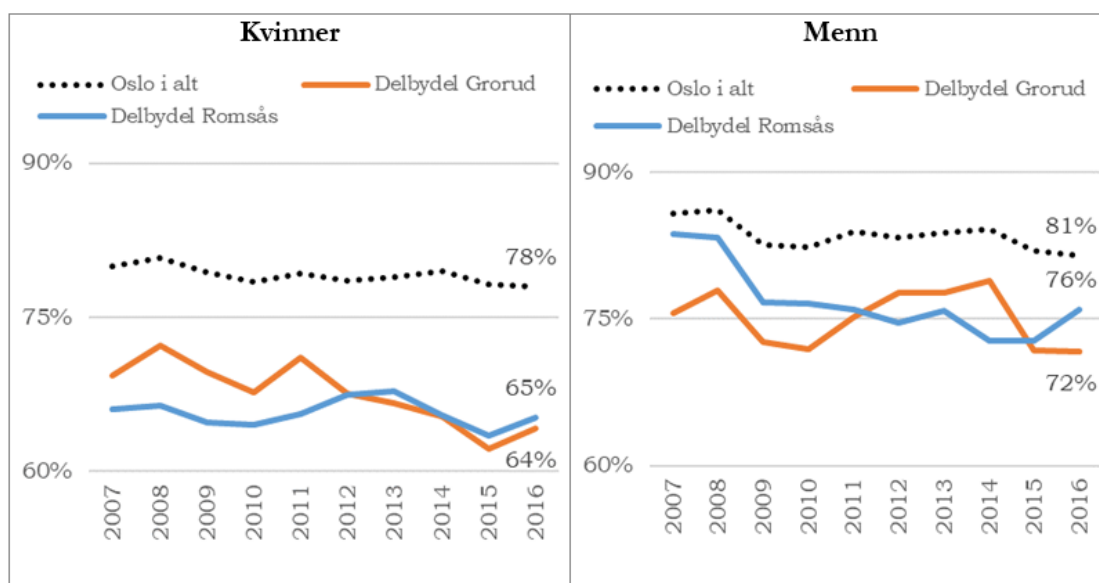
Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

3.3.4 Få er i arbeid – spesielt kvinnene

Romsås har en lav andel sysselsatte, spesielt blant den kvinnelige delen av befolkningen. Bare 65 prosent av kvinnene i aldersgruppen 25-49 på Romsås var sysselsatte i 2016. Til sammenlikning er andelen i Oslo som helhet på 78 prosent.

I Oslo totalt er andelen sysselsatte i aldersgruppen 25-49 år avtakende. Den største prosentvise nedgangen har skjedd blant menn. Andelen sysselsatte menn i aldersgruppen 25-49 år på Romsås har også gått kraftig ned siden 2007, mer enn i Oslo. Figurene under viser andelen sysselsatte i Oslo, delbydel Romsås og delbydel Grorud for kvinner og menn for perioden 2007-2016.

Figur 3.10: Andelen sysselsatte kvinner og menn, 25-49 år, 2007-2016.

Kilde: Sysselsetnings- og befolkningsdata fra Oslo kommunes statistikkbank.

Å ikke være i arbeid er ofte assosiert med å ha andre levekårsproblemer. Det gjelder for den generelle befolkningen (Barstad 2016) og blant innvandrere (Tronstad m.fl. 2018, forestående). Vi har ikke data på individnivå, så vi kan ikke se hvordan de personene på Romsås som er utenfor arbeid har det når det kommer til forhold som helse, utdanning og bolig. Basert på hva vi vet om eksisterende levekårsforskning, kan vi imidlertid *anta* at en del av de som ikke er i arbeid på Romsås har utfordringer med andre levekårsvariabler også.

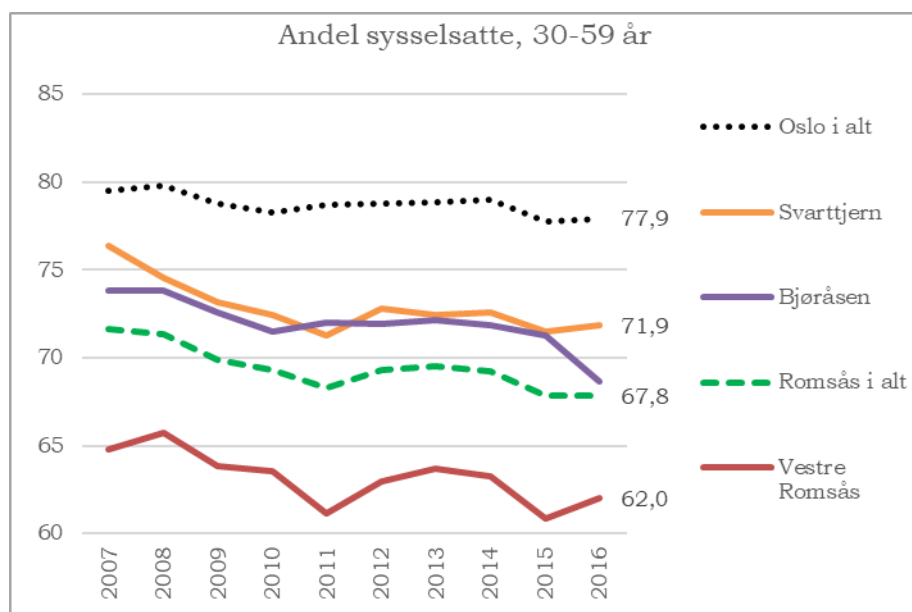
3.3.5 Flest i jobb i grunnkretsen Svarttjern – færrest i Vestre Romsås

Grunnkretsen Vestre Romsås skiller seg negativt ut fra de andre grunnkretsene på Romsås ved at bare 62 prosent i aldersgruppen 30-59 år er i arbeid. Vestre Romsås er med det grunnkretsen i Bydel Grorud med lavest andel sysselsatte for denne aldersgruppen. Svarttjern har høyest sysselsetningsandel (72 prosent) på Romsås. Det er likevel en betydelig lavere andel enn snittet for Oslo som er på 78 prosent. Situasjonsbildet mht. sysselsetting har vært ganske stabilt grunnkretsene imellom siden

2007, noe figuren under illustrerer. I grunnkretsen Bjøråsen har det skjedd et sterkt fall i sysselsettingen fra 2015 til 2016.

I samtlige grunnkretser har sysselsettingsandelen falt siden 2007, og den har falt mer på Romsås enn i Oslo som helhet.

Figur 3.11: Andel sysselsatte, 30-59 år, grunnkretser i Romsås, delbydel Romsås og Oslo, 2007-2016.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

3.3.6 Inntekt og arbeid oppsummert

Få indikatorer med hensyn til inntekt og arbeid peker oppover for Romsås. Situasjonen er spesielt foruroligende for kvinner: Mange kvinner har redusert funksjonsevne og få er i jobb. Både blant kvinner og menn avtar andelen sysselsatte. Selv om gjennomsnittsinntekten per hode har økt, har ikke veksten holdt tritt med veksten i Oslo som helhet. Gapet mellom gjennomsnittsinntekten for dem som bor på Romsås og for den gjennomsnittlige Oslo-borger har økt. Mange husholdninger får over halvparten av inntektene sine dekket fra offentlige overføringer.

3.4 Utdanning

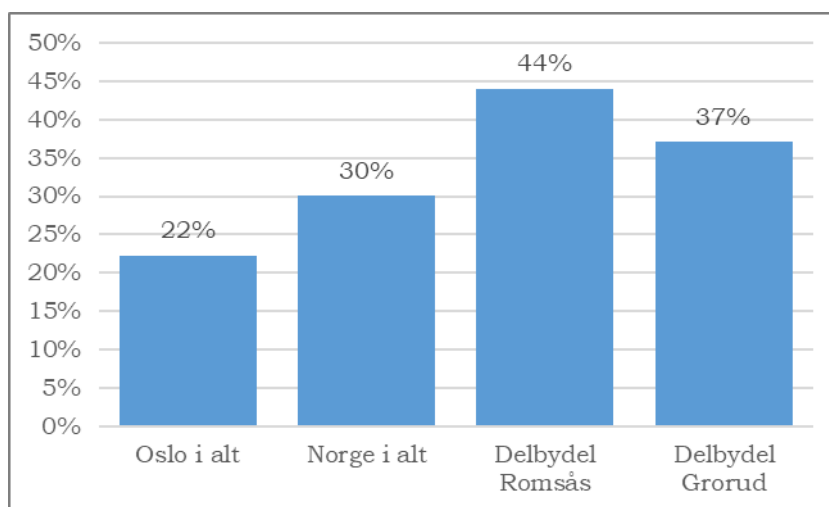
3.4.1 Lavt utdanningsnivå – men stadig flere tar høyere utdanning

Utdanningsnivået i delbydel Romsås er blant de laveste av Oslos delbydeler. Per 1.1.2014 har 44 prosent ikke fullført videregående skole etter fem år. Bare én av 92 delbydeler har en høyere andel dropouts. Riktignok har andelen dropouts blitt redusert fra 46 prosent i 2012, og ganske få delbydeler har hatt en nedgang i andelen som ikke fullfører videregående. Om dette er en trend, er det positivt. Vi kan imidlertid ikke ut fra det vi har av tilgjengelig informasjon si om det er en trend eller om det skyldes tilfeldigheter.

Vi baserer oss her på offisiell statistikk. Å ikke ha fullført videregående opplæring er her definert som andel personer i alderen 21-29 år som har påbegynt, men ikke fullført etter fem år per 1. oktober 2014. Vi har altså et visst tidsetterslep, både fordi dataene er fire år gamle (i 2018) og fordi det kan være lenge siden de som i 2014 var 29 år gikk på videregående skole. De enkelte videregående skolene har antageligvis ferskere data på hvor mange av deres elever som begynner, men ikke fullfører i løpet av normert tid. Data de enkelte skoler besitter, kan derfor avvike fra den offisielle statistikken vi besitter og presenterer.

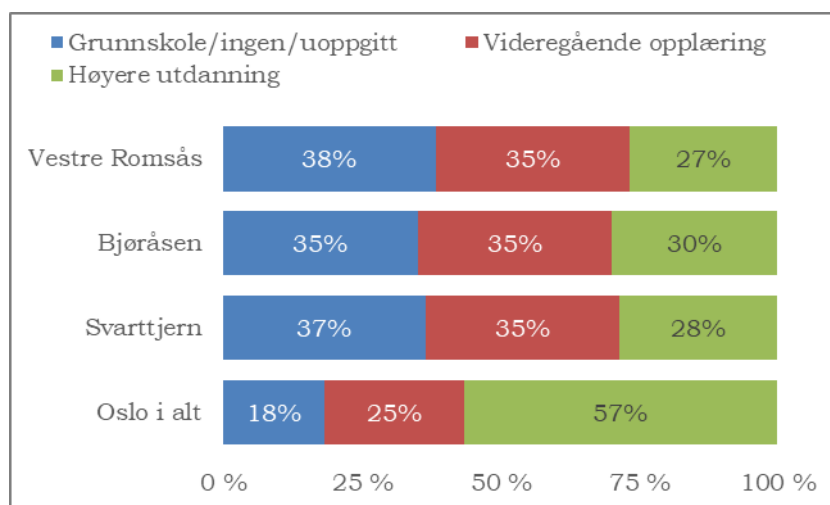
Utdanningsnivået i Oslo er høyere enn i landet som helhet, og dessuten har Oslo en lavere andel dropouts fra videregående enn det som gjelder i landet som helhet. Å sammenlikne delbydel Romsås og Grorud med Oslo totalt, kan derfor gi et feilaktig bilde av at utdanningsnivået i delbydelene er spesielt lavt. Når vi sammenlikner delbydelene med landet som helhet, er ikke forskjellene alltid like store. For Romsås sin del er imidlertid andelen som ikke fullfører videregående skole betydelig høyere enn snittet både for Oslo og landet som helhet, slik figuren under viser.

Figur 3.12: *Andel personer 21-29 år som har påbegynt, men ikke fullført videregående skole etter fem år, per 1.1.2014. Oslo i alt, Norge i alt, delbydel Romsås og delbydel Grorud.*

Det er relativt små forskjeller mellom grunnkretsene på Romsås når det gjelder utdanningsnivå, men andelen personer med lav eller ingen utdanning er høyere i Vestre Romsås enn i øvrige deler av Romsås. Tilsvarende har Vestre Romsås lavest andel høyt utdannede. Andelen med lav utdanning har avtatt siden 2008 i samtlige grunnkretser. Samtidig har andelen og antallet med høy utdanning økt.

Figur 3.13: Andel personer i alderen 30-59 år etter høyeste fullførte utdanningsnivå, 2017.

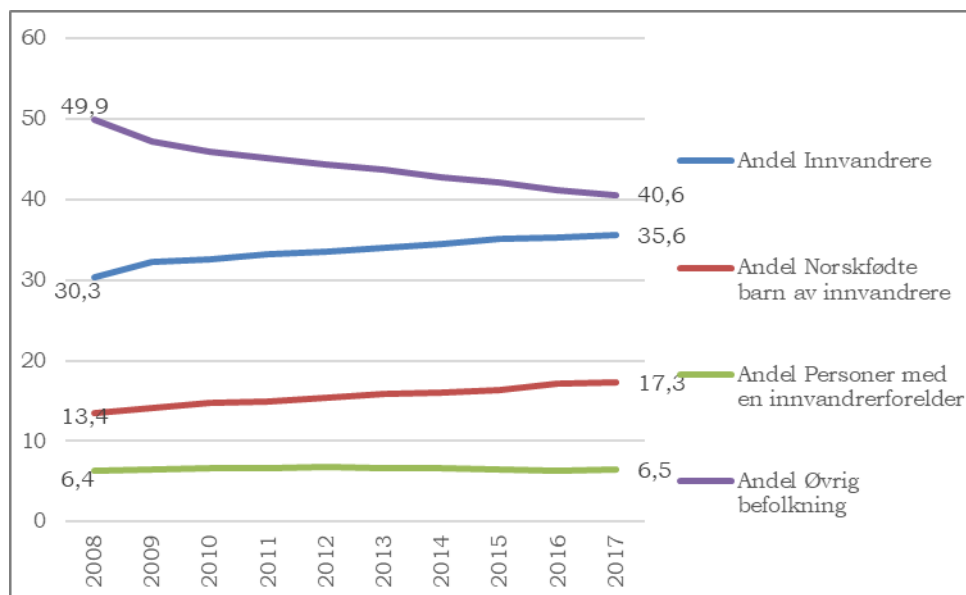
Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

3.5 Befolknings sammensetning og flyttemønstre

3.5.1 Flere innvandrere og færre uten innvandringsbakgrunn

Siden 2008 har befolkningen på Romsås vært preget av to hovedtendenser: Andelen av befolkningen som er innvandrere eller norskfødt av innvandrere har økt, mens andelen uten innvandringsbakgrunn, dvs. «øvrige befolkning», har avtatt tilsvarende mye. Denne utviklingen er ganske lik den i Oslo totalt, men utgangspunktet er ulikt, da Romsås hadde en høyere innvandrerandel enn Oslo totalt i 2008

Figur 3.14: Andel av befolkningen etter innvandringsbakgrunn, delbydel Romsås, 2008-2017.

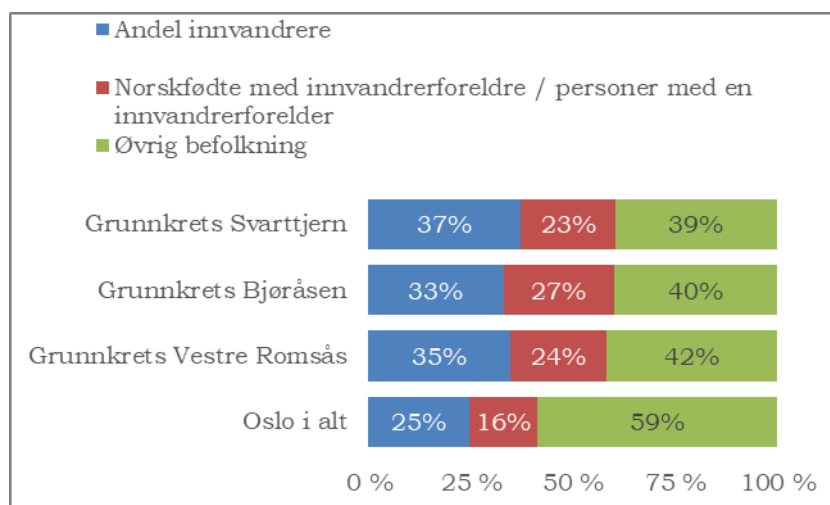

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune

Av grunnkretsene på Romsås er det Bjøråsen som har hatt kraftigst fall i andel personer som er kategorisert som «øvrig befolkning», dvs. at de ikke har innvandringsbakgrunn. Mens over halvparten av befolkningen var uten innvandringsgrunn i 2008, er andelen i 2017 på 40 prosent. Tallene viser med andre ord at det nå bor færre med etnisk norsk bakgrunn på Bjøråsen.

Andelen innvandrere er for øvrig ganske likt fordelt mellom grunnkretsene. Den er lavest i Bjøråsen (33 prosent), etterfulgt av Vestre Romsås (35 prosent). Svarttjern har høyest andel innvandrere (37 prosent). Til sammenlikning er andelen på 25 prosent i Oslo totalt.

Figur 3.15: Andel personer etter innvandringsbakgrunn, 2017.

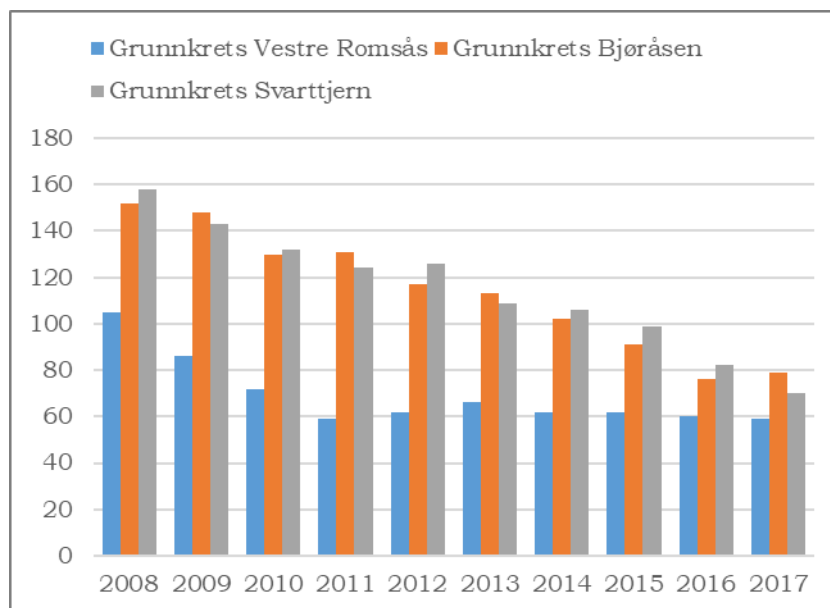

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

Hvis vi konsentrerer oss om personene under 16 år, finner vi at andelen innvandrere har avtatt eller stått på stedet hvil siden 2008. Andelen norskfødte av innvandrerforeldre har imidlertid økt mye, spesielt i grunnkretsen Svarttjern.

Andelen barn uten innvandringsgrunn har blitt redusert i samtlige grunnkretser. Reduksjonen har vært spesielt sterk i grunnkretsene Bjøråsen og Svarttjern. I delbydel Romsås totalt har antall personer under 16 år uten innvandringsgrunn blitt halvert, fra 420 i 2008 til 212 i 2017.

Figur 3.16: Antall personer under 16 år som ikke har innvandringsbakgrunn, 2008-2017.

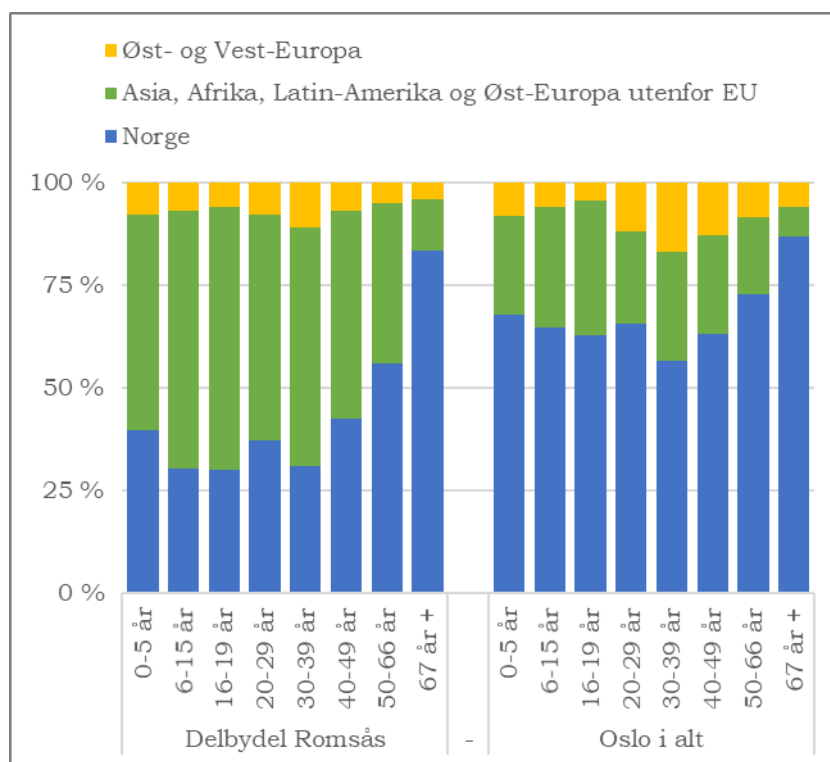

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

3.5.2 Sammensatt landbakgrunn

Befolkningen på Romsås er per 1.1.2017 jevnt fordelt med hensyn til landbakgrunn. 46 prosent har landbakgrunn fra Asia, Afrika m.m., mens 47 prosent har landbakgrunn fra Norge. De øvrige har bakgrunn fra Øst- eller Vest-Europa. Som i Oslo ellers, er det en klar aldersforskyvning, der en høyere andel av de eldre har landbakgrunn fra Norge, mens det er en høyere andel med utenlandsk bakgrunn i de yngre aldersgruppene. Romsås sin befolkning over 67 år skiller seg ikke særlig fra den i Oslo som helhet med hensyn til landbakgrunn. For de andre aldersgruppene, har Romsås en relativt høy andel personer med landbakgrunn fra Asia, Afrika m.m.

Figur 3.17: Andel personer etter landbakgrunn (innvandrere og norskfødte av innvandrere) fordelt etter aldersgrupper, 2017, delbydel Romsås og Oslo som helhet.

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

3.5.3 Flere flytter fra enn til Romsås

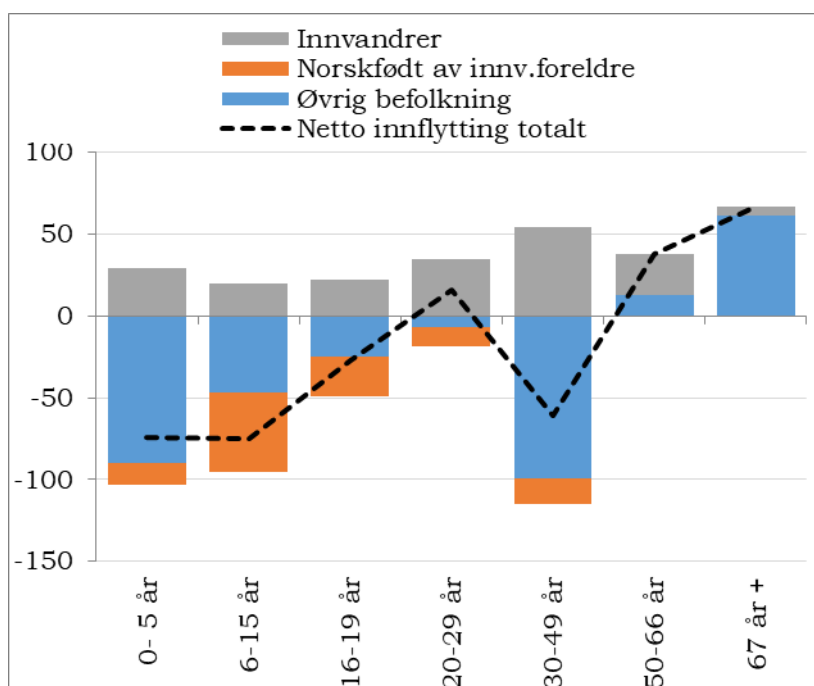
Over en periode på ni år (2007-2016) har det flyttet flere personer fra Romsås enn til. Nettoinnflyttingen har altså vært negativ. Av 92 delbydeler er det bare 14 som har hatt negativ nettoutflytting (aggregert) over hele perioden, og Romsås er en av dem. Det er størst (netto) utflytting av personer som har norsk landbakgrunn. Men siden 2009 har også nettoinnflyttingen blant personer med landbakgrunn fra Øst-Europa, Afrika, Asia, m.m.⁶, vekslet på å være positiv og negativ.

⁶ Landgruppe 3 består av resten av verden, det vil si resten av Øst-Europa, Afrika, Asia (inkludert Tyrkia), Latin-Amerika og Oseania (utenom Australia og New Zealand).

Aggregert over tid, har det i perioden 2007-2016 flyttet 597 flere personer med norsk landbakgrunn fra enn til Romsås (negativ nettinnflytting). Det har kommet 130 flere personer til de elleve nye EU-landene i Øst-Europa⁷ og 278 flere personer til fra resten av Øst-Europa og Asia, Afrika m.m. (positiv nettinnflytting).

Selv om situasjonen over tid har vært negativ, har nettoutflyttingen de siste to årene vært positiv. Om vi ser tegn til en ny trend eller om det er et utslag av tilfeldigheter, er for tidlig å si noe om.

Figur 3.17: Nettoutflytting for delbydel Romsås fordelt på alder og innvandringsbakgrunn for perioden 2012-2016.

Kilde: Oslostatistikken. Oslo kommune, Byrådsavdeling for finans, 2018.

For delbydel Romsås er det et sentralt trekk ved flyttemønsteret for perioden 2012-2016 at etnisk norske familier med barn i alderen 0 – 19 år og deres foreldre i alderen 30-49 år flytter ut. Det samme gjelder minoritetsfamilier med norskfødte barn i alle aldre,

⁷ Estland, Latvia, Litauen, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Kroatia, Bulgaria og Romania.

men særlig i grunnskolealder og i alderen 16-19 år. Det er kun for innvandrere i alle aldre opp til 66 år og eldre med etnisk norsk bakgrunn (67 år +) at nettoutflyttingen er positiv. Som vi allerede har påpekt er utflyttingen totalt sett for hele befolkningen sterkere enn innflyttingen. Fordelt etter alder er det for perioden 2012-2016 kun personer fra 50 år og oppover som øker i antall på grunn av innflytting.

3.5.4 De fleste som flytter, flytter til et annet sted i Oslo

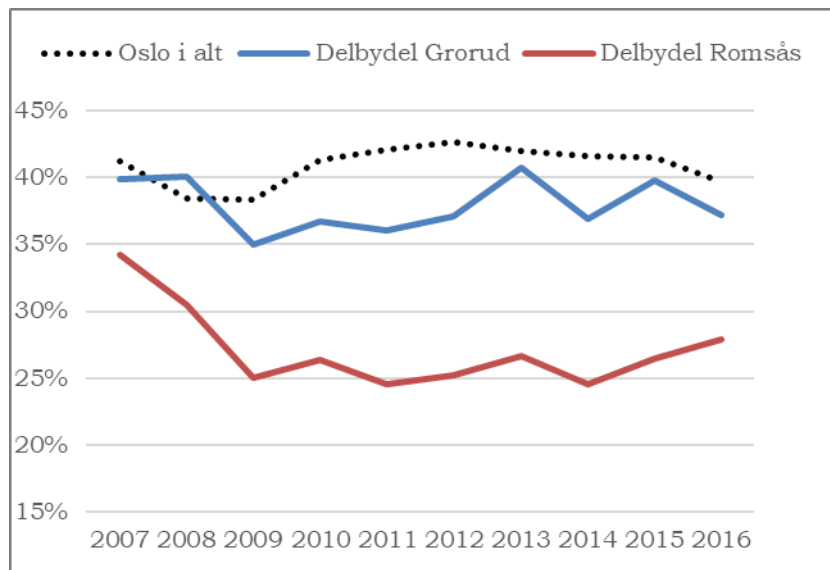
De fleste som flytter fra Romsås flytter til et annet sted i byen. Tilsvarende har de fleste som har flyttet til Romsås flyttet fra et annet sted i Oslo. Det er flere som flytter fra Romsås til en annen norsk kommune enn andre veien, og det er, som ventet, flere som flytter fra utlandet til Romsås enn fra Romsås til utlandet⁸.

3.5.5 Stabile nabolag

Høy turnover kan gi ustabile nabolag. En måte å måle turnoveren på, er å summere inn- og utflyttingen i et gitt år (bruttoflytting), og se på hva den utgjør som andel av befolkningen. Bruttoflyttingen på Romsås er lav sammenliknet med Oslo totalt. Romsås er blant de 20 delbydelene med lavest turnover i perioden 2014-2016. Romsås har dermed et relativt stabilt nabolag. Romsås har en høy og tiltakende andel eldre, og eldre flytter sjeldnere på seg enn det yngre gjør. Det kan være med på å forklare en relativt stabil beboermasse. Leilighetene på Romsås er organisert i borettslag. Borettslag har ofte strengere regler for utleie og framleie enn det selveierleiligheter i sameier har. Det kan også være med på å forklare den relativt stabile beboermassen.

⁸ Dette gjelder for perioden 2010-2016, en periode der bruttoutflyttingen på Romsås har vært stabil.

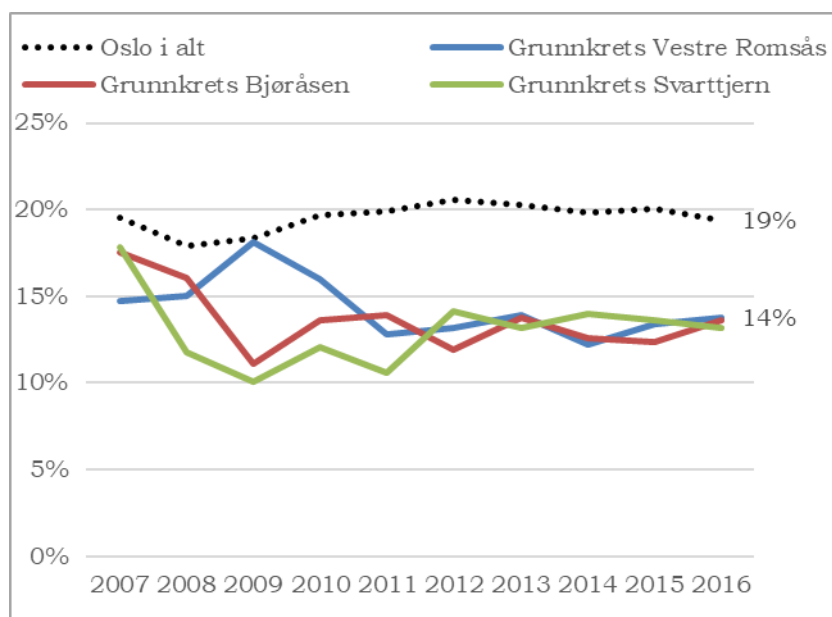
Figur 3.18: *Bruttoflytting, dvs. summen av inn- og utflytting som andel av folkekemengden (turnover), delbydel Romsås, delbydel Grorud og Oslo som helhet, 2007-2016.*

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

Det er små forskjeller mellom de ulike grunnkretsene når det gjelder fraflytting. Samtlige grunnkretser har betydelig mindre fraflytting enn Oslo som helhet. Vestre Romsås hadde fraflytting på nivå med byen som helhet før 2009, men etter 2011 har fraflyttingsmønstrene i de tre store grunnkretsene på Romsås vært stabile og under nivået for Oslo som helhet.

Figur 3.19: Andel av befolkningen som flytter fra stedet i løpet av et år, 2007-2016.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

3.5.6 Befolkningssammensetning og flytting oppsummert

Befolkningen er preget av nedgang i antall personer med norsk bakgrunn og vekst i antall norskfødte med innvandrerforeldre. Grunnkretsene Svarttjern og Bjøråsen er preget av høy fraflytting av personer under 16 år med norsk bakgrunn. Nabolagene er likevel relativt stabile med lavere turnover.

3.6 Bolig

3.6.1 En av tre husholdninger bor trangt

Leilighetene på Romsås er relativt romslige, hvert fall sammenliknet med en del sentrumsleiligheter. Sammenliknet med enkelte nye drabantbyer som bygges i Oslo i dag fremstår Romsås som mer luftig og med mindre innsyn. Til tross for dette, bor

mange husholdninger trangt. Trangboddhet er definert som at én person bor på ett rom eller at to personer eller flere bor på et mindre antall rom enn det er personer i husholdningen⁹. Hver tredje husholdning bodde trangt i 2015. Til sammenlikning er andelen trangbodde i Oslo på 21 prosent. Relativt til byen som helhet, bor det mange familier med fire barn eller flere på Romsås, og de færreste leilighetene på Romsås er bygget for så store familier.

3.6.2 Relativt lave boligpriser

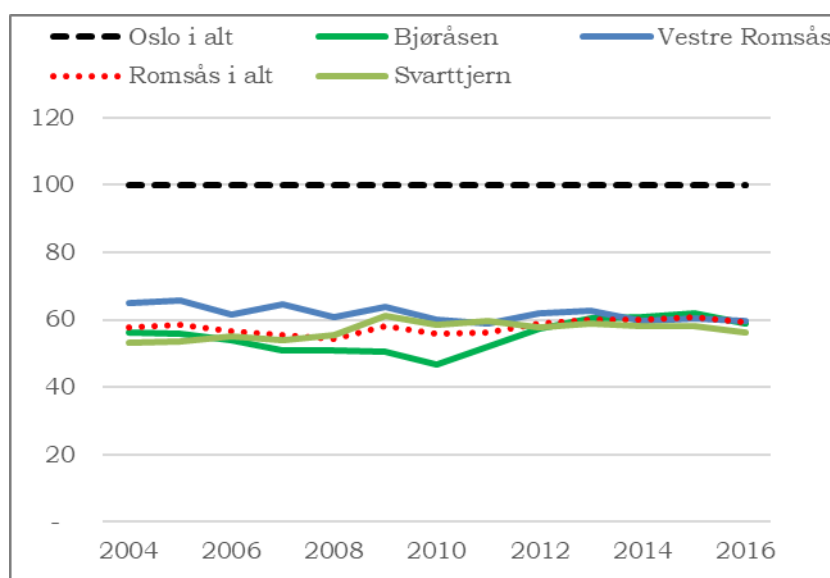
Et søk Finn.no¹⁰ på leiligheter som har både turterreng og balkong, viser at Romsås kan tilby noen av Oslos billigste leiligheter. Det er ikke dermed sagt at det er billig å kjøpe leilighet på Romsås, men det er billigere enn de fleste andre steder i Oslo.

Kvadratmeterprisene på omsatte boliger på Romsås er omtrent 60 prosent av gjennomsnittsprisen for Oslo totalt. Det har de vært i hele perioden vi har data for, perioden 2004-2016. Det er ikke store forskjeller i boligpriser mellom grunnkretsene. Mellom 2009 og 2011 var prisene lavere i grunnkretsen Bjøråsen enn ellers på Romsås, men i dag er kvadratmeterprisene så godt som like overalt. Siden det er relativt få boliger som blir omsatt hvert år, kan forskjeller grunnkretsene imellom skyldes tilfeldigheter.

⁹ Mer presist: Husholdninger regnes som trangbodd dersom: 1. Antall rom i boligen er mindre enn antall personer eller én person bor på ett rom, og 2. Antall kvadratmeter (p-areal) er under 25 kvm per person. I tilfeller hvor det mangler opplysninger om antall rom eller p-areal, vil husholdninger regnes som trangbodde dersom en av de to betingelsene er oppfylt.

¹⁰ Søk gjennomført 14. mars 2018

Figur 3.20: Gjennomsnittlig kvadratmeterpris for omsatte boliger gjennom året¹¹. Priser på Romsås i forhold til Oslo, som er satt til å være lik 100. 2004-2016.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

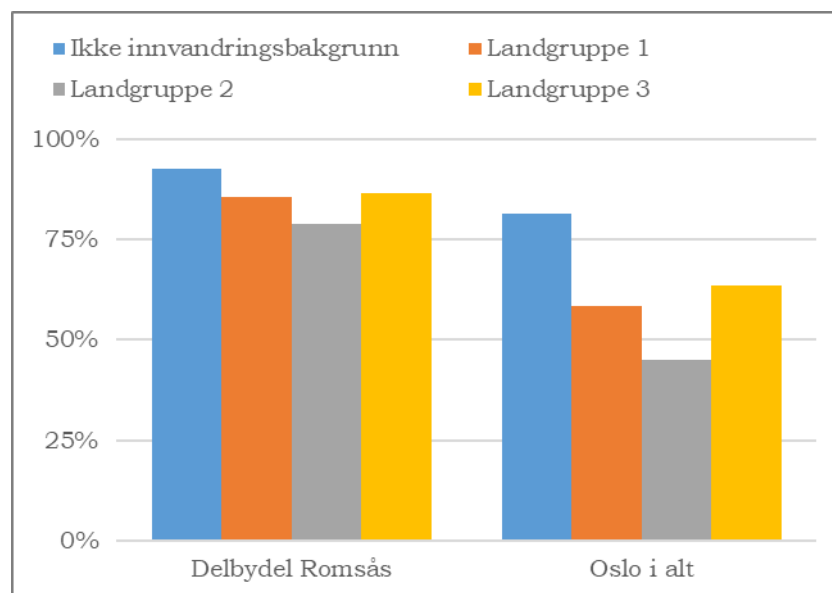
3.6.3 De fleste eier boligen sin

De fleste som bor på Romsås eier sin egen leilighet. I 2015 eide 88 prosent av beboerne der sin egen leilighet. Tilsvarende andel i Oslo som helhet er 70 prosent. Romsås har altså en høy eierandel og en tilsvarende lav leierandel. Mens 21 prosent av dem som bor i Oslo leier, er det bare 7 prosent av dem som bor på Romsås som gjør det. Svarttjern har en litt høyere leierandel enn øvrige Romsås.

Som i Oslo totalt er eierandelen høyest blant personer uten innvandringsbakgrunn. Hele 93 prosent av befolkningen uten innvandringsbakgrunn eier sin egen leilighet på Romsås. Eierandelen er lavere blant innvandrerbefolkningen (innvandrere og norskfødte av to innvandrerforeldre). Likevel er eierandelen blant innvandrerbefolkningen betydelig høyere på Romsås enn i Oslo totalt og i delbydel Grorud. Det gjelder for personer med alle typer landbakgrunn, både europeisk, afrikansk og asiatisk.

¹¹ Kun for boliger samlet (skiller ikke på hustype).

Figur 3.21: *Andelen personer som eier sin egen leilighet, etter landbakgrunn (inkluderer både innvandrere og norskfødte av to innvandrerforeldre) Landgruppe 1: Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania. Landgruppe 2: EU-øst, Landgruppe 3: Asia, Afrika m.v.*

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

3.6.4 Mange kommunale boliger – spesielt i Vestre Romsås

Grunnkrets Vestre Romsås har en høy andel kommunale boliger sammenliknet med resten av Romsås og Oslo totalt. På Vestre Romsås er 140 av 870 boliger kommunale, det vil si 16 prosent. Til sammenlikning er andelen kommunale boliger på øvrige Romsås under snittet for Oslo, som er på 3 prosent. Fra beskrivelsene over har det kommet frem at særlig Vestre Romsås har utfordringer med inntekt og sysselsetting. Det er naturlig å tenke seg at dette henger sammen med den høye andelen kommunale boliger, da levekårsutfordringer har en tendens til å hope seg.

3.6.5 Bolig oppsummert

Hver tredje husholdning bor trangt. Kvadratmeterprisene er om lag 60 prosent av prisene i Oslo totalt. De fleste eier sin egen bolig, eierandelen er betydelig høyere enn i Oslo som helhet. Grunkretsen Vestre Romsås har mange kommunale boliger.

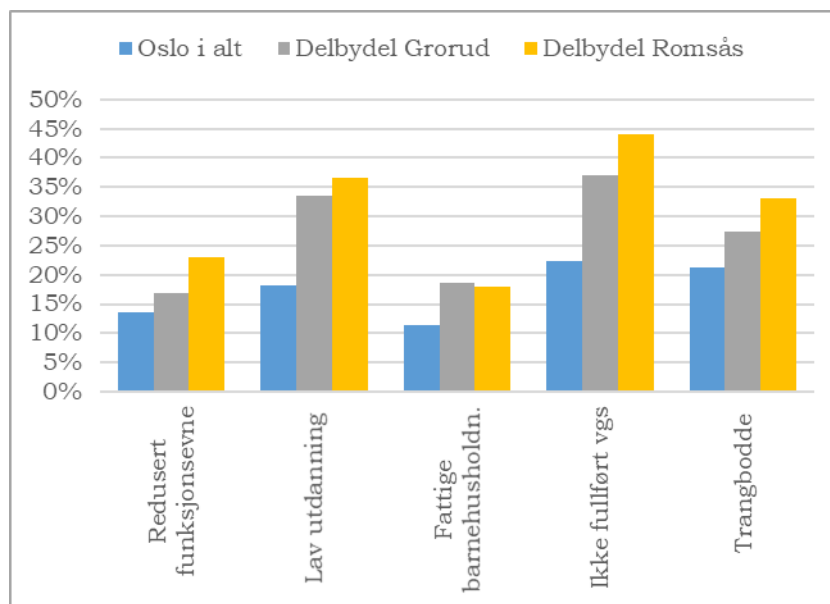
3.7 Andre levekårsindikatorer

Oslo kommune har utarbeidet faktaark om levekår i Oslo. Fra disse faktaarkene fremkommer det at delbydel Romsås har en høyere andel personer med levekårsutfordringer enn det Oslo totalt har. På mange levekårsindikatorer er Romsås rangert lavt blant delbydelene i Oslo.

For levekårsindikatorerne vi har vært inne på i dette kapitlet, er det en høyere andel av befolkningen på Romsås som har levekårsutfordringer enn det som er snittet for Oslo. Romsås peker seg spesielt negativt ut fra Oslo-snittet når det gjelder andel med lav utdanning og andel som ikke har fullført videregående skole (to til dels sammenfallende variabler).

Figuren under viser andelen av befolkningen i delbydel Romsås og Grorud og i Oslo som helhet som har ulike levekårsproblemer.

Figur 3.22: Andel av befolkningen med fem ulike levekårsproblemer. Oslo i alt, delbydel Romsås og delbydel Grorud.

Kilde: Tabellvedlegg, faktaark om levekår, Oslo kommunes nettsider.

3.7.1 De fleste har ikke levekårsproblemer

Selv om det er relativt mange som har levekårsproblemer på Romsås, er ikke det ensbetydende med at «alle» eller «mange» målt i absolutte tall har det. Hvis vi snur på det, kan vi si at 77 prosent *ikke* har redusert funksjonsevne, 82 prosent av barnehusholdningene er *ikke* fattige, og 67 prosent bor *ikke* trangt, osv.

Flere av indikatorene som brukes for å beskrive levekår dreier seg om skille mellom befolkningen med etnisk norsk bakgrunn og befolkningen med innvandrerbakgrunn. Det er viktig å påpeke at innvandrerbakgrunn i seg selv ikke er negativt. Blant de som har det bra på Romsås, slik det fremstilles i avsnittet over, er også beboere med innvandrerbakgrunn en del av bildet.

Fra folkemøtene på Romsås og fra flere intervjuer har det kommet frem at det er interne forskjeller i opplevelsen av problemer som kriminalitet og fattigdom i ulike deler av Romsås. Noen av deltakerne på allmøtene som har funnet sted på Romsås i

november og desember (2017) og januar (2018) har sagt at de ikke kjenner seg igjen i problembeskrivelsene. Også fra tidligere intervjuer har vi sett slike meningsforskjeller eller at beboerne har vurdert området sitt ulikt, særlig kontrasterte noen sine egne erfaringer med stedets negative rykte. Som en av våre informanter fra 2012 sa det:

Området her er veldig mangfoldig og jeg ser at mange barnefamilier flytter ut herfra. Det er dumt, selv om jeg skjønner det, selv om jeg likevel ikke skjønner det. De [med innvandrerbakgrunn] har jo et dårlig rykte på seg, at det er mye kriminalitet og nasking og snylter på Staten og alt det. Men det er jo en god del som fortsatt gjør en jobb for seg, går på skole og utdanner seg og gjør en jobb i samfunnet. Det er dumt, synes jeg, at de ikke gir dem en sjanse, at de dømmer alle under en kam, det er ikke bra. Romsås har jo hatt et ufortjent negativt rykte, det har vært mye negativ omtale, mye kriminalitet og mye dop og masse sånn, men det har det også vært på Furuset hvor jeg bodde før, så det er på en måte noe jeg er vant til og jeg har ikke sett [noe] med mine egne øyne. Det har blitt mye bedre på Romsås enn det var før, og Groruddalen er jo kjent for å være veldig multikulturelt, noe jeg synes er helt greit. Jeg synes det er morsomt å lære om andre kulturer og andre folkeslag. Selv flyttet jeg hit til Romsås for fire år siden fordi det var så billig og min daværende kjæreste hadde familien sin her. Jeg trives veldig godt på Romsås og her vil jeg bli boende. Jeg tror Romsås er på vei oppover igjen, det blir veldig bra. Det ble jo bygget som Østkantens svar på Holmenkollen da det ble satt opp, og det tror jeg de er på vei til å oppnå nå. Både med priser og utseende (intervju med etnisk norsk mann i slutten av 20-årene).

Selv om vår informant trivdes godt, deltok han ikke i noen lokale organisasjoner eller foreninger, ei heller hadde han tett kontakt med naboene – for, som han forklarte; «det klarer jeg meg fint uten». Noe av grunnen til det, kan også være at de nærmeste naboene stort sett var en del eldre enn denne unge mannen.

3.8 Situasjonsbeskrivelsen på Romsås oppsummert

Romsås har vært preget av lav befolkningsvekst. Dataene viser at det blir færre skolebarn på Romsås, ingen delbydeler har hatt høyere prosentvis nedgang i antall barn i skolealder. Fallet har vært størst blant personer med norsk landbakgrunn. Vi vet ikke årsaken til denne trenden. Det kan være en naturlig demografisk bølgedal, men det kan likeså gjerne tolkes dit hen at det er de mest ressurssterke som flytter ut (de har mulighet til å velge å flytte), mens det er de med minst ressurser som blir boende. Det betyr at man kan få en hoping i barnebefolkning som kanskje kan sies å bli fanget i eget sted. Dette *kan* føre til at det blir en større andel beboere og familier med utfordringer med blant annet fattigdom og arbeidsledighet, noe som vil bidra til et ytterligere stigma for beboerne i disse områdene.

Gjennomsnittsinntekten er lav, og gapet mellom gjennomsnittsinntekten i Romsås og den i Oslo totalt øker.

Mange lever helt eller delvis av offentlige overføringer. Relativt få er sysselsatte og mange har nedsatt funksjonsevne. Romsås er i nederste sjiktet i Oslo når det kommer til variabler som handler om sysselsetting, inntekt og arbeid. Situasjonen er spesielt kritisk for kvinnene: Svært få kvinner er i jobb, og mange har nedsatt funksjonsevne.

Utdanningsnivået er lavt, nesten lavest i Oslo. Mange har trange boforhold. Boligprisene er relativt lave.

Til tross for at mange indikatorer peker nedover, har Romsås en svært høy eierandel på boliger. Dette gjelder både dem med norsk og dem med utenlandsk bakgrunn.

Grunnkretsen Vestre Romsås er i en særstilling. I denne grunnkretsen er det mange kommunale boliger. Det er også her det er lavest sysselsetting, høyest utflytting av barn i skolealder, mest markant befolkningsnedgang og lavest utdanningsnivå.

4 Situasjonsbeskrivelse av delbydel Grorud

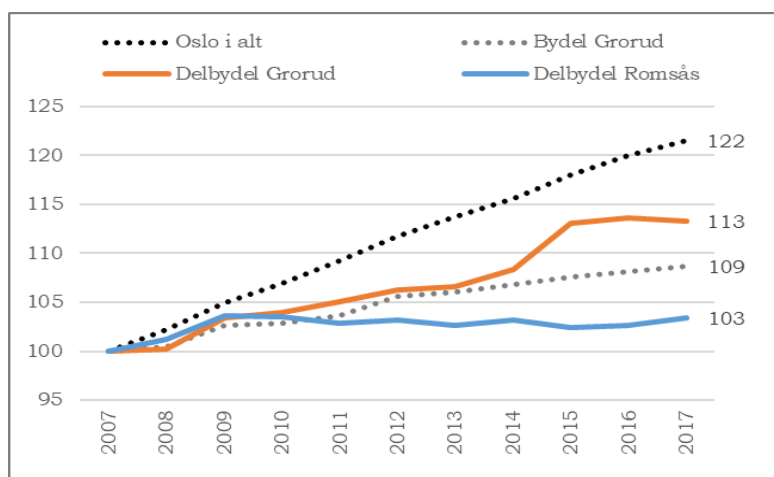
Delbydel Grorud har mange fellestrekk med delbydel Romsås med hensyn til utdanningsnivå, befolkningssammensetning og inntekt.

4.1 Befolkning

4.1.1 Moderat befolkningsvekst

Delbydel Grorud har en litt lavere befolkning enn Romsås per 1.1.2017, med 4 114 innbyggere. Befolkningen har økt med 13 prosent siden 2007. Veksten har vært høyere enn på Romsås, men lavere enn i Oslo som helhet.

Figur 4.1: Indeksert befolkningsvekst. Antall innbyggere i 2007 = 100.

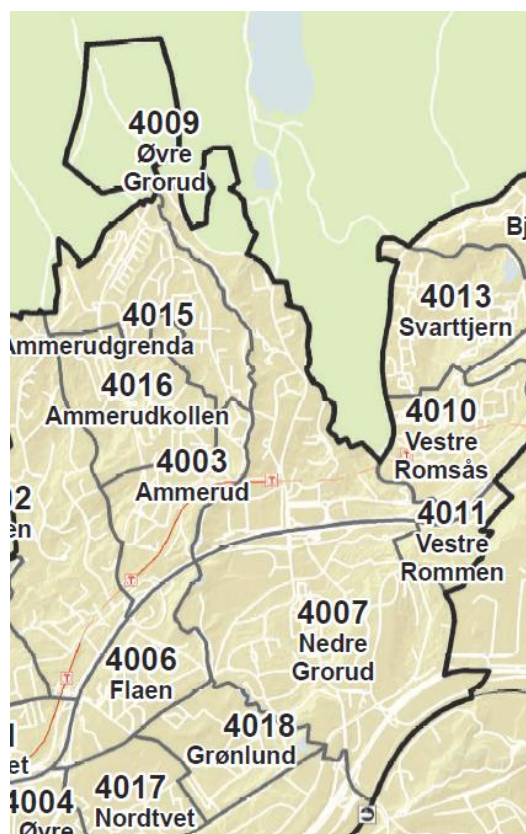
Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

4.1.2 Grunnkretsene i delbydel Grorud

Delbydel Grorud består av tre grunnkretser, Nedre Grorud, Øvre Grorud og Vestre Rommen. Vestre Rommen har få innbyggere (127 i 2017) og er derfor tatt ut av analysene på grunnkrets nivå på grunn av usikkerhet knyttet til små tall.

Øvre Grorud strekker seg fra skogen over Ammerudgrenda ned til Trondheimsveien og inkluderer Grorud T-banestasjon og Grorud senter med butikker og leiligheter. Dette området utgjør et trafikkknutepunkt. Nedre Grorud er avgrenset av Trondheimsveien i nord og av toglinjen i sør. Vestre Rommen er et lite område nordøst for Nedre Grorud og sør for Vestre Romsås. Områdene er illustrert i kartet under.

Figur 4.2: Kart over grunnkretsene i delbydel Grorud.

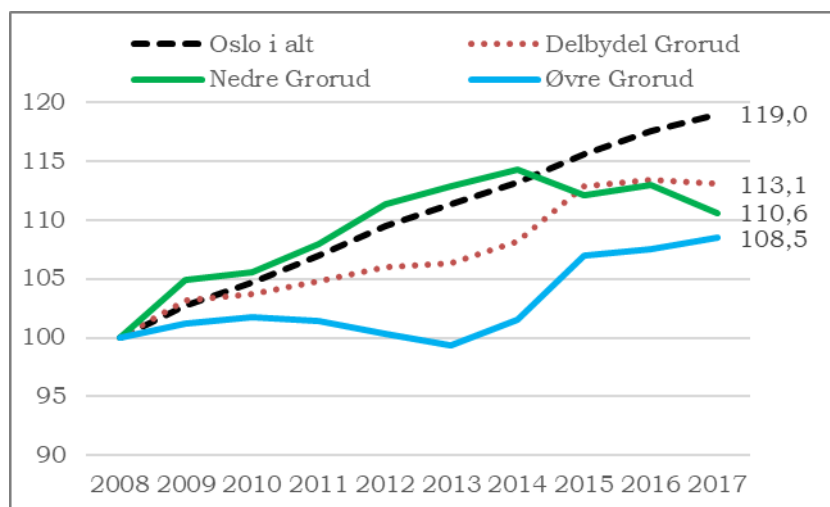

Kilde: Skjermdump kart, Oslo kommunes nettsider.

Øvre Grorud har 1 904 innbyggere per 1.1.2017. Befolkningen vokste knapt fra 2008 til 2013, men har vokst siden. I 2017 telte innbyggertallet 8,5 prosent flere enn i 2008.

Nedre Grorud er litt større og har 2 083 innbyggere. Frem til 2014 var befolkningsveksten i Nedre Grorud på linje med den i Oslo totalt, men siden 2014 har folkemengden dalt. I 2017 var det 11 prosent flere innbyggere enn i 2008. Øvre og Nedre Grorud er altså omtrent like store i dag.

Figur 4.3: *Indeksert befolkningsvekst Oslo, delbydel Grorud og to grunnkretser i Grorud. Antall innbyggere i 2008 = 100.*

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

4.1.3 Alderssammensetning

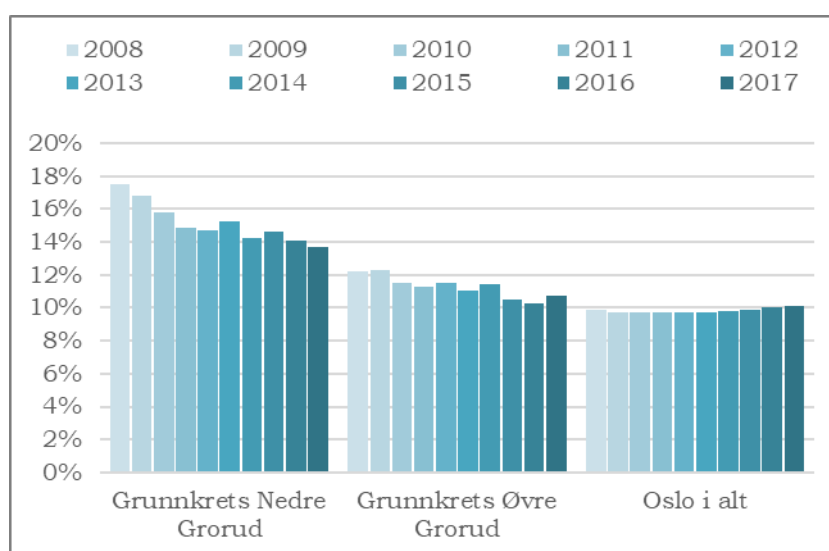
Alderssammensetningen i delbydel Grorud er ganske lik den i Oslo totalt. delbydelen har noen flere barn i skolealder (6-15 år) og noen færre personer i alderen 20-29. Dette er naturlig, da Grorud er et typisk område for etablerte småbarnsfamilier mer enn et sted for studenter i 20-årene, som oftere bosetter seg sentralt. Nedre Grorud har en litt høyere andel barn i skolealder (6-15 år) enn Øvre Grorud.

4.1.4 Færre barn i skolealder også i delbydel Grorud

Også delbydel Grorud har hatt en nedgang i antall barn i skolealder (6-15 år). Nedgangen har imidlertid ikke vært av samme størrelsesorden som på Romsås. Det er i grunnkretsen Nedre Grorud det har blitt markant færre barn, 44 færre i 2017 enn i 2008. Det tilsvarer omtrent to skoleklasser. I Øvre Grorud har nedgangen i antall barn i skolealder vært marginal.

Andelen som personer i alderen 6-15 år utgjør av hele befolkningen i Nedre Grorud har blitt redusert fra 18 prosent i 2008 til 14 prosent i 2017. I samme periode har andelen holdt seg stabilt på 10 prosent i Oslo totalt.

Figur 4.4: Andelen som personer i aldersgruppen 6-15 år utgjør av befolkningen som helhet, 2008-2017.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

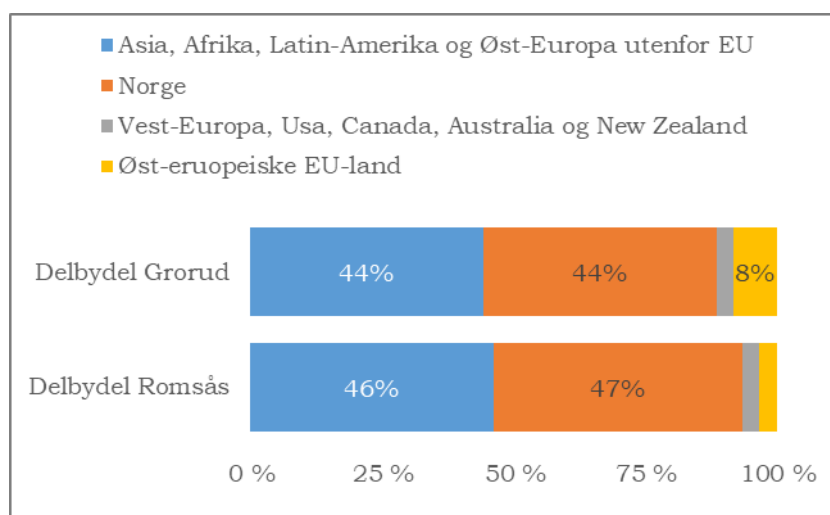
4.1.5 Flere eldre

I denne delbydelen er det særlig andelen personer i aldersgruppen 50-66 år som har økt mest, mer enn i Oslo totalt. Det er spesielt i Øvre Grorud at denne aldersgruppen nå utgjør en større andel av befolkningen, fra 19 prosent i 2008 til 22 prosent i 2017.

4.1.6 Færre norske – flere østeuropeere

Befolknings sammensetningen i delbydel Grorud er ganske lik den på Romsås når det kommer til landbakgrunn, slik figuren under viser.

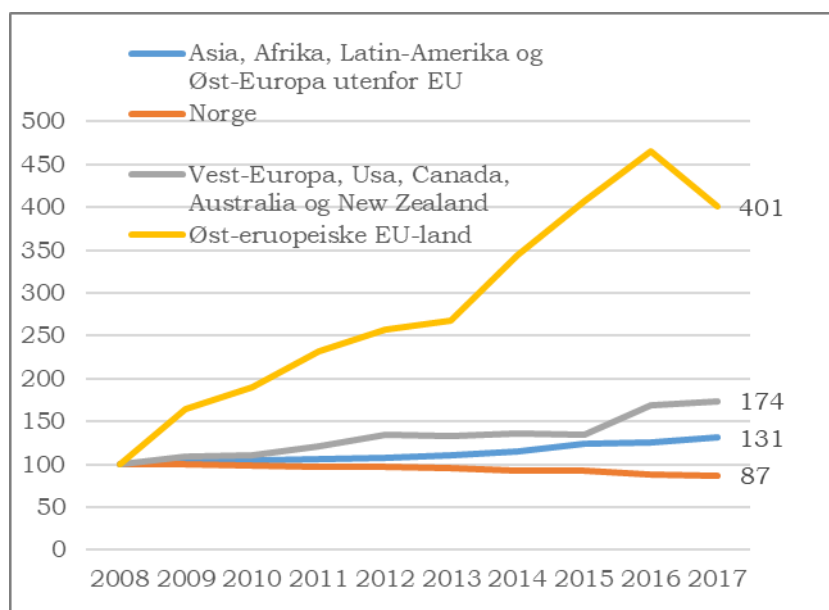
Figur 4.5: *Andel personer etter landbakgrunn, alle aldre, delbydel Grorud og Romsås, 2017.*

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

Delbydel Grorud har en høyere andel innvandrere fra østeuropeiske EU-land enn det Romsås har. Delbydelen har hatt høy vekst i antall personer fra disse landene siden 2008. Utgangspunktet var imidlertid lavt, noe som gir utslag i høy prosentvis vekst. I 2008 bodde det 86 personer med landbakgrunn fra de østeuropeiske EU-landene. I 2017 hadde antallet økt til 345. Veksten har vært på 301 prosent. I samme periode har antall personer med landbakgrunn fra Afrika, Asia m.m. økt med 31 prosent, fra 1 390 til 1 823. Grorud har 272 færre personer med landbakgrunn fra Norge i 2017 enn i 2008, det vil si en nedgang på 13 prosent.

Figur 4.6: Indeksert befolkningsvekst etter landbakgrunn, delbydel Grorud, antall personer i 2008 = 100.

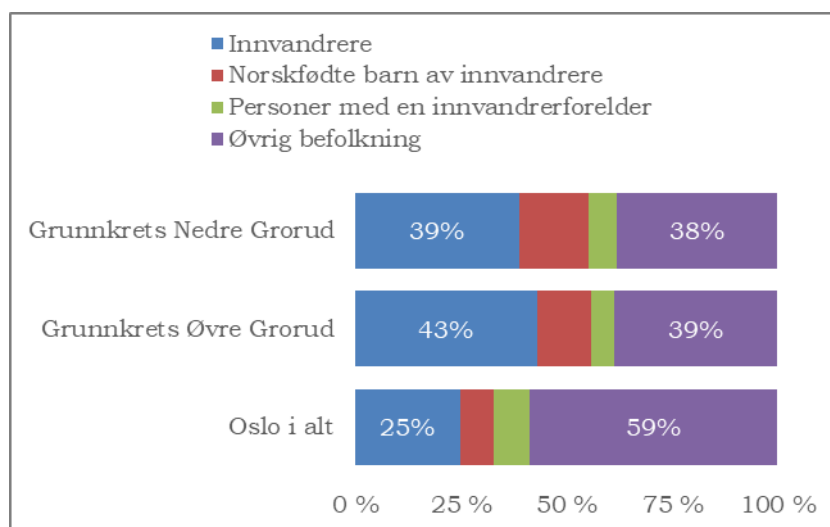
Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

De fleste med landbakgrunn fra Øst- og Vest-Europa er i aldersgruppen 30-49 år, og det er antagelig snakk om arbeidsinnvandrere fra nye EU-land. Antallet sank noe i 2016. Det kan skyldes den økonomiske nedgangen.

4.1.7 Mange barn med utenlandsk landbakgrunn i Øvre Grorud

Øvre Grorud har flere innvandrere enn det Nedre Grorud har, mens Nedre Grorud har en høyere andel norskfødte av innvandrerforeldre. Ellers har de to største grunnkretsene i Delbydel Grorud en ganske lik fordeling av befolkning etter innvandringsbakgrunn.

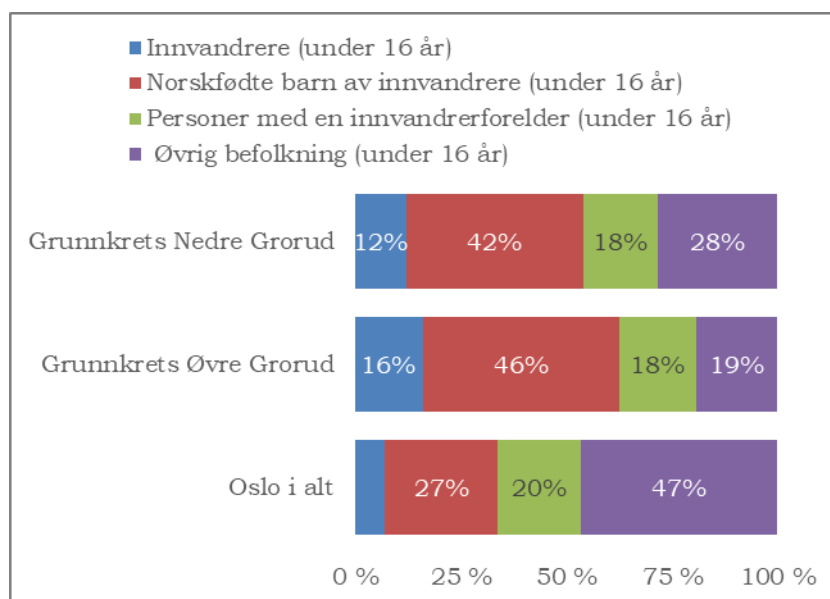
Figur 4.7: Andel av befolkningen etter innvandrerbakgrunn, 2017.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

De to grunnkretsene skiller seg mer fra hverandre hvis vi konsentrerer oss om befolkningen under 16 år. I Nedre Grorud er det flere personer under 16 år uten innvandrerbakgrunn enn det er i Øvre Grorud. I Øvre Grorud er nesten halvparten av befolkningen under 16 år norskfødte av innvandrerforeldre, og kun 19 prosent av personene under 16 år er uten innvandrerbakgrunn.

Figur 4.8: Andel av befolkningen under 16 år etter innvandrerbakgrunn, 2017.

4.1.8 Befolkning oppsummert

Delbydel Grorud har vokst moderat. Det blir flere eldre og færre barn i bydelen. Antall personer med norsk landbakgrunn har avtatt, mens det har vært sterkt vekst i antall østeuropeere.

4.2 Flytting

Over en periode på ni år (2007-2016) har det flyttet 119 flere personer til delbydel Grorud enn fra. Disse fordeler seg ujevnt etter landbakgrunn. 485 flere personer med norsk bakgrunn har flyttet fra enn til. Svært få delbydeler har hatt en tilsvarende fraflytting av personer med norsk landbakgrunn (sett i forhold til folketallet). 244 flere personer fra de nye EU-landene¹² har flyttet

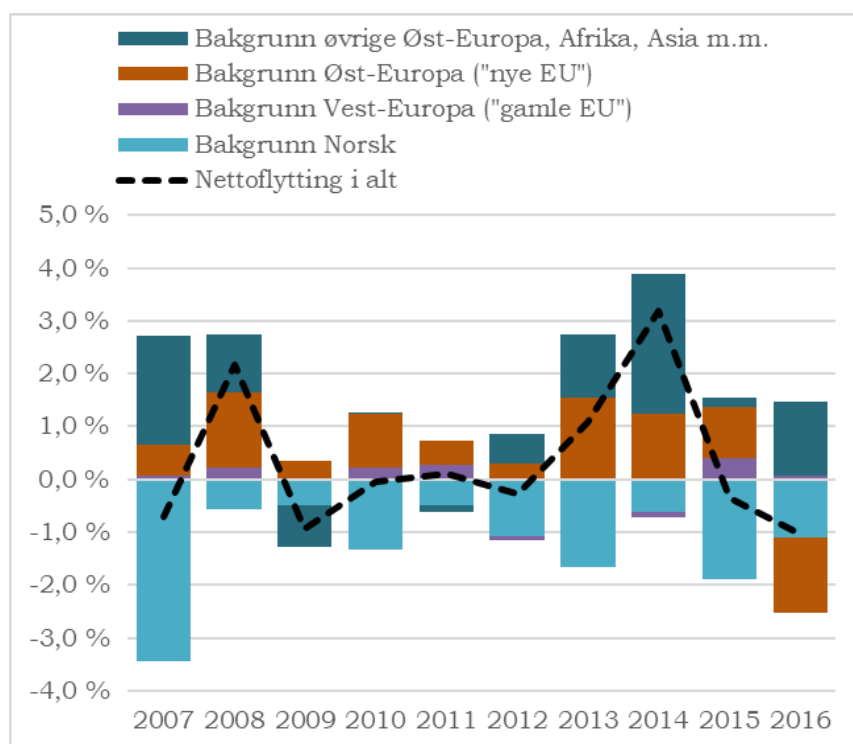
¹² Landgruppe 2 består av de elleve nye EU-landene i Øst-Europa (EU-medlemmer i 2004 eller senere): Estland, Latvia, Litauen, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Kroatia, Bulgaria og Romania.

til, og delbydel Grorud er med det en av de største mottakerne av tilflyttere fra nye EU-land i Oslo. I 2016 var det imidlertid flere fra Øst-Europa som flyttet fra enn til. Det kan ha hatt med nedgangskonjunkturen å gjøre.

Når det gjelder personer med landbakgrunn fra Asia, Afrika m.m., er delbydel Grorud i øverste sjiktet på (netto) tilflyttersiden, men nettoflyttingen fra disse landene har heller ikke vært positiv i alle år.

Figuren under viser hvordan nettoflyttingen til delbydel Grorud er dekomponert i nettoflytting fra dem med norsk landbakgrunn og dem med bakgrunn fra andre landgrupper (gjelder innvandrere og norskfødte av innvandrerforeldre).

Figur 4.9: Nettoflytting som andel av folkemengden, årlig, 2007-2016. Nettoflyttingen er dekomponert etter landbakgrunn.

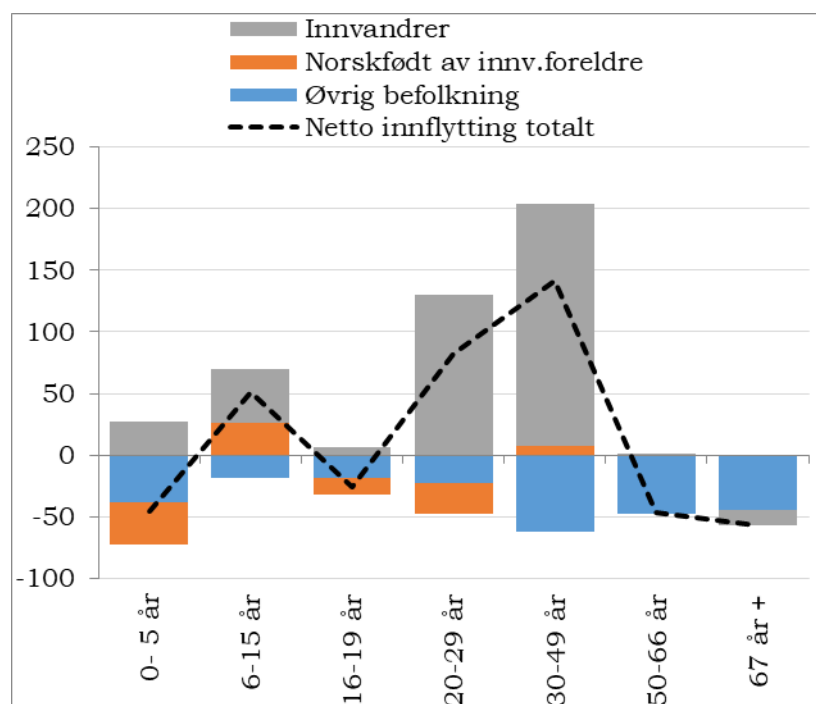

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

For delbydel Grorud er det et sentralt trekk ved flyttemønsteret for perioden 2012-2016 at etnisk norske familier med barn i alderen

0 -19 år flytter ut. Det samme gjelder minoritetsfamilier med norskfødte barn i førskolealder og i alderen 16-19 år, mens minoritetsfamilier med norskfødte barn i grunnskolealder (6 – 15 år) flytter til. Barnefamilier som innvandret etter barna ble født flytter i stor grad inn. Blant de voksne har Grorud et flytteoverskudd av personer i alderen 20-49 år som selv har innvandret, mens blant etnisk norske er det utflytting som preger gruppen av voksne fra 20 år og oppover. Totalt sett er det et flytteoverskudd av barn i grunnskolealder og voksne i alderen 20-49 år, mens det er et flytteunderskudd blant førskolebarn, ungdom i alderen 16-19 år og personer som er 50 år og eldre.

Figur 4.10: *Nettoflytting for delbydel Grorud fordelt på alder og innvandringsbakgrunn for perioden 2012-2016.*

Kilde: Oslostatistikken. Oslo kommune, Byrådsavdeling for finans, 2018.

4.2.1 De fleste blir i Oslo

Flyttemønstrene til og fra delbydel Grorud er ganske like dem for Romsås. De fleste som flytter til delbydel Grorud har flyttet fra et annet sted i Oslo; motsatt flytter de fleste som flytter fra delbydel Grorud til et annet sted i Oslo. Flere flytter fra delbydel Grorud til en kommune utenfor Oslo enn motsatt vei. Det er altså større strømninger ut av byen enn utenbys-fra til delbydel Grorud. Og ikke overraskende er det flere som har flyttet til denne delbydelen fra utlandet enn andre veien.

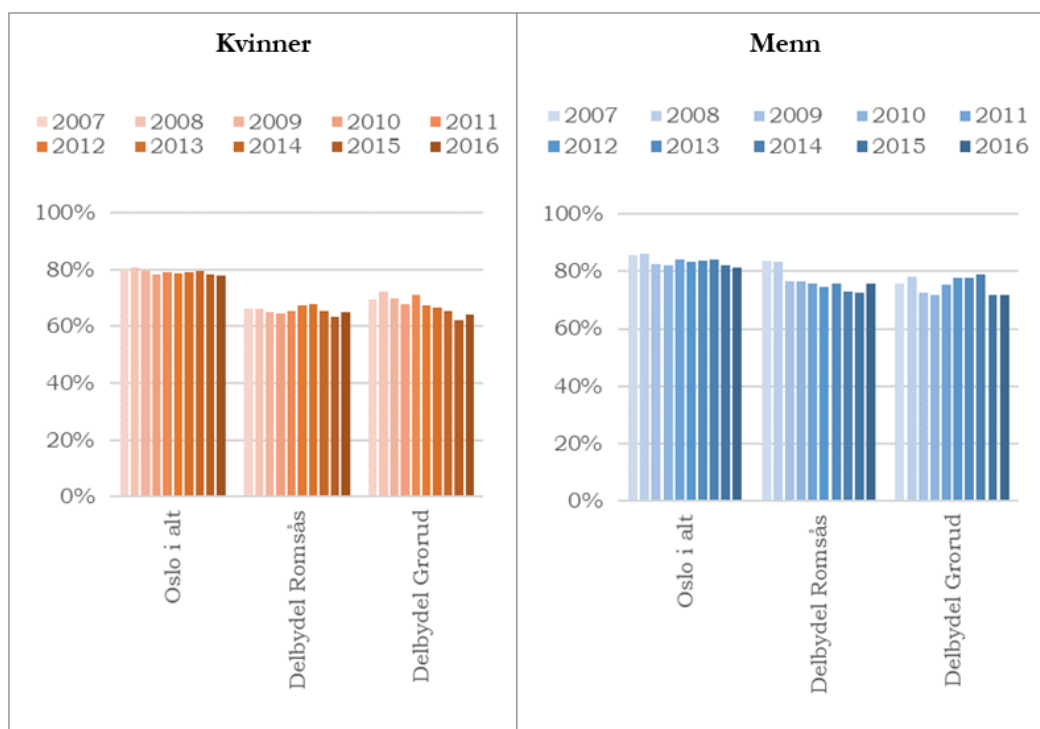
4.3 Arbeid, inntekt og utdanning

4.3.1 Færre er i arbeid

Sysselsettingen blant personer i alderen 25-49 år i delbydel Grorud er lavere enn i Oslo som helhet, og i 2016 har den vært lavere enn i delbydel Romsås

Andelen sysselsatte kvinner er også lav, og den har hatt en sterk reduksjon siden 2008. Mens 72 prosent av kvinnene i aldersgruppen 25-49 år var sysselsatte i 2008, var andelen på bare 64 prosent i 2016.

Figur 4.10: Andel sysselsatte, 25-49 år, 2008-2016.

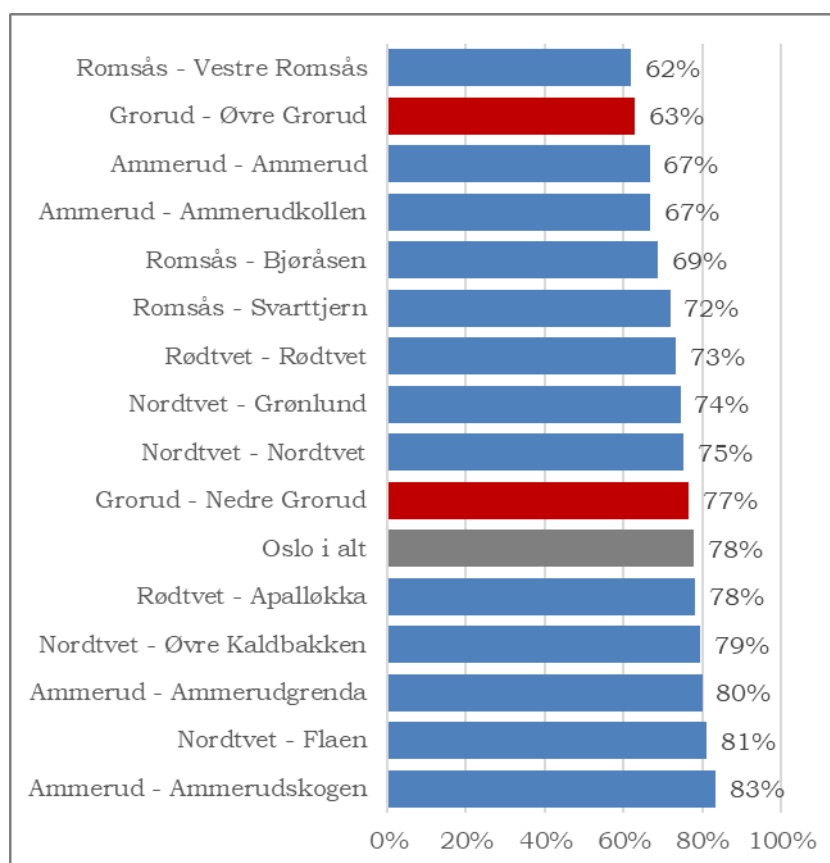
Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

4.3.2 Flere sysselsatte i Nedre enn i Øvre Grorud

Antallet sysselsatte personer i aldersgruppen 30-59 år har økt siden 2007 både i Øvre og Nedre Grorud. Denne aldersgruppen har også hatt befolkningsvekst i samme periode, så det kan være en naturlig forklaring. På den annen side har det vært svært ulik utvikling i *andelen* sysselsatte i Øvre og Nedre Grorud. I Oslo totalt har sysselsettingsraten gått ned med 1,6 prosentpoeng fra 2007 til 2016. I Øvre Grorud har andelen gått ned med hele 5 prosentpoeng, fra 68 prosent i 2007 til 63 prosent i 2016. Øvre Grorud er med det en av grunnkretsene i bydelen og i byen med lavest andel sysselsatte. I Bydel Grorud er det bare Vestre Romsås som har lavere andel sysselsatte personer. Figuren under viser andelen yrkesaktive i aldersgruppen 30-59 år i grunnkretsene i Bydel Grorud med mer enn 200 personer i denne aldersgruppen. Det kommer tydelig frem at det er særlig grunnkretsene Vestre Romsås i delbydel Romsås og Øvre Grorud i delbydel Grorud som

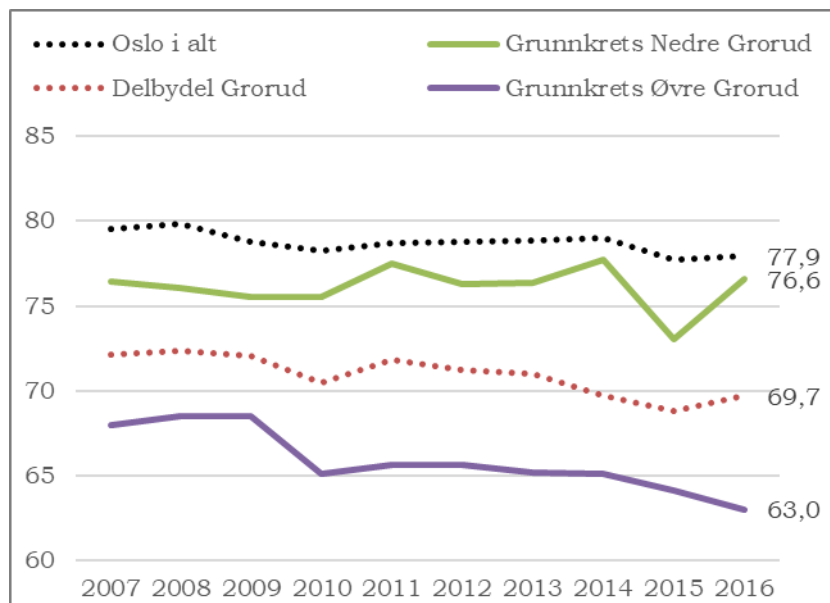
har lav andel yrkesaktive. Videre kommer det frem at det er stor variasjon mht. yrkesdeltakelse internt i Grorud bydel, noen grunnkretser har yrkesdeltakelse godt over snittet for Oslo, andre under.

Figur 4.11: Andel yrkesaktive, 30-59 år, grunnkretsene i Bydel Grorud og Oslo totalt. Kun grunnkretsene med mer enn 200 personer i denne aldersgruppen er inkludert.

I Nedre Grorud har ikke sysselsettingsandelen endret seg stort fra 2007 til 2016. Andelen sysselsatte har vært høyere i Nedre enn i Øvre Grorud hvert år som vi har data for. Sysselsettingen i Nedre Grorud er nesten på høyde med sysselsettingen i Oslo totalt, mens sysselsettingen i Øvre Grorud er i laveste sjiktet i Oslo. Dette viser at det er store forskjeller mellom de to områdene.

Figur 4.12: Andel sysselsatte, 30-59 år, 2007-2016.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

Sysselsetting er nært koblet til andre levekårsindikatorer. Siden det er store forskjeller i sysselsetningsandelen mellom Øvre og Nedre Grorud, kan det være en indikasjon på at de to områdene også skiller seg fra hverandre på andre levekårsindikatorer.

4.3.3 Flere med høy utdanning i Nedre Grorud

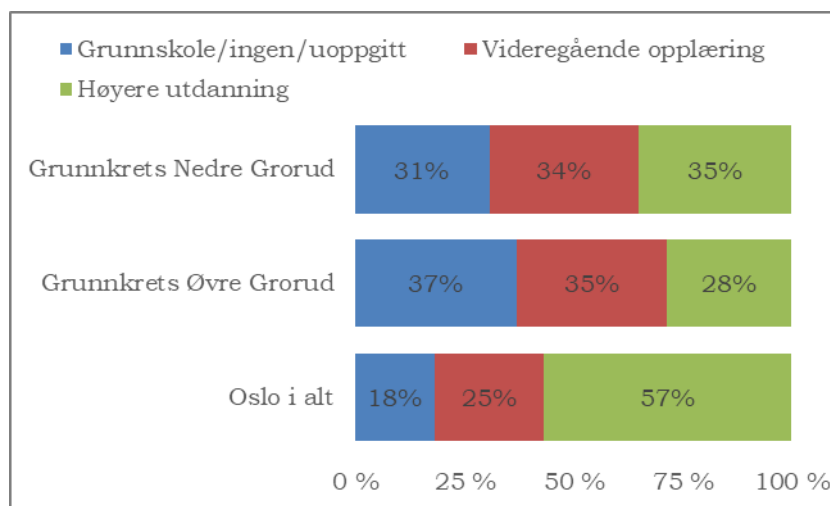
Utdanningsnivået i delbydel Grorud er gjennomgående lavere enn i Oslo totalt. Andelen som kun har grunnskole, ingen eller uoppgitt utdanning er nesten dobbelt så høy som i Oslo totalt. Videre er andelen med videregående skole som høyeste fullførte utdanningsnivå også høy, og andelen med høyere utdanning er relativt lav. I en pågående studie om hopning av levekårsproblemer blant innvandrere i Norge, finner vi at å ha fullført videregående skole ser ut til å være et kritisk bristepunkt med tanke på å redusere sannsynligheten for å få andre levekårsproblemer (Tronstad m.fl. 2018 forestående). Det at andelen med videregående som høyeste fullførte utdanning er såpass høy i delbydel Grorud, er ikke dermed nødvendigvis foruroligende. Det er utdanningsnivå lavere

enn dette som gjerne er assosiert med sannsynligheten for å få andre levekårsproblemer.

Det er tydelige forskjeller mellom Øvre og Nedre Grorud med hensyn til utdanningsnivå. Øvre Grorud har en høy andel som kun har grunnskole, ingen eller uoppgitt utdanning. Hele 37 prosent har ikke utdanning, en andel som ligger i nedre 10 prosent-sjikt blant Oslos grunnkretser¹³.

Motsatt finner vi at andelen med høyere utdanning, dvs. universitets- eller høyskoleutdanning, er betydelige høyere i Nedre Grorud enn i Øvre Grorud (35 prosent i Øvre, 28 prosent i Nedre).

Figur 4.13: Andel med ulikt utdanningsnivå. Høyeste fullførte utdanning, personer 30-59 år, 2017.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

Som vist til over, er også sysselsettingsandelen tydelig høyere i Nedre enn i Øvre Grorud, og det er naturlig å anta at dette henger sammen, da høyere utdanningsnivå er assosiert med høyere yrkesdeltakelse. Dette gir oss enda en indikasjon på et mulig sosialt skille innad i delbydelen; et skille ved Trondheimsveien?

¹³ Øvre Grorud rangerer nummer 453 av 493 grunnkretser mht. andel med lav utdanning. Grunnkretser med mindre enn 20 personer med lav utdanning er tatt ut av beregningen.

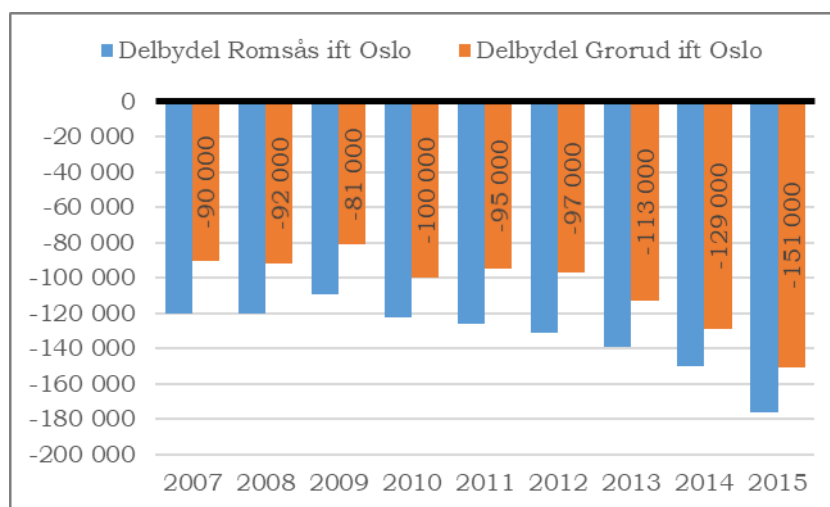
Over tid har andelen med høy utdanning økt, mens andelen med videregående utdanning har avtatt. Dette gjelder for både Oslo og delområdene i delbydel Grorud.

4.3.4 Økende inntektsforskjeller

Delbydel Grorud har, som Romsås, en høy andel husholdninger der over halvparten av inntekten kommer fra offentlige overføringer. Utviklingen har vært ganske stabil siden 2009. 26 prosent av husholdningene i delbydel Grorud får over halvparten av inntektene fra overføringer. Til sammenlikning er andelen i Oslo som helhet på 15 prosent. Delbydel Grorud har en litt lavere andel enn Romsås.

Gjennomsnittsinntekten per hode er lavere enn snittet for Oslo. Selv om den har økt i delbydel Grorud, har den økt mindre enn i Oslo totalt. Figuren under viser differansen mellom gjennomsnittsinntekten i henholdsvis delbydel Romsås og delbydel Grorud fra gjennomsnittsinntekten i Oslo. Grorud kommer litt bedre ut inntektsmessig enn Romsås. Samtidig kommer det tydelig frem at også i delbydel Grorud er avstanden til Oslo-snittet økende. Mens avstanden til Oslo-snittet i 2007 var på 90 000 kroner, var det i 2015 på 151 000 kroner. Innbyggerne i delbydel Grorud tjener altså stadig mindre enn den gjennomsnittlige Oslo-borger.

Figur 4.14: Differanse mellom gjennomsnittsinntekten i delbydel Romsås/ delbydel Grorud og gjennomsnittsinntekten i Oslo totalt, 2007-2015.

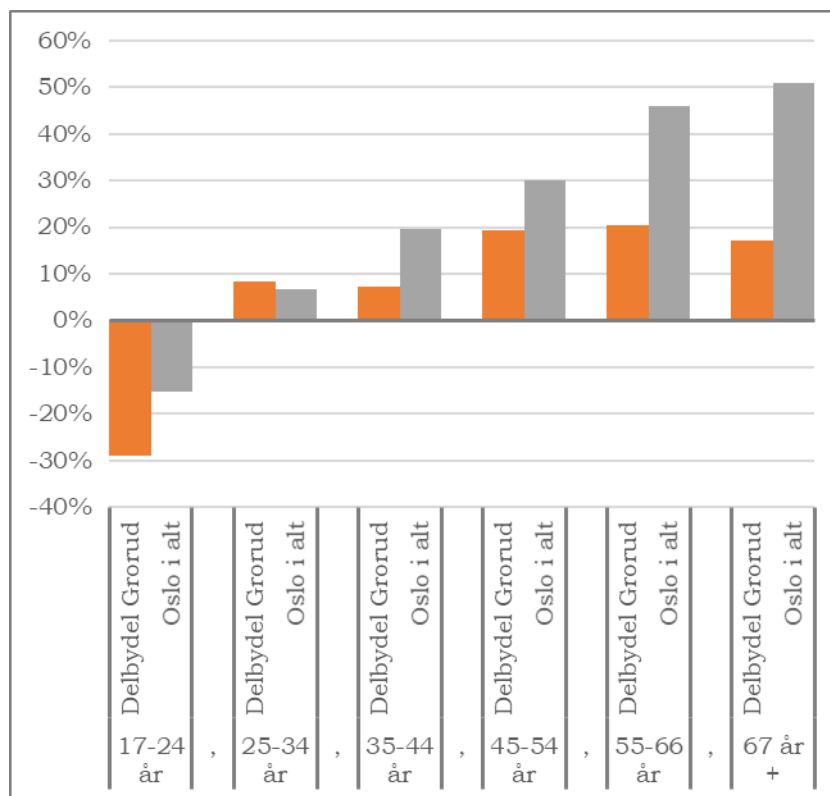
Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

4.3.5 De eldste er lønnstapere

Aldersgruppen 67 år + er relativt sett de største lønnstaperne i delbydel Grorud. Mens gjennomsnittlig lønnsvekst for denne aldersgruppen i Oslo har vært på 51 prosent, har den vært 17 prosent i delbydel Grorud. Ingen delbydel har hatt lavere inntektsvekst for denne aldersgruppen. Også for aldersgruppen 55-66 år er det store forskjeller mellom delbydel Grorud og Oslo totalt i inntektsvekst.

Figuren under viser inntektsveksten i Oslo totalt og i delbydel Grorud for ulike aldersgrupper.

Figur 4.15: Prosentvis vekst i gjennomsnittsinntekt for ulike aldersgrupper, 2008-2015, delbydel Grorud og Oslo totalt.

Kilde: Oslo kommunes statistikkbank.

4.3.6 Arbeid, inntekt og utdanning oppsummert

Det er få sysselsatte i grunnkretsen Øvre Grorud. Andelen sysselsatte der er også sterkt avtakende. Utdanningsnivået er lavt, men økende. Utdanningsnivået er høyere i Nedre enn i Øvre Grorud. Mer enn en av fire husholdninger får over halvparten av inntekten sin fra offentlige overføringer. Inntektsgapet fra Oslo-snittet er økende. De eldre har kommet dårligst ut med hensyn til inntektsvekst.

4.4 Bolig

4.4.1 Få kommunale boliger

I motsetning til Romsås (spesielt grunnkretsen Vestre Romsås) har ikke delbydel Grorud mange kommunale boliger. 2 prosent av boligene er kommunale, og de er fordelt nesten jevnt mellom Øvre og Nedre Grorud.

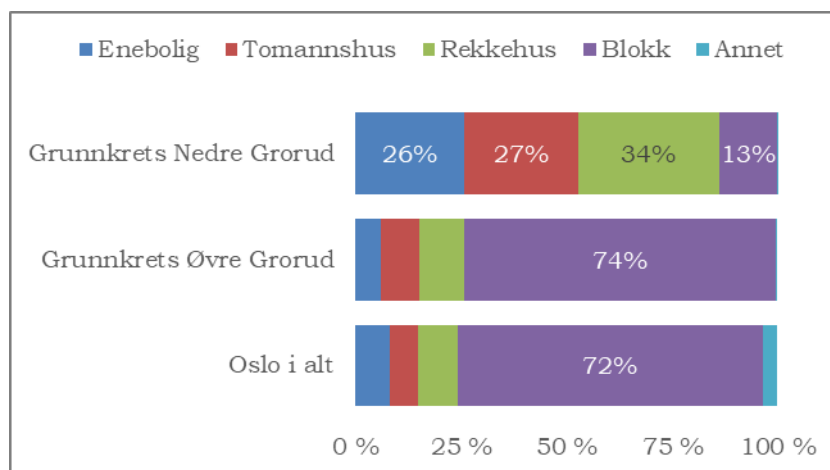
4.4.2 Variert bebyggelse i Nedre Grorud

Mens Romsås nesten utelukkende består av blokkbebyggelse, har delbydel Grorud en mer variert type boligmengde.

I grunnkrets Øvre Grorud er typen boligmengde ganske lik den i Oslo totalt, over 70 prosent av boligene er blokkleiligheter.

Grunnkrets Nedre Grorud har få blokker. De fleste boligene er jevnt fordelt mellom enebolig, tomannsboliger og rekkehus.

Figur 4.16: Andel av boligmengden etter hustype, 2016.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

4.4.3 Hver tredje husholdning i Øvre Grorud leier

Øvre og nedre Grorud skiller seg også ut når det gjelder å eie egen bolig. I Nedre Grorud eier 72 prosent av husholdningene sin egen

bolig, mens 17 prosent leier. Nedre Grorud har dermed en høyere eierandel enn Oslo totalt.

I Øvre Grorud er det en høyere andel av husholdningene som leier boligen sin og en lavere andel som eier. Hver tredje husholdning (34 prosent) i Øvre Grorud leier boligen sin. Til sammenlikning er andelen i Oslo på 21 prosent.

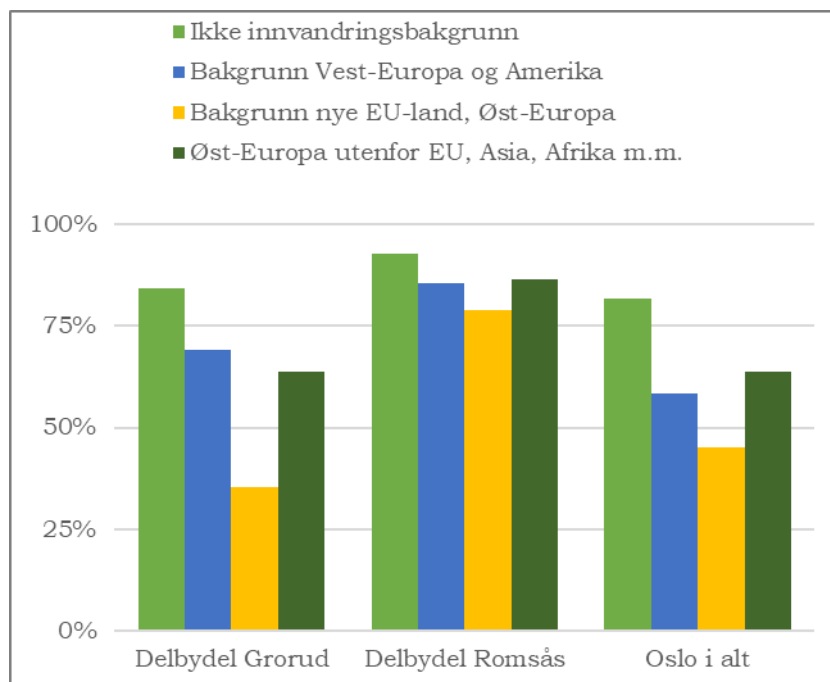
Høy leierandel er ofte forbundet med høy turnover og ustabile nabolag. For mange er det å leie antatt å være en midlertidig bosituasjon, og det gir ikke de samme insentivene til å investere i leiligheten og nabolaget sitt som når man eier. Vi finner imidlertid ikke gjenklang for dette i flyttestatistikken. Det er ikke høyere flyttheppighet i Øvre enn i Nedre Grorud, hvert fall har det ikke vært det siden 2009.

4.4.4 Færre med bakgrunn fra nye EU-land eier

65 prosent av dem med landbakgrunn fra nye, østeuropeiske EU-land leier leiligheten sin. Mange av innvandrere fra Øst-Europa har kort botid, noe som ofte er forbundet med at man ikke eier – enten fordi man ikke planlegger å bo her på sikt eller fordi man ikke har fått spart opp nødvendig egenkapital.

Figuren under viser andelen personer som *eier* sin egen leilighet etter landbakgrunn. Her kommer det tydelig frem at det er særlig få med bakgrunn fra nye EU-land som eier i delbydel Grorud (og Oslo).

Figur 4.17: *Andel personer som eier sin egen leilighet etter landbakgrunn (inkl. både innvandrere og norskfødte av to innvandrerforeldre).*

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommune.

I motsetning til delbydel Romsås er mange av leieforholdene i delbydel Grorud ukjente, det vil si at det er uvisst om husholdningene leier privat eller av en organisasjon. Det kan være en del leieforhold i delbydelen som den offisielle statistikken ikke fanger opp.

4.4.5 Mange bor trangt – noen svært trangt

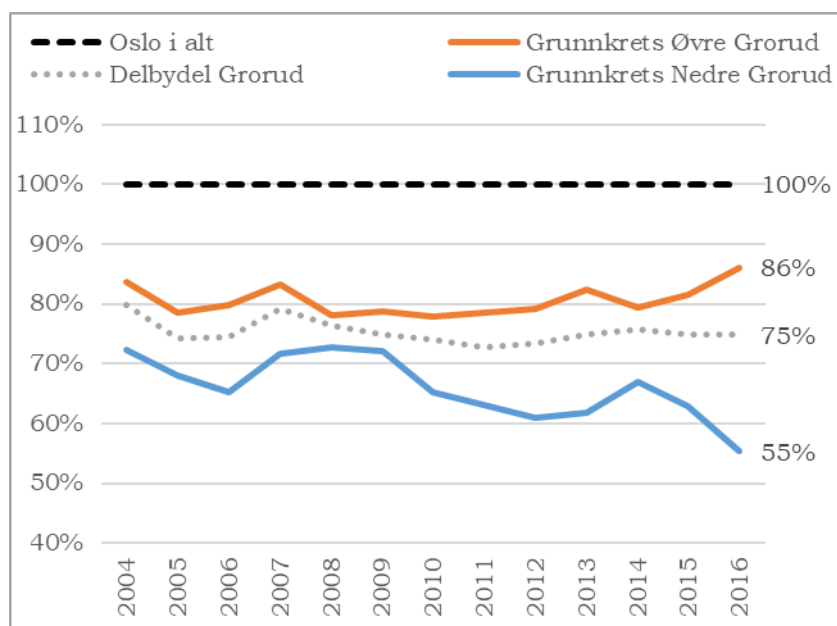
28 prosent av personene i delbydel Grorud bor trangt. Det er en høyere andel enn i Oslo som helhet, men noe lavere enn på Romsås. 316 husholdninger er per 2015 registrert å ha under 0,5 rom per person, noe som må sies å være svært trangt etter normale standarder. Trangboddhet kan derfor være et stort problem i delbydel Grorud, selv om omfanget er noe mindre enn i delbydel Romsås.

4.4.6 Dalende boligpriser i Nedre Grorud

Gjennomsnittspris per kvadratmeter i delbydel Grorud utgjorde i 2016 75 prosent av tilsvarende gjennomsnittspris i Oslo totalt. Det vil si at prisene er litt høyere enn på Romsås.

Prisene i delbydel Grorud relativt til Oslo har vært ganske stabile over tid, hvert fall siden 2011. Noe overraskende, er prisene i Nedre Grorud lavere enn i Øvre Grorud. Vi har sett at sysselsettingsandelen og utdanningsnivået er høyere i Nedre enn i Øvre Grorud, samtidig som Nedre Grorud har flere eneboliger, tomannsboliger og rekkehus enn det Øvre Grorud har. Dette skulle vi tro ville tilsi at også boligprisene ville være høyere i Nedre enn i Øvre Grorud, men slik er det ikke. Det som også er overraskende er at prisene i Øvre Grorud har økt (relativt til Oslo-snittet), mens de har avtatt ganske kraftig i Nedre Grorud, spesielt siden 2014. I 2016 utgjorde kvadratmeterprisen i Nedre Grorud 55 prosent av snittprisen for Oslo. Siden det omsettes relativt få boliger, er det knyttet usikkerhet til disse tallene. (Siden 2004 har det i snitt blitt omsatt 24 boliger årlig i Nedre Grorud og 44 i Øvre Grorud.)

Figur 4.18: Gjennomsnittlig kvadratmeterpris for omsatte boliger gjennom året. Pris i Oslo totalt er satt til å være lik 100. 2004-2016.

Kilde: Spesialbestilte data fra Finansavdelingen, Oslo kommunes statistikkbank.

4.4.7 Bolig oppsummert

Det er få kommunale boliger i delbydel Grorud. Øvre Grorud er preget av mye blokkbebyggelse, mens boligtypene er mer varierte i Nedre Grorud og med færre blokker. I Øvre Grorud er det mange som leier boligen sin. Få personer fra nye EU-land eier. Trangboddhet er et problem også i delbydel Grorud. Boligprisene er relativt lave, særlig i Nedre Grorud.

4.5 Levekår

4.5.1 De fleste har ikke levekårsproblemer

Som det kom fram i kapittelet om Romsås, har både delbydel Romsås og delbydel Grorud en høyere andel personer med levekårsproblemer enn det som er snittet for Oslo. Men selv om *andelen* er høyere, er det fortsatt slik at de fleste husholdninger i

bydelene ikke er fattige, de fleste har ikke redusert funksjonsevne og de fleste bor ikke trangt.

4.5.2 Stort sprik i utdanningsnivå

Som Romsås, skiller delbydel Grorud seg spesielt negativt ut fra Oslo-snittet på to områder når det kommer til levekår: Andel uten høyere utdanning og andel som ikke har fullført videregående i løpet av fem år. Å ikke ha fullført videregående skole, impliserer nødvendigvis at man ikke har høyere utdanning, derfor er disse variablene sterkt sammenfallende. Spriket mellom snittet for Oslo og snittet for delbydel Grorud er stort. I Oslo som helhet har 22 prosent ikke fullført videregående skole, mens andelen i delbydel Grorud er på hele 37 prosent.

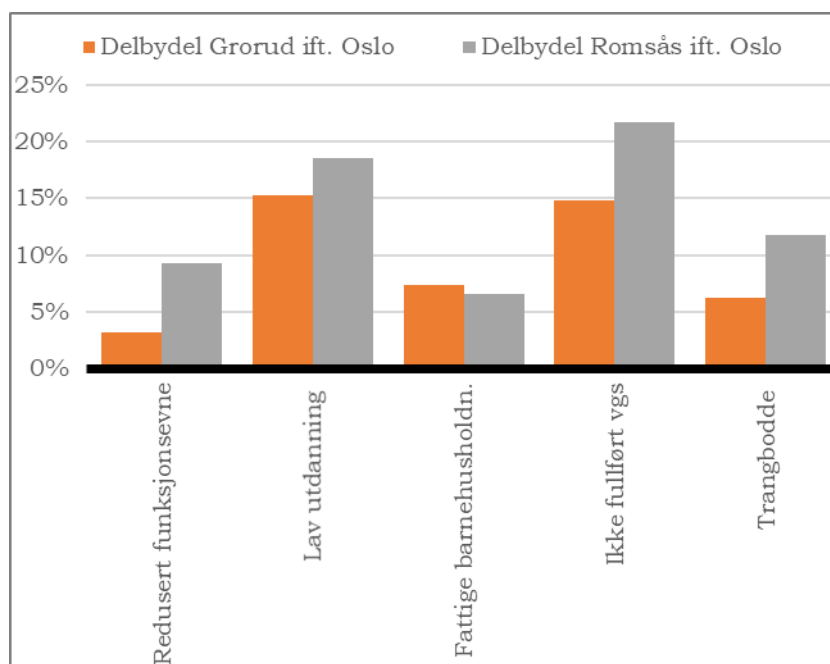
4.5.3 Flere er i stand til å arbeide

Andelen med nedsatt funksjonsevne er betydelig lavere i delbydel Grorud enn i delbydel Romsås, selv om delbydel Grorud også har en høyere andel enn Oslo-snittet. Andelen med nedsatt funksjonsevne har gått noe ned i delbydel Grorud siden 2010.

4.5.4 Færre med levekårsproblemer i delbydel Grorud enn i delbydel Romsås

I siste avsnitt i kapittelet om Romsås, viste vi en figur med andelen av befolkningen i hhv. Oslo, delbydel Romsås og delbydel Grorud som har ulike levekårsproblemer. I figuren under viser vi *differansen* mellom andelen i Romsås/Grorud og Oslo. Det kommer frem at delbydel Grorud har en høyere andel med levekårsproblemer enn det Oslo har. Samtidig har delbydelen betydelig færre med redusert funksjonsevne og trangbodde enn det Romsås har. Andelen fattige barnehusholdninger er imidlertid høyere i delbydel Grorud enn i Romsås.

Figur 4.19: Differanse mellom andelen med levekårsproblemer i delbydel Romsås/Grorud og Oslo som helhet. Den sorte, horisontale linjen er å tolke som snittet for Oslo.

Kilde: Tabellvedlegg fakta om bydelene, Oslo kommune.

4.6 Situasjonsbeskrivelse delbydel Grorud oppsummert

Vi ser tegn til et skille mellom Øvre og Nedre Grorud: Øvre Grorud har høy leierandel, mange blokker, svært få sysselsatte og få barn med norsk landbakgrunn. Nedre Grorud har høy eierandel, mange hus og rekkehus, flere sysselsatte og flere med høyere utdanning. Men i Nedre Grorud skjer det (kanskje) foruroligende ting: Antall barn i skolealder er avtakende. Det er boligprisene også.

Delbydel Grorud har jevnt over flere levekårsproblemer enn Oslo, men færre enn Romsås.

5 Folkehelse

I dette kapitlet presenteres utfordringer knyttet til folkehelse som både er generelt for bydelen og som gjelder enkelte befolkningsgrupper som er særlig utsatt. Folkehelse er sammensatt av mange ulike faktorer og defineres som befolkningens helsetilstand og fordeling av helse i befolkningen. Det omfatter både psykisk og somatisk helsetilstand og sykdom. Folkehelse dreier seg også om helsefremming og forebygging. Helsefremming omtaler prosessen som setter personer i stand til å få kontroll over og bedre sin egen helse gjennom å utvikle personlige ferdigheter som gjør dem i stand til å ta valg som fremmer helsen. Forebygging dreier seg både om å styrke helse og hindre at det oppstår sykdom eller hindre tilbakefall (Helgesen m.fl. 2014, s. 7).

Folkehelse diskuteres her i vid forstand. Det dreier seg både om fysisk helse relatert til levevaner, om psykisk helse som knyttes til diagnoser som angst og depresjoner, og ikke minst om mental helse som handler om livssituasjonen og trivsel i sin helhet.

Kapitlet bygger først og fremst på intervjuer med helsepersonell og ansatte som er tilknyttet bydelen, men også et senter som favner flere nabobydeler.

5.1 Helse knyttet til levevaner

Det er store utfordringer knyttet til folkehelse i Groruddalen, og det er særlig unge som er utsatt. Bydelen har et stort fokus på forebyggende arbeid gjennom å påvirke barn og unge til å etablere gode levevaner tidlig. En bred satsning på folkehelsearbeid vil ifølge bydelen ha stor betydning for barn og unges helse på lang sikt, og kan virke positivt på psykiske helse og livskvalitet.

For å ivareta barn og unges helse tar de ansatte i helsestasjonstjenesten utgangspunkt i familiene og ikke bare barna

i skole og barnehage. De kommer i kontakt med familiene allerede ved hjemmebesøk til nyfødte og bygger videre på den kontakten gjennom barnas oppvekst frem til de er ungdom. På den måten kan de følge opp enkelte familier som ønsker det med råd om for eksempel kosthold.

Høsten 2017 ble det for øvrig igangsatt et samarbeidsprosjekt om folkehelse mellom Bydel Grorud, Alna, Bjerke, Stovner og Utdanningsetaten. Hensikten med prosjektet er å bidra til bedre rutiner og økt kvalitet på arbeidet med kosthold, fysisk aktivitet og psykisk helse i barnehagene og på barneskolene. Målet med arbeidet er at barn og unge skal etablere gode levevaner og oppfylle nasjonale anbefalinger for kosthold og fysisk aktivitet. Prosjektet bygger videre på et systematisk arbeid med folkehelse i barnehager og skoler som startet i Bydel Grorud i 2013. Som en videreføring av arbeidet vil nå samtlige 85 kommunale barnehager og 35 barneskoler delta i dette prosjektet. Prosjektet er ett av tiltakene i program for folkehelse tiltak i kommunene. Dette er en statlig satsning som skal bidra til en langsiktig styrking av kommunens arbeid med å fremme barn og unges psykiske helse og livskvalitet.

I løpet av vinteren 2018 kartlegger prosjektgruppen praksis for kosthold og fysisk aktivitet i barnehagene. Dette arbeidet inngår som en del av delprogrammet oppvekst under Groruddalssatsingen. Kartleggingen baseres på samtaler med nøkkelpersoner i barnehage og skole, observasjoner og aktivitetsmålinger. Totalt 16 barnehager og 12 barneskoler i de fire Groruddalsbydelene deltar i kartleggingen. I neste fase av prosjektet vil det utvikles tiltak. Disse vil utarbeides i samarbeid med barnehagene og skolene, og vil baseres på positive erfaringer, samt utfordringer som har blitt avdekket i kartleggingen. Hensikten med tiltakene er å sikre at barnehagene og skolene har god praksis for kosthold og fysisk aktivitet, og at forskjellene mellom barnehager og skoler reduseres. Én prosjektleder og seks prosjektmedarbeidere (tre fra 2019) er ansatt for å jobbe med prosjektet som skal pågå frem til desember 2021.

Folkehelsearbeid mot barn og unge

Bydelen har en sterk satsing på folkehelse i et levekårsperspektiv, blant annet med et gjennomarbeidet opplegg i barnehagene med fokus på kosthold og fysisk aktivitet. Det er laget en «Grorudstandard for folkehelse», en modell med fellesretningslinjer, forankring i årsplaner og lokale tiltak. Kunnskapsfremming og kompetanseheving er gjennomført både blant ansatte og foreldre. Ikke minst er det ansatt et stort antall idrettspedagoger i barnehagene (27 i 2016) som har spisskompetanse på fysisk aktivitet og kosthold og gode vaner. Folkehelsearbeidet i barnehagene er videreført som innsatsområde i skoler og fritidsklubber.

5.2 Psykisk helse

I bydelen bor det både befolkningsgrupper (for eksempel flyktninger med traumer) og enkeltpersoner som har psykiske diagnoser, og som ofte kommer i tillegg til andre utfordringer i hverdagen.

Ved å identifisere hva disse utfordringene dreier seg om kan vi få et mer helhetlig bilde av årsaker til og/ eller virkninger av for eksempel arbeidsledighet eller dropout fra skolen.

Særlig har helsestasjonstjenesten sett en økning de siste årene av familier og barn som sliter med psykisk helse, og som har behov for hjelp til å mestre følelser som redsel, depresjon og angst. En av gruppene som øker er jenter i tenårene. Det dreier seg om språkvansker og sosial angst, og de ser at en del ikke har den voksenkontakten som de ønsker. En del foreldre er selv syke. Det er også mange urolige barn ifølge våre informanter. Helsestasjonen tilbyr hjelp, og kan henvise videre ved behov.

Informantene har inntrykk av at det er mer vold i hjemmene enn tidligere, men kan ikke bekrefte tallene. En indikasjon på dette kan imidlertid være tall som viser at det har vært en økning i antall meldinger til barnevernet i bydelen. På ti år (fra 2006-2016) ble antall meldinger til barnevernet mer enn doblet, fra 281 til 572. 94 prosent av meldingene førte til undersøkelse.¹⁴ Antall barn under 18 år som var involvert var gått opp fra 266 til 534. Det tilsvarer

¹⁴ Tall hentet fra Oslo kommunes statistikkbank.

rundt 9 prosent av alle barn under 18 år i bydelen. For ti år siden var tilsvarende andel 4 prosent.¹⁵

Også i seksjon for psykisk helse har de sett en endring når det gjelder helsetilstanden i befolkningen i bydelen; folk er dårligere nå enn før, og de har blitt yngre. Gjennomsnittsalderen på de som får psykisk helsetilbud har sunket fra 55 år til 42 år. I følge informanten får de varsler fra barnevernet om at de vil få en stor gruppe med bistandsbehov som fyller 18 år om noen år. Seksjonen har ansvar for å følge opp pasienter over 18 år, mens barnevernet og helsestasjonstjenesten følger opp barn og unge under 18 år.

Statistikk fra 2014 – 2016 viser at Bydel Grorud har omtrent dobbelt så mange innlagte pasienter i psykisk helsevern som f.eks. bydel Stovner. En av årsakene forklares med at beboere som tidligere bodde i kommunale boliger i andre bydeler får mulighet til å finansiere egen bolig gjennom startlån, og fordi bydelen har en del små boliger som egner seg, og dermed også lavere boligpriser, er Bydel Grorud attraktivt. Dette dreier seg altså om en annen gruppe enn unge og barnefamilier, nemlig etnisk norske der mange har slitt med rus, og som får mulighet til å bo i egen bolig og mestre egen hverdag. Problemet er at ikke alle klarer dette uten hjelp. Bildet som tegnes er altså at gruppen som har behov for hjelp er sammensatt og representerer både personer og familier med innvandrerbakgrunn og etnisk norske.

I tillegg til det bildet som Helsestasjonstjenesten og Seksjon psykisk helse tegner, har vi også snakket med Distriktpsykiatrisk Senter (DPS) i Groruddalen som blant annet bydelen som sitt ansvarsområdet.

Informantens typiske pasient i Bydel Grorud er en mann enten i begynnelsen av tyveårene eller trettiårene som har falt ut fra alt, som ikke har gjennomført videregående, han har ingen jobb å gå til, det er konflikt i hjemmet som hovedsakelig handler om å være i to forskjellige kulturer. Tilgjengeligheten til rus, når du ikke har dagligdagse rutiner på skinnene, bidrar ytterligere til at man skeier det ut.

Den andre typiske pasienten er kvinne, rundt 35-40 år, utenlandsk opphav, lite kunnskap til språk, og de problemene som det

¹⁵ Tall hentet fra Oslo kommunes statistikkbank

medfører som isolasjon, avstand fra neste generasjon, manglende forståelse for det som foregår i samfunnet, og generelt sett lavere inntekt. Der er det både de med og uten utdanning, det er en god del innvandrerkvinner som har blitt hentet hit som ektefelle, men som ikke har benyttet sjansen til å lære seg norsk selv om de var ferdig med fjorten års skolegang, som innebærer to år på universitetet, det er også en god del som har mastergrad.

Pasientene er fra Grorud og Romsås, og problemstillingene er nesten det samme. Pasientene er hovedsakelig fra Pakistan, en del fra Vietnam, men det er få fra Somalia. Dette er ifølge informanten overraskende fordi det også bor mange med bakgrunn fra Somalia i bydelen. Årsaken til dette kan være manglende kjennskap til tilbudet, eller at de ikke klarer å se egne psykiske utfordringer som et problem. Ifølge informanten er dette en gruppe som er rammet av PTSD, men siden de er en mer sammensveisa gruppe så ser de kanskje ikke så tydelig at det er behov for hjelp her for alle har det på samme måte.

5.2.1 Helseteam i bydelen

Psykisk helseteam ble i 2017 styrket med flere stillinger. Dette gjør at bydelen kan gi et mer mangfoldig tilbud til befolkningen. De består av helsemedarbeidere, ergoterapeuter og sykepleiere, og har tett samarbeid med NAV. Helseteamet gir blant annet støttesamtaler. Det finnes i tillegg en helsestasjon for ungdom og tilbud for gravide. De kan henvises til DPS gjennom sin fastlege eller psykolog på helsestasjonen. De vanskeligste sakene tas opp på samhandlingsmøter hvor DPS møter bydelen.

Det er flere fora for samarbeid. For eksempel holdes jevnlig møter mellom helsestasjonen og seksjon psykisk helse hver 6 uke, NAV, bestillerenhet og seksjon psykisk helse hver uke og NAV, Psykisk helse og Distriktpsykiatrisk senter Groruddalen hver måned.

Det er flere modeller som benyttes i arbeidet for å hjelpe psykisk syke pasienter. Et snart avsluttet samarbeidsprosjekt mellom bydelen og DPS er «Shared care» som er en del av et forskningsprosjekt. Modellen er hentet fra Canada og handler om at de deler omsorgen. Forskningsavdelingen på Ahus leder

prosjektet. Etter endt prosjektperioden skal de fortsette med blant annet veiledning for psykisk helseteam i bydelen.

En annen modell som benyttes er FASteAM (Forpliktende ambulerende samhandlingsteam). Det er en måte å organisere tjenester til mennesker med alvorlig psykisk helseproblematikk der bydel og DPS jobber tett sammen, og DPS ambulerer. De har ukentlig tavlemøter om brukere/pasienter som det samhandles om og samhandles med.

I tillegg anvendes IPS-programmet, Individual Placement and Support, der hovedmålet er å hjelpe pasienter med å komme i arbeid.

På Romsås ligger bydelens lavterskeltilbud «**Løkta**». Løkta er et lavterskeltilbud til de som sliter psykisk og det er ikke noe henvisningskrav. De driver med egne programmer og har blant annet malergruppe, matlagningsgruppe og gå-gruppe.

5.3 Mental helse

Flere av informantene vi har snakket med tegner et bilde av hvordan barnefamilier strever i hverdagen, enten det dreier seg om å bo trangt eller de sliter med egen helse. Denne typen utfordringer påvirker trivsel og kan også påvirke omsorgsrollen og relasjonen mellom foreldre og barn.

Betydning av trangboddhet

Som vi tidligere har vært inne på viser statistikkene at rundt 1 av 3 familier på Romsås og 28 prosent familier i delbydel Grorud bor trangt, noe som kan gi negative virkninger på flere måter. For eksempel påvirker det barn og unges muligheter til å få ro til skolearbeid eller å ha med venner hjem. Trangboddhet medvirker til at en god del barn «må» oppholde seg utendørs til kvelden «for de sover på sofaen i stua». Konkret etterspørres ly for regn, vind og snø, også for at de «ikke skal sette seg inn i Mercedes for å varme seg». Dette henspiller på aktører som kommer kjørende utenfra for å selge illegale rusmidler på Romsås og som rekrutterer yngre medspillere som raskt blir «sittende i sakså» av forpliktelse.

Ifølge politiet er det også en lokal gjengangergruppe som er sentrale i omsetningen av narkotika på Romsås (intervju 29. november 2017).

Utenfor blokkene er det mange steder som er fine for barn inntil mørket kommer, og dette var tema også på folkemøtet som ble avholdt i lokalmiljøet 25. oktober 2017. Oppfordringen er at flere foreldre og voksne oppholder seg mer utendørs. Også i andre groruddalsnabolag er det mange som etterlyser foresattes tilstedeværelse i uterommene, noe som kan indikere at dette er et mer omfattende problem der bydelene kan lære av hverandre for å utvikle evt. tiltak (se f.eks. Andersen m.fl. 2018).

Barnevernssaker og psykisk helse

Som vi tidligere har skrevet viser statistikken at omfanget av barnevernssaker i bydelen har økt de siste årene, og er mer enn doblet på ti år. Tatt i betraktning at antall barn har gått ned gir dette indikasjoner på at slike saker blir mer synlig for de som jobber med barn og familier. Flere av våre informanten kommer i kontakt med familier som er involvert i barnevernssaker, og de ser at dette er et økende problem både i barnehagene og i skolene. Det kan dreie seg om vold i nære relasjoner eller omsorgssvikt grunnet egen psykiske helse og utfordringer i hverdagen som er vanskelig å mestre. Bydelen tilbyr foreldreveiledningsprogrammer. Et spørsmål som en av informantene stiller er om dette programmet kanskje burde vært obligatorisk.

Fra en av skolene får vi høre at bydelen har relativt mange som sliter psykisk, noe som også kommer fram i intervju med helsesøstre. Flere av barna det gjelder har foreldre som også har psykiske problemer. Disse barna kan oppleve vold og overgrep, og i følge informanten er det «antageligvis mer enn [vi] vet om». For å ta tak i slike problemer samarbeider helsestasjoner, tjenester som BUP, PPT og helsevesenet innad i bydelen, men også med andre bydeler.

Skolen ser det som viktig å ha skolepsykolog en dag i uken og et tilbud om helsesøster på skolen. Skolen samarbeider med helsesøster der de snakker med elevene om psykisk helse og vold, overgrep og selvtilit. De organiserer dette gjennom å ha jente- og guttegrupper, i tillegg til samtalegrupper. Videre tilbyr de stressmestringstimer med fysioterapeut en dag i uken. Selv om

dette begynte med jentene på niende trinn, vurderer de nå å utvide dette slik at flere elever kan få tilbudet. Dette stresset kan være knyttet til skolen/skolearbeidet, men slik skolen ser det, kan det også komme av ting elevene sliter med hjemme – som for eksempel urimelige krav fra foreldre. Skolene samarbeider også med politiet når det kommer barnevernsmeldinger om elever i skolen. Skolene erfarer imidlertid at de blir sittende med ansvaret for å følge barn og unge til Statens Barnehus til samtaler etc., og som betyr at en lærer(ressurs) blir borte hele dagen for å være med en elev.

Barnevernet på sin side jobber blant annet med nettverksråd, det vil si at de hjelper familiene med å mobilisere venner eller naboer som kan hjelpe dem / hverandre. Dette er en hjelp-til-selvhjelp metode i skjæringspunktet mellom frivillighet i eget nettverk og ansatte i bydelen.

5.4 Et komplekst bilde av folkehelsen i delbydelene

Folkehelsebegrepet med alle dets dimensjoner er svært relevant for å fange inn kompleksiteten og hvordan ulike elementer virker inn på hverandre og forsterker hverandre, i positiv eller negativ retning.

Det fortelles fra flere hold om utfordringer knyttet til folkehelse; det dreier seg både om fysisk helse i form av dårlig kosthold og fysisk inaktivitet og om mental helsetilstand som følger av utrygghet som vi har beskrevet ovenfor. Dette forsterkes av at mange barn vokser opp i familier der de voksne har problemer med egen psykiske helse, med fattigdom eller med liten eller ustabil tilknytning til arbeidslivet. Som redegjort for ovenfor får dette virkninger for familienes sosiale nettverk og tilknytninger i nærmiljøet og for barnas deltakelse i fritidsaktiviteter.

I analysen har vi avdekket at det er blitt flere familier og særlig barn som omfattes av helseutfordringer innen psykisk helse (stress og traumer). Barn opplever stress og utrygghet i hverdagen, og de sliter med å håndtere følelser som tristhet, redsel, sinne etc. Dette har særlig økt blant jenter i 6. og 7. trinn i grunnskolen, men det omfatter også både jenter og gutter i lavere trinn.

Det påpekes også at mangelfulle språkferdigheter bidrar til stress, urolig barn og utenforskap. I tillegg er det nå flere barn som trenger oppfølging når det gjelder fysisk helse. Det dreier seg om usunt kosthold, om fedme (som konsekvens av usunt kosthold) og om inaktivitet. I tillegg ses en økning av dårlig tannhelse blant barn og unge særlig på Romsås

Rapporten har også avdekket at det er en økende grad av psykiske lidelser i befolkningen. Det dreier seg om redsel, angst og depresjoner, noe som særlig ses blant barn og unge. Ifølge Ungdata er det i Bydel Grorud (totalt) mange av jentene som sliter med depressive symptomer.

6 Barnehagen som integreringsarena

På hvilken måte barnehager fungerer som gode integreringsarenaer for barn og hvilke utfordringer som ansatte erfarer er tema i dette kapitlet. Våre analyser er basert på intervjuer med fagansvarlig og ansatte i tre barnehager i Bydel Grorud og som omfatter både delbydel Romsås og Grorud. I tillegg er kapitlet basert på intervjuer med andre ansatte som arbeider med barn og deres familier.

6.1 Barnehagen som integreringsarena for foreldre

Barnehagene fungerer som en viktig lokal integreringsarena. Barna følges tett nettopp i barnehagen fordi de møter foreldrene hver dag, i tillegg til at de treffer foreldrene på foreldremøter, i foreldresamtaler og på arrangementer barnehagen har i løpet av året. Det unike med barnehagen er ifølge informantene møtene med foreldrene i levere- og hentesituasjoner. For mange kan barnehagen være det første møtet med, og et bilde av, det norske samfunnet.

Barna blir noen ganger med hverandre hjem etter barnehagen, men ikke i så stor grad. Barnehageansatte forteller at familiene med norsk bakgrunn oftere arrangerer barnebursdager enn de med minoritetsbakgrunn. På Romsås har de fleste familiene barnebursdager og barna inviterer hverandre hjem. Inntrykket som de ansatte har, er at mange av foreldrene har kontakt på fritiden, de bor i området og hjelper hverandre med å hente og levere.

Til tross for gratis kjernetid i barnehagene viser det seg imidlertid at ikke alle benytter seg av tilbudet med barnehageplass, eller at barna ikke begynner før siste året før skolestart. Erfaringene viser at dette ofte er i seneste laget fordi det får konsekvenser for språkferdigheter og sosialisering før skolestart og det er lett å bli hengende etter i skoleløpet, noe som etter hvert kan få konsekvenser for videre utdanning og integrering. En av forklaringene til at ikke alle benytter barnehagetilbudet er at det er vanskelig for mødrene å følge barna fordi det er små søsken/babyer som må være med når barnet leveres. Fedre er på jobb og mindre søsken kan ikke være hjemme alene. Konsekvensen av å holde barna hjemme er også at mødrene blir mer isolert uten kontakt med viktige arenaer der barn og foreldre møtes og der det gradvis kan skje en sosialisering og inkludering.

6.2 Satsing på tidlig språkopplæring

Når de ansatte i barnehagen spør hva foreldrene ønsker at barnehagen skal hjelpe barna med, så sier «99 prosent» av foreldrene at de vil at barnehagene «skal jobbe med språk». Ifølge våre informanter er foreldrene veldig bevisste på det – de sender barna i barnehagen fordi de ønsker at barna skal lære seg norsk. En av informantene forteller at hun oppmuntrer de foreldrene som trenger det til selv å komme seg på norskkurs, og hun skryter av hvor flinke de har blitt. Barnehagen er en sosial arena også for de foresatte. Her blir foreldre med minoritetsbakgrunn kjent, og kan ha en dialog, med etnisk norske foreldre.

I barnehagene på Romsås hadde flertallet av barna et annet morsmål enn norsk i 2017. Andelen varierer mellom 56 og 80 prosent.¹⁶ De ansatte vektlegger at det er mange ulike språk og et sammensatt og fargerikt fellesskap, og mener at det gjenspeiler boområdet. Det understrekes at selv om det er mange beboere som har store utfordringer, er det også mange på Romsås som er ressurssterke. I følge en av informantene som har jobbet mange år i bydelen har bildet blitt mer sammensatt de senere årene ved at barnehagene både har barn fra familier med store utfordringer og barn fra ressurssterke familier.

¹⁶ Tall fra Bydel Grorud: Andel minoritetsspråklige barn i barnehagene.

I barnehagen fra delbydel Grorud har også en stor andel av barna et annet morsmål enn norsk.¹⁷ De ansatte har jobbet systematisk med språk i ti-femten år i den ene barnehagen, fordi denne barnehagen var en av de første barnehagene som fikk en stor andel to- eller flerspråklige barn. Barna kommer fra «hele verden» som Pakistan, Somalia, Vietnam og Sierra Leone.

Det er ikke bare barna som representerer det etniske mangfoldet. Blant de ansatte i en av barnehagene har cirka 70 prosent norsk som morsmål, mens i de to andre har rundt eller under halvparten av de ansatte etnisk norsk bakgrunn.

En grunn til å sette søkelys på andelen barn med et annet morsmål enn norsk er oppmerksomheten som språkutfordringer og eventuelle effekter av svake norskferdigheter har for skolebarn. Det er et uttalt mål at også minoritetsspråklige barn skal gå i barnehagen, blant annet for å gi barna den språkkompetansen de trenger for et godt skoleløp. Fra en av informantene ble det hevdet at det kunne være en utfordring når personalet i barnehagen ikke snakker godt nok norsk. Informanten er positiv til strengere språkkrav for barnehageansatte. Samtidig sies det at det er en ressurs å ha ansatte som snakker flere språk, spesielt når barnehagene har en så stor andel fremmedspråklige foreldre, som ofte verken snakker norsk eller engelsk. Fagledelsen i en av barnehagene er derfor positive til å ta imot praksisarbeidstakere fra NAV som er i barnehagen for å lære språk. De er likevel tydelige på at det ikke venter jobb for disse praksisarbeidstakerne i ettertid så lenge språket ikke er godt nok. I en av de andre barnehagene sier de konsekvent nei til praksisplasser fra NAV, da de ser at det vil gå på bekostning av språkarbeidet med barna.

En av informantene er klare på at barnehagene trenger flere voksenressurser. De barnehagene som har store utfordringer, blant annet med språket, har behov for en språkpedagog som kan følge opp barna over lang tid i mindre grupper – og ikke bare i kortere perioder noen ganger.

¹⁷ I 2017 gjaldt det 67 prosent i den ene barnehagene og 76 prosent i den andre.

6.2.1 utfordringer med språkopplæringen

Som antydnet i avsnittene over, er det en sammenheng mellom den språkkompetansen en opparbeider tidlig i barndommen, og språkferdighetene i eldre alder. Fra internasjonale forskning, viser longitudinelle studier at det er en betydningsfull kontinuitet mellom språkferdighetene i førskolealder og leseforståelse/leseferdigheter i senere grunnskolealder (Mashburn, Justice, Downer og Pianta 2009, s. 686).

Informantene forteller at en av de største utfordringene barnehagene har, er knyttet til språk og tidspunkt for barnehagestart. Flere av barna med minoritetsbakgrunn begynner relativt sent i barnehagen, mens barn med norsk som morsmål stort sett begynner når de er rundt ett år gamle. Informantene er klare på at det er ønskelig at alle barn begynner tidligere enn ved to-tre-årsalderen da dette er det mest optimale for utviklingen av et godt språk.

Informantene forteller om viktigheten av språk, hvis du ikke kan godt norsk så henger det sammen med forståelsen din, det påvirker selvfølelsen og skaper utfordringer sosialt sett. Erfaringer viser at fireåringene som henger etter språklig i barnehagene, også henger etter langt inn i skolealder, og gapet blir bare større og større. Informanten spør seg hva som skjer med selvfølelsen og mestringfølelsen hos barn som ikke klarer å henge med, som ikke forstår det de leser i bøkene. Kanskje klarer de å lese, men det er ikke gitt at de *forstår* ordene, begrepene, eller innholdet. Dermed vil barna falle av når det blir mer og mer avanserte bøker/fag ettersom man kommer høyere opp i skolealder. Og dermed kan man kanskje også forstå hvorfor noen hopper av videregående, de har ikke det rette grunnlaget som må legges allerede i småbarnsalder. Kanskje det er med på å forklare at noen ikke finner det motiverende å fortsette ut videregående

Vi har ikke foretatt en systematisk kartlegging av foreliggende forskning, men det er studier som viser positive effekter av tidlig barnehagestart.¹⁸ Informantene spør seg om kontantstøtten kan

¹⁸ <https://www.ssb.no/forskning/offentlig-okonomi/utdanningsokonomi/tidlig-barnehagestart-gir-bedre-sprak-og-regneferdigheter> Se også: https://www.regjeringen.no/no/dokument/dep/kd/rapporter_planer/aktuelle-

være årsaken til at barna begynner sent i barnehagen, noe som også har vært sentralt i politiske debatter om opprettholdelse av kontantstøtten. De har inntrykk av at de fleste barna, uavhengig av bakgrunn, etter hvert går i barnehage selv om de begynner litt sent.

I alle barnehagene, som forteller at de har et godt samarbeid med foreldrene, oppmuntres foreldrene til å bruke sitt eget morsmål i stor grad og således lære opp barna i morsmålet. Erfaringene tilsier at barn som har et solid og godt morsmål, og som blir fulgt godt opp i oppveksten, lærer norsk raskere. Flere informanter har likevel inntrykket er at mange av foreldrene likefult bare snakker norsk med barna sine i den tro at barna da vil få et bedre norsk språk. Om foreldrene da selv ikke kan norsk særlig godt så resulterer det i at deres barn heller ikke lærer norsk godt nok. Intensjonen er god, men resultatet kan bli dårlig.

De aller fleste barna fra barnehagene på Romsås starter på Tiurleiken skole. I følge informantene er språknivået ved skolestart varierende, og dette er en av de største utfordringene for skolen. Det er derfor noe av det viktigste de jobber med allerede mens barna er i småbarnsavdelingen. Bydelen har språkpedagoger og barnehagene kan melde fra til tverrfaglig vurderingsgruppe hvis de har barn som strever mye med språket sitt. Dette arbeidet krever at barnehagen følger opp barnet tett, og slike innsatser er ressurskrevende. Særlig krevende er det når det ikke gjelder noen få barn, men kanskje så mange som en halv barnegruppe i hver barnehage. Ifølge våre informanter, så «ligger [barnehagene på Romsås] etter», og de skulle gjerne gjort mer.

Språkopplæring med robotteknologi

Det er nå etablert et forprosjekt som prøver ut hvordan robotteknologi kan supplere arbeidet med språkopplæring- og trening for førskolebarn med minoritetsbakgrunn. Målet er at ordforråd og begrepsforståelse kan utvikles ved hjelp av såkalte sosiale roboter og inngå i barnehagens metodiske og pedagogiske arbeid. Bydel Grorud hadde prosjektideen til dette forskningsprosjektet som er støttet av Norges Forskningsråd.

[analyser/aktuelle-analyser-om-barnehager/barnehagen-utgjor-ingen-fare/id654042/](https://www.analyser/aktuelle-analyser-om-barnehager/barnehagen-utgjor-ingen-fare/id654042/)

7 Skolehverdagen og kvalifisering til arbeidslivet

Et viktig tema som ønskes belyst i dette oppdraget er frafall i skolen (dropout). Vi vil se nærmere på hva som kjennetegner elever som faller ut av opplæringsløpet og hva som kan være årsaker til dette. Drop-out fenomenet er mest aktuelt for videregående skole; det er der en ser at frafallet skjer. Men som vi skal vise i dette kapitlet, er det på barne- og ungdomsskoletrinnet at grunnlaget for et videre skoleløp legges. Eller, for å trekke trådene tilbake til diskusjonen om barnehagene, så legges det første fundamentet allerede når barna er i barnehagealder, mens barne- og ungdomsskolen er arenaen der grunnlaget styrkes og over videreutvikles over flere år.¹⁹

I denne delen har vi først og fremst hentet informasjon fra rektor på skolene på Romsås, på Grorud barneskole og Groruddalen ungdomsskole. I tillegg har vi informasjon fra beboermøter der foreldre og andre lokale aktører har kommet med innspill.

7.1 Et generelt bilde av utdanningssituasjonen i Oslo

Utdanningssituasjonen henger nøye sammen med andre sosio-økonomiske og levekårsmessige forhold, noe som også har gått frem av kapitlene om levekår tidligere i rapporten. For eksempel har frafall i skolen både personlige følger, og kan få store

¹⁹ Vi ser her bort fra det som skjer i hjemmet og individers genetiske forutsetninger. Her vektlegges heller det barnehage- og skolesektoren, samt offentlige aktører med innvirkning på disse to feltene, kan gjøre noe med.

samfunnsøkonomiske konsekvenser da disse unge individene på sikt står i fare for å bli trygdemottakere heller enn skatteyttere.

I dagens såkalte kunnskapssamfunn er utdanning en viktig nøkkel til arbeidsmarkedet. Mens nesten 50 prosent av jobbene i Norge på 1980-tallet ikke krevde mer enn grunnskole, gjaldt dette kun noe over 20 prosent av arbeidsplassene i 2010 og man antar at det i årene fremover vil være stadig færre jobber for de som ikke har gått videre på skole. Særlig gjelder dette for Oslo: «På landsbasis hadde i underkant av 20 prosent sysselsatte grunnskole som høyeste utdanning i 2014, mens andelen i Oslo var 13,5 prosent. I Norge hadde 36 prosent av de sysselsatte universitet- eller høyskoleutdanning. I Oslo er andelen over 50 prosent» (Bratsberg, Raaum & Røed, 2007, s. 14). Uten formelle kvalifikasjoner vil en dermed stille svakere i den konkurransen som arbeidsmarkedet i praksis er.

I 2014 var det 37 prosent i Bydel Grorud som ikke hadde fullført videregående innen fem år. I delbydel Romsås er andelen 44 prosent. Bare én av 92 delbydeler i Oslo har høyere andel som ikke har fullført videregående (tidligere omtalt i kapittel 3 og 4). Statistikken sier ikke noe om hvorfor elevene ikke fullfører, men under vil vi peke på noen potensielle faktorer eller risikoelementer basert på intervjuer med rektorer i bydelen. Vi er enige med Hernes (2010, s. 8) i at det ikke er én, men mange årsaker til at elever fullfører videregående. Det å sette inn målrettede tiltak vil derfor ikke bare kreve økonomiske og menneskelige ressurser, men også inngående kjennskap til aktuelle elevgrupper.

Fra tidligere forskning (Brattbakk m.fl. 2016), så vet vi at norske storbyer, og da særlig Oslo, karakteriseres blant annet av

- Høy andel mottakere av ulike offentlige ytelser
- Høy andel innvandrere med særskilte utfordringer knyttet til bosetting og integrering, som omfatter problematikk knyttet til arbeid, bolig, introduksjonsordninger, språk, kvalifisering og sosiale tjenester.
- Krevende oppvekstforhold og stor og økende gruppe av barn og unge med minoritetsbakgrunn. Deres inkludering og utvikling på sentrale levekårsvariable er sentral for utviklingen av norske (by-)samfunn framover.

- Boligsosiale forhold er ekstra utfordrende for storbyene.
- Uheldige konsekvenser av bokonsentrasjoner i visse deler av byene, særlig for barn og unges oppvekst og framtidige livssjanser.
- Betydelig intern sosial ulikhet, og den tette sammenhengen mellom sosial ulikhet og helse, gjør at storbyene [som Oslo] har særskilte helseutfordringer (fra Brattbakk m.fl., 2016).

Det er viktig å understreke at etterkommere etter innvandrere «opplever betydelig oppadgående sosial mobilitet sammenliknet med sine foreldre» (Hermansen, 2015, referert i Sørvoll & Aarset, 2015, s. 106). Dette er også en del av bildet. Siden tidlig 1990-tallet har utdanningsgapet mellom denne gruppen og etnisk norske unge stadig blitt redusert, noe som kan reflektere bedret politikk for å fremme etterkommeres utdanningsmuligheter (Bratsberg, Raaum & Røed, 2012). Det er altså ikke en automatikk i at skolene med høy andel innvandrere eller etterkommere av innvandrere blant elevmassen skal gjøre det relativt dårlig i utdanning, eller at skoler i Groruddalen eller på Oslos østkant nødvendigvis skal bidra til å reprodusere sosial ulikhet eller opprettholde Oslo som ulikhetenes by (Ljunggren, 2017). Dog er det samtidig slik at «innvandrere scorer dårligere enn den øvrige befolkningen på alle dimensjoner innen utdanningssystemet» (Wiggen m.fl., 2015, s. 4).

7.2 Situasjonen på Romsås og Grorud

Flere av utfordringene referert punktvis ovenfor finnes også på Romsås og Grorud. Vi kan ikke påvise noen årsakssammenheng mellom for eksempel det som skjer med barna i barnehagene eller elevene på barneskolen, og videre utdanningsløp. Basert på tidligere forskning, vil vi likevel ha som utgangspunkt at grunnlaget for de unges utdannings- og yrkeskarriere legges i barne- og ungdomsårene.²⁰ Det er påvist en sammenheng mellom karakterer fra grunnskolen og frafall i videregående (Oslo kommune, 2015).

²⁰ Se f.eks.

<http://www.ssb.no/forskning/mikrookonomi/utdanningsokonomi/fafo-rapport>

Dette er også noe for eksempel en ungdomsskolerektor påpekte: Sannsynligheten for å havne i frafallskategorien på videregående var høyere for de elevene som slet også på barne- og ungdomsskolen. Skoleinformantene koblet dårligere utdanningsløp og prestasjoner særlig til det sosiale eller psykososiale miljøet i hjemmet, i nabolaget og på skolen. Kanskje særlig relevant for situasjonen på Romsås (se under), er forskningen som antyder at det å være tøff eller det å ha en status/et rykte som «bråkmaker» blant jevnaldrende gutter kan øke sannsynligheten for at man senere ikke fullfører videregående (Staff & Keager 2008).

7.2.1 Romsås

Flere Romsås-elever opplever ifølge våre informanter dårlig læringsmiljø og utrygghet i nærmiljøet, noe som går ut over livskvaliteten. På 10. trinn er det mange elever som er involvert i rus og kriminalitet og som har hatt dårligere score på tester i skoleåret 2017. Noen dager før vi snakket med en av rektorene hadde skolen tatt fem elever som ruset seg i storefri.

Prestasjonene har gått tydelig ned de to siste årene. De flinke elevene blir utydelige og stille, de synes ikke lenger. Som tallene i tabell 7.1 viser går mange av elevene ut av skolen med så dårlige karakterer at de ikke vil kunne fullføre videregående skole.

På Romsås er det mange som ikke har noen ambisjoner for egen fremtid. Flere unge bytter skole fordi de ikke orker mer, og det er mange foreldre og elever som ikke tør si fra om problemene. Ifølge rektor er det de som vil noe i videre utdanningsløp som flytter ut og det er stor forståelse for at de bytter skole til bedre skoler andre steder. Det er imidlertid kritisk for miljøet at flere bytter skole. Tidligere utgjorde disse elevene en motkultur mot de elevene som ruset seg eller som ikke hadde ambisjoner om å gå videre på et utdanningsløp, gjennom andre interesser. Nå er disse borte og miljøet på skolen i fri flyt.

En konsekvens av så mye uro er, ifølge rektoren, at skolen ikke får ut det potensialet fra elevene som de ønsker. Denne høsten har gått med til brannslukking, det vil si at de har ansatt miljøterapeut og miljøarbeidere i håp om å holde negative holdninger på avstand. Frykttkulturen dominerer i nærmiljøet og på skolen, og skolen er nå åpen om at de har mye mobbing og problemer. Det er mye bråk i

klassene og de må være to lærere i hver klasse. Alle lærerne bærer gule vester i skoletiden, også innendørs. Dette er fordi det skal være tydelige for elevene hvor det befinner seg voksenpersoner dersom det skjer noe der lærerne raskt bør gripe inn. De gule vestene er et trygghetstiltak.

Ifølge våre nøkkelinformanter er fraværende voksne eller omsorgspersoner noe av grunnen til at ungdom faller ut av skolen. Mange av elevene mangler engasjerte foreldre, det vil si foresatte de kan støtte seg på i hverdagen. Foreldrene har ofte selv ikke særlig med skolegang. Og selv om foreldrene ønsker skolegang og utdanning for sine barn, mangler de ofte kunnskap om betydningen av kontakten mellom skolen og hjemmet – noe de ikke er kjent med fra sine hjemland.

Flere familier har dessuten en problematisk livssituasjon som involvert i barnevernstjenester, som det har fremkommet tidligere i rapporten. Det å ha voksne med på laget for å motvirke frafall ble sett på som essensielt.

Høsten 2017 ble det mye mediaoppmerksomhet som unges voldsutøvelse på Stovner VGS. Rektor fra Romsås mener at disse ungdommene kom fra Romsås og er opptatt av at de ansvarlige politikerne må ha en korrekt kriseforståelse. Han vurderer at nærmiljøet på Romsås i dag er en risiko for unge gutter.

7.2.2 Grorud

De fleste barna på Grorud *barneskole* går videre til Groruddalen ungdomsskole. Situasjonen på Grorud synes å være preget av mindre krise. Elevgruppen på Grorud skole er «ganske stabil, det er ikke så mye gjennomtrekk». Videre forteller skoleledelsen at foreldreengasjementet er veldig bra, noe som viser seg ved at alle foreldrene stiller opp, enten det er 17. mai eller foreldremøter. Om noen foresatte ikke kan norsk, ber skolen dem ta med kake (da dette blir en sosial forpliktelse), så kommer de i hvert fall.

Rektor forteller imidlertid at det også her er noen klare utfordringer. Barneskolen har pr. skoleåret 2017-2018 rundt 365 elever og mens det var nesten «50/50 fremmedspråklig og norske» da rektor begynte her, har andelen med minoritetsspråklig

bakgrunn økt, slik at denne gruppen i dag er på 71 prosent.²¹ Og utviklingen har vært at det blir færre og færre etnisk norske fra år til år, noe som også ble vist i kapittel 4. En effekt av dette er at det blir stadig flere elever som har dårlig norsk språk når de begynner på skolen. Språkproblemene skaper ifølge rektor problemer i klasserommet og i friminuttet – om man ikke forstår hverandre, skaper dette konflikter. En annen effekt, er at skolen jobber mye med begrepslæring. Hvis en elev er dårlig i norsk når han/hun kommer, gjør skolen «alt for å løfte dem, men det kan ta nesten syv år. Erfaringen er at de ikke kan kompensere fullt ut for det de mangler fra før».

Blant barn som ikke har gått i barnehage før de begynner på skolen har de fleste etnisk minoritetsbakgrunn. Videre er det mange fra denne gruppen som i løpet av barneårene har vært (relativt lenge) i hjemlandet, med den konsekvens at de glemmer norsk. Så selv om de på papiret har gått i barnehagen, «er de ikke alltid der i realiteten». Når de kommer i skolealder, er også slike hjemreiser til familiens opprinnelsesland et stort problem.

I tillegg til at innvandrerbakgrunn i en viss grad påvirker norskferdighetene, trekkes også andre sosioøkonomiske faktorer inn når situasjonen på skolen skal forklares. I deler av området er det blant annet en del kommunale boliger. Dette igjen, betyr at blant elevene er det en del som har foreldre med begrensede økonomiske ressurser. Ifølge skoleledelsen, ser man i de «fleste tilfellene en sammenheng mellom foreldrenes sosioøkonomiske situasjon og barnas prestasjoner på skolen.» Det er en forholdsvis liten elevgruppe som trenger ekstra mye oppfølging. Dette fører til at andre elever, de som trenger et lite ekstra løft, dessverre ikke får den hjelpen de skulle hatt, siden «alle ressursene går til de som sliter mest». Skolen ønsker seg derfor flere lærerressurser, og det heller enn de ekstra timene de har fått gjennom Groruddalssatsingen. Som på Romsås, er det også en del barnevernssaker på denne skolen. Etter rektors erfaring, har det blitt flere slike saker mens hun har vært her siden 2011. Det har

²¹ Konsulterer man statistikken fra Oslo kommune, fremgår det at den registrerte andelen minoritetsspråklige elever for skoleåret 2016-2017 var på 71,4%. Kilde: <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1394951/Innhold/Skole%20og%20Outdanning/Rapporter%20og%20dokumenter/Andel%20minoritetsspråklige.pdf>

også blitt mer uro i området i denne perioden, og rektor får høre at «elevene vanker mye ute kvelden og at eldre barn rekrutterer ned til syvende og sjette trinn – de blir rekruttert for å være med i gjenger.»

Også våre stedsanalyser fra Tøyen (Brattbakk m.fl. 2015), Grønland (Brattbakk m.fl. 2017) og Vestli (Andersen m.fl. 2018) viser at fattige/lavinntektshusholdninger ofte bor trangt og dette «skyver» barna ut da det ikke er plass hjemme til å ha besøk eller et stille sted å gjøre lekser. Derfor kan man se til og med de yngste skolebarna henge ved Grorud senter sent på kvelden. Andre igjen, «driver med ugagn» i mangel på andre muligheter og fordi de kjeder seg. I tillegg til at leilighetene ofte er små (eller trangbodde etter SSBs forståelse),²² er det foreldrenes til tider manglende oppfølging som brukes som forklaring på hvorfor de unge vanker rundt ute i nærmiljøet når de ikke er på skolen. Rektor sier at det derfor hadde vært bra om man hadde et tilbud til områdets unge etter skoletid. Det er viktig med passende lokaler gode voksenkontakter også for de unge der de kan gjøre lekser, drive fysisk aktivitet, lage musikk og andre fritidsaktiviteter.

Andre ting som vektlegges, er at skolen ikke har de nødvendige ressursene til å tilby så mye svømmeundervisning som ønskelig. Det presiseres også at skolen er pålagt å tilby gratis kjernetid på Aktivitetsskolen (AKS),²³ men ordningen er ikke fullfinansiert så budsjettet går derfor i minus. Mer positivt er det at skolekorpset er vekket til live igjen. Korpset er forresten den eneste gruppen/institusjonen som får leie skolen i helgene. Av andre organiserte fritidsaktiviteter elevene driver med, trekkes spesielt frem fotball og kampsport. Særlig er det mange av guttene som spiller fotball, mens jentene, og da særlig jenter med minoritetsbakgrunn, er mindre aktive i idrett enn det guttene. Slike kjønnsforskjeller er tidligere dokumentert av andre forskere. Og selv om unge jenter med minoritetsbakgrunn i økende grad er aktive i barneidretten, faller mange av når de blir ungdommer

²² «En mye brukt definisjon når boforhold skal vurderes i dagens Norge, er at man bor trangt dersom husholdningen, i tillegg til smårom og kjøkken, disponerer færre beboelsesrom enn det er personer i husholdningen, mens enslige (i enpersonhusholdninger) regnes som trangbodde når de har ett rom» (Løwe 2008: 30-31).

²³ <https://www.oslo.kommune.no/skole-og-utdanning/aktivitetsskolen/gratis-deltakelse-etter-skoletid/#gref>

(Eriksen & Frøyland 2017: 28, med referanse til Ødegård, Bakken & Strandbu). (Vi kommer tilbake til idrettstilbudene i bydelen senere i rapporten.) En del elever har imidlertid rett og slett ikke råd til å være med i organiserte fritidsaktiviteter. De foresattes manglende økonomiske ressurser kommer også til syne i sommerferiene da mange av elevene tilbringer sommerdagene på Grorud uten stort å gjøre.

Ifølge rektor er skolegården for liten, blant annet fordi den er bygget delvis igjen. Dermed må de dele opp friminuttene slik at ulike aldersgrupper er ute til ulike tider.

Også på *ungdomsskolen* fortelles det om endringene i elevmassen. Rektor ved Groruddalen ungdomsskole forteller på samme måte som barneskolerektoren at i skoleåret 2017/2018 har rundt 70 prosent en annen bakgrunn enn etnisk norsk.²⁴ Da hun begynte her i 2010, var fordelingen mer 50-50. Ellers har elevene ulik sosial bakgrunn, og de bor i alt fra kommunale leiligheter til eneboliger. Elevene gjør det jevnt over godt på skolen.

Videregåendelever fra deres skole har hatt lite frafall. Her gjør elevene det relativt godt – de ligger på gjennomsnitt i Oslo når det gjelder karakterer. Skolen lykkes i ganske stor grad med å få elevene til å velge yrkesfag, noe mange gjør. Rektor forteller at de har hele karakterspekteret, så en del elever velger å gå videre til Stovner videregående, andre til Elvebakken, Fyrstikkalleen eller Bjerke. «Alle» i 10. klasse skal gå på videregående. Av de som gikk ut fra ungdomsskolen året før, var det kun to stykker som ikke klarte å fullføre, noe som er lavt sett i forhold til totalen for bydelen.

Ifølge tallene fra elevundersøkelsene, så er det imidlertid veldig stor grad av trivsel på denne skolen. De har også lave mobbetall. Rektor forklarer at elevene stort sett trives, de virker å ha det godt på skolen, og er opptatt av å gjøre det bra. Da vi intervjuet en av ungdomsskoleklassene, sa en av elevene at det var det som skjedde på sosiale medier vi – altså forskerne og andre med interesse for

²⁴ Nærmere bestemt var andelen minoritetsspråklige elever 74,4% i skoleåret 2016-2017 ifølge Oslo kommune. Kilde: <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1394951/Innhold/Skole%20og%20Utdanning/Rapporter%20og%20dokumenter/Andel%20minoritetsspråklige.pdf>

miljøet – burde se nærmere på. Også rektor er bekymret for hva elevene foretar seg på sosiale medier og nevner blant annet deling av bilder på nett og mobbing relatert til dette. Dette fører også til konflikter på skolen. Med jevne mellomrom har de konflikter fordi elevene har kranglet på nett. Dette gjelder både gutter og jenter. «Foreldrene er ikke veldig involverte – enten så har de ikke kunnskap om, eller forutsetning for, å vite hva barna gjør på nettet. Eller de klarer ikke følge med på den arenaen».

Men rektor ved ungdomsskolen forteller også at en del elever ikke er så veldig motiverte for skolen. Disse elevene tenker at det ikke har noe hensikt å satse på skolen fordi de ikke har noe framtid slik de selv ser det, «og ikke får de støtte hjemmefra heller». Rektors inntrykk er, som flere tidligere har vært inne på, at «Grorud bydel har relativt mange som sliter psykisk, inkludert unger som sliter – som har foreldre som sliter psykisk. Flere barn opplever vold og overgrep, antageligvis flere enn vi vet om», sier rektor. Så skolen har derfor samarbeid med helsevesenet. Sammen med helsesøster snakker lærerne med elevene om psykisk helse og vold, overgrep og selvtillit, kjører jente- og guttegrupper, samtalegrupper og stressmestringstimer med fysioterapeut en dag i uken i storefri. Dette begynte med jenter på niende trinn, men skolen vil nå utvide tilbudet. Skolen har dessuten skolepsykolog en dag i uken – «og hun har mer enn nok å gjøre». Videre har de en «ganske stor sosiallærerressurs, vi har også mye samarbeid med helsestasjon, barnevernet, BUP og PPT». Skolen opplever at samarbeidet med Bydel Grorud fungerer relativt godt. Det de skulle ønske, var at skolen kunne ha helsesøster hver dag, fordi de ser at det er behov for dette tilbudet til de unge.

Som på barneskolen, er det også på ungdomsskolen elever som ikke har så mange aktiviteter etter skoletid. Det er også elever som ikke får lov å bruke fritidsklubbene i nærområdet. Noen opplever nærområdet som utrygt – noe vi også hørte da vi snakket med elevene selv. Rektor forteller at denne utryggheten kommer av at det er «en del gjenger på Stovner og Grorud», samt at det er mørkt og skummelt vinterstid. Derfor vegrer en del seg for å være ute. Rektor mente derfor det kunne vært bra om skolen kunne ha en miljøarbeider – «en som kunne støttet de elevene som trenger oppfølging, noen som ser dem og som kan være her litt på ettermiddagen, da veldig mange ikke har noe særlig sosialt liv utenfor skolen.» Som på barneskolen, var forklaringen at noe av

dette kom av trangboddhet, men en del elever «hang igjen» på skolen etter skoletid fordi skolen var det eneste stedet de fikk lov til å være av foreldrene.

I motsetning til erfaringene fra barneskolen, opplyser rektor ved ungdomsskolen at det stort sett er lett å rekruttere nye lærere til skolen. Om skolen kunne ønske seg noe, så var det blant annet «en foreldregruppe, et lavterskeltilbud der foreldre kan få informasjon, hjelp til kosthold, råd om det å være foreldre for tenåringer – der man kan få kontakt med andre foreldre og dele erfaringer.»

Både elevene vi snakket med og rektor etterlyser mer tilstedeværelse av politiet på skolen. Slik rektor ser det, så varierer kvaliteten på samarbeid med politiet. Etter planen skal politiet være innom hver fjortende dag, men rektor hadde ikke sett noe til dem den høsten vi intervjuet henne (desember 2017). Skolen ønsker at politiet bare kommer innom, men det skjer sjeldnere og sjeldnere. Rektor antar at det har med ressurser hos politiet å gjøre: «Det er veldig gjennomtrekk med de som er knyttet til den forebyggende tjenesten. Det er nok ikke vond vilje, men de sliter med bemanning selv, eller midlene.»

7.2.3 Skole – karakterpoeng fra grunnskolen og gjennomstrømning i videregående skole

Hvilke resultater ungdom har med seg fra grunnskolen har stor betydning for hvorvidt de fullfører videregående skole og får seg en utdanning, noe som igjen har betydning for å få seg jobb. Vi har data om gjennomsnittlig grunnskolepoeng²⁵ for bydeler og delbydeler i perioden 2014-2016. Grunnskolepoeng oppsummerer elevenes resultater i forskjellige fag og er utgangspunkt for opptak

²⁵ Grunnskolepoeng oppsummerer elevenes resultater i forskjellige fag og er utgangspunkt for opptak til videregående opplæring. Poengene regnes ut ved å multiplisere elevens gjennomsnittskarakter med ti. Karakterskalaen er 1-6. Det betyr at ingen elever kan ha 0 grunnskolepoeng eller mer enn 60. Elever som mangler karakterer i mer enn halvparten av fagene får ikke beregnet grunnskolepoeng. Elevgruppen som mangler grunnskolepoeng er sammensatt; eleven kan være fritatt fra vurdering, mangle grunnlag for vurdering eller ha spesielle utfordringer. Eleven kan ha vært syk deler av skoleåret, ikke ha møtt til undervisning, eller nettopp ankommet Norge og ikke kan gå inn i ordinær undervisning.

til videregående opplæring. Poengene regnes ut ved å multiplisere elevens gjennomsnittskarakter med ti.

Bygjennomsnittet for Oslo var 41,6 grunnskolepoeng i 2016, mens landsgjennomsnittet var på 41,2 poeng, altså relativt likt. Bydel Grorud og de øvrige bydelene i Groruddalen ligger sammen med Gamle Oslo og Søndre Nordstrand alle litt lavere enn 40 poeng, mens Vestre og Nordre Aker har høyest gjennomsnitt med 45,2 poeng (Oslo kommune, Byrådsavdeling for finans 2017).

Innad i mange av bydelene er det imidlertid store variasjoner, men i Bydel Grorud er forskjellene mellom delbydelene relativt små. Gjennomsnittet for bydelen totalt var på 39,6 grunnskolepoeng i 2016, mens delbydel Grorud lå høyest med 41,3 og delbydel Romsås lavest med 38,2. Ammerud lå på 40,2, mens Rødtvet lå på 39,5 og Nordtvedt på 39,1.

Mer interessant enn å studere gjennomsnittet er å se på grunnskolepoengene gruppert. Hvor stor andel elever har oppnådd lave grunnskolepoeng og hvor stor andel skårer høyt? Gruppen som mangler eller har mindre enn 30 grunnskolepoeng er særlig utsatt når det gjelder sannsynligheten for å ta videre utdanning og for å lykkes med overgangen til arbeidslivet. 75 prosent av dem som startet videregående opplæring i Oslo i 2010 hadde fullført med studie- eller yrkeskompetanse 5 år senere. Det er en klar sammenheng mellom grunnskolepoeng og fullføring av videregående skole. Mens 25 prosent av elever som manglet eller hadde mindre enn 30 grunnskolepoeng i Oslo fullførte videregående skole i løpet av fem år, var andelen 99 prosent i gruppen med 50 eller flere grunnskolepoeng (Oslo kommune, Byrådsavdeling for finans 2017). Dette viser tydelig at grunnskolepoeng er en viktig indikator som forteller mye om ungdoms fremtidsmuligheter.

Gruppen som mangler eller har mindre enn 30 grunnskolepoeng varierer mye mellom delbydeler og mellom enkeltår. Tabell 8.1 viser derfor andelen avgangselever for treårsperioden 2014 til 2016 etter grunnskolepoeng. I delbydelene Ammerud (18,0 %) og Romsås (20,3 %) er det omlag én av fem elever som enten mangler eller har lavere grunnskolepoeng enn 30. Disse to delbydelene har dermed en noe høyere andel elever med de svakeste skoler resultatene enn øvrige delbydeler i Bydel Grorud. Romsås er blant de 24 delbydelene i Oslo hvor minst 20 prosent av elevene

enten mangler eller har mindre enn 30 grunnskolepoeng (totalt er det 92 delbydeler i Oslo).

De tre delbydelene Rødtvet, Nordtvedt og Grorud kommer bedre ut ligger kun litt svakere an enn snittet for Oslo og Norge.

Slår vi sammen de to gruppene med lavest grunnskolepoeng – de som har lavere enn 35 poeng – viser det seg at i overkant av hver tredje elev i delbydel Ammerud (39,1 %) og Romsås (36,3 %) befinner seg i denne gruppen (se kolonnen helt til høyre i tabell 8.1). Disse to delbydelene kommer dermed ut blant de 27 delbydelene med høyest andel som har svake resultater fra ungdomsskolen. Også målt på denne måten kommer de tre øvrige delbydelene best, og ganske likt, ut i Bydel Grorud.

Tabell 7.1: *Andelen avgangselever for treårsperioden 2014 til 2016 etter grunnskolepoeng.*

	< 30 eller uten	30-34	35-39	40-44	45-49	50+	uten eller lavere enn 35
Norge*	13,9	13,4	18,1	21,3	18,9	14,5	27,3
Oslo totalt	13,5	11,2	16,0	20,9	20,4	17,9	24,7
Ammerud	18,0	21,1	21,1	14,7	13,2	12,0	39,1
Rødtvet	15,4	11,5	21,2	19,2	20,2	12,5	26,9
Nordtvedt	14,3	12,1	12,9	23,6	24,3	12,9	26,4
Grorud	15,4	11,2	18,3	20,1	19,5	15,4	26,6
Romsås	20,3	15,9	23,9	17,9	13,5	8,4	36,3

Kilde²⁶: Byrådsavdeling for Finans, Oslo kommune, basert på tall fra SSB.

²⁶ Materialet inneholder data om gjennomsnittlig grunnskolepoeng (for elever med grunnskolepoeng) for bydeler og delbydeler 2014-2016 (voksne er utelatt). I 2016 omfatter materialet 5827 avgangselever i Oslo.

*Tallene for Norge er kun for 2016, mens tallene for Oslo og delbydelene i Bydel Gamle Oslo er snittet for de tre årene 2014-2016.

Generelt varierer grunnskoleresultatene blant annet etter foreldrenes utdanningsnivå, etter elevenes landbakgrunn²⁷ og for elever som selv har innvandret; etter botid. Jo høyere utdanning foreldrene har, jo høyere grunnskolepoeng har barna. Elever med norsk landbakgrunn har høyere grunnskolepoeng enn elever med landbakgrunn fra andre vestlige land, mens elever fra øvrige land har i gjennomsnitt lavere grunnskolepoeng enn de to førstnevnte gruppene.²⁸ For avgangselever som selv har innvandret til Norge er grunnskolepoengene stigende med økende botid.

Oppsummert kommer Romsås og Ammerud relativt svakt ut når det gjelder de gjennomsnittlige skoleresultatene fra grunnskolen og har en relativt høy andel elever med svært svake skoleresultater. Disse to delbydelene tilhører den fjerdedelen av Oslos delbydeler med svakest skoleresultater. Elever fra delbydel Grorud kommer derimot ikke spesielt svakt ut når det gjelder skoleresultater, men ligger kun litt under snittet for Oslo og landet som helhet.

7.3 Kvalifisering til arbeidslivet

I hvilken grad kommer ungdommen som faller ut av skolen inn i arbeidslivet, og hvordan finner de seg en jobb? Hva skal til og hva er hindringene? Blant problemstillingene som bydelen ønsker belyst er hva som karakteriserer gruppene som faller utenfor arbeidslivet, og hvordan tjenestene i bydelen kan kobles tettere til de utfordringene som disse gruppene har.

Her tar vi utgangspunkt i det bildet som tegnes av de som jobber i NAV med kvalifiseringstiltak i bydelen. Ikke overraskende er det vanskelig for unge uten skolegang å få jobb. Blant de som faller

²⁷ Landbakgrunn: For personer født i utlandet med utenlandsfødte foreldre, er landbakgrunn eget fødeland. For personer født i Norge der begge foreldre er utenlandsfødte, er landbakgrunn foreldrenes fødeland. I de tilfeller der foreldrene har ulikt fødeland, er det morens fødeland som brukes.

²⁸ Det er imidlertid verdt å gjøre oppmerksom på at det er store variasjoner mellom enkeltland, særlig i sistnevnte landgruppe. Dessuten har flere studier vist at etterkommere fra flere ikke-vestlige land i gjennomsnitt tar høyere utdanning enn personer med norsk landbakgrunn.

utenfor arbeidslivet finner vi særlig ungdom mellom 16-21 år. I tillegg til at de er skolelei og ikke har kvalifisert seg til et videre skoleløp er det de senere årene en økning blant ungdom som sliter med sosial angst, spesielt gjelder dette jenter.

En annen utfordring som ansatte i bydelen ser, er at ungdom som har blitt sendt ut av landet for å gå på skole i foreldrenes hjemland, og som kommer tilbake, ofte må starte på nytt med språkopplæring og skolefag. I tillegg er det flere informanter som forteller om ungdom som blir kastet ut hjemmefra fordi det ikke er plass hjemme lenger og som dermed ikke har noen sted å bo. Da får de sove hos venner og kjent, eller de bor ute. Det fortelles også at nattbussene brukes av ungdom som ikke har andre steder å gjøre av seg. Samlet ser vi altså strukturelle kriterier som bidrar til at hverdagslivet ikke fungerer for denne gruppen og dette skaper ekstra vanskeligheter for videre skolegang.

Det er som tidligere beskrevet et økende problem med ungdom som er involvert i rusmiljøet. Det fortelles blant annet at ungdom nå rekrutteres til å begynne på videregående – ikke for å ta utdanning, men for å selge narkotika. Ansatte på NAV har hørt om tre videregående skoler i Oslo der dette er tilfelle. De som jobber med å få disse ungdommene inn i en jobb og i en fast struktur opplever at de unge kutter ut kontakten med hjelpeapparatet fordi de vil styre sin egen hverdag med dopsalg. Det forplikter ikke.

En av informantene forteller at de ser en økning av ungdom som ikke har hatt faste rammer og strukturer å forholde seg til, som ikke har blitt fulgt opp i oppveksten og aldri blitt stilt krav til. Dermed blir det vanskelig å forhold seg til arbeidslivets normer og regler. De ser at det er vanskelig særlig i forbindelse med aktivitetsplikten, som er innført for ungdom under 30 år. Disse ungdommene blir fulgt opp av ungdomsteamet i bydelen. Det understrekes imidlertid at en stor andel faktisk klarer å møte opp i rett tid og kommer seg videre over i arbeid og utdanning.

En annen refleksjon fra ansatte som hjelper folk inn i arbeidslivet er at de ser en økende tendens blant arbeidsledige unge menn som bruker sin religiøse bakgrunn som argument for at de ikke kan jobbe for eksempel i butikker. De kan ikke ta i svinekjøtt eller produkter som har svinekjøtt i seg, eller ølbokser. I følge informantene får dette ingen støtte fra imamer i de forskjellige

menighetene. De ser at jentene har en mer pragmatisk holdning og oppleves som mer løsningsorienterte.

Det er imidlertid viktig å få frem at bildet av situasjonen også har en annen valør, selv om utfordringene vi skriver om er reelle. Mange tiltak viser seg å være vellykkede. Ungdomsteamet ved NAV Grorud hadde resultater på 81,7 prosent som kom ut i arbeid og utdanning i 2017.

I 2018 endret ungdomsteamet sitt tilbud fra jobbsøking til jobbsentralen for unge voksne. Der blir ungdom henvist og kartlagt til oppfølging av veiledere. Som en konsekvens av tiltaket ble åpningstidene endret fra kl. 12.00 til kl. 9.00, og økt fra 3 til 4 dager i uken. I tillegg startet de med frokostservering kl. 9.00. Dette førte til en økning i oppmøte og en langt større tilfredshet blant de besøkende til jobbsentralen.

Blant vellykkede tiltak kan nevnes for eksempel Bydelsrusken for unge under 30 år, og Revegården på Romsås der det jobbes med positive tiltak i nærmiljøet.

Ungdomsteamet ved NAV

Av 67 unge voksne som ble fulgt opp av Ungdomsteamet ved NAV Grorud i 2017 gikk 45 av disse over i arbeid, 15 til videregående skole og 6 til høyere utdanning dette året.

7.4 Språkopplæring

Det er som tidligere beskrevet store utfordringer både på Romsås og Grorud når det gjelder språkkunnskaper. For voksne er det dårlig med språkopplæring og dermed mange med dårlig norskkunnskaper. Det tidligere opplæringstilbudet «Norsk-offensiv», som ble satt i gang i den forrige Groruddalssatsingen, er borte. Nå er det noen mindre lokaltilbud. Mens det tidligere var gratis å gå på norsk-kurs har det nå blitt en kostnad, 80-90 kr timen. Det blir fort dyrt for fordi mange trenger mange timer for å kvalifisere seg til å få jobb.

Å lære språk er ferskvare som må vedlikeholdes. Mange som tidligere gikk på norsk kurs kan ikke lenger godt nok norsk fordi

det ikke praktiseres i det daglige. Det gjelder særlig hjemmевærende kvinner som ikke snakker norsk eller snakker lite norsk hjemme og i bekjentskapskretsen.

Mange må ha hjelp til å skrive jobbsøknader. For å kvalifisere til å få jobb hjelper det ikke med «gatespråk», dvs. en muntlighet som CV'er ikke skal preges av. Dessuten er det ofte et problem at de unge jobbsøkerne ikke kjenner normene som jobben krever og mange andre har. Derfor stiller mange bakerst i køen. NAV-ansatte forteller at det er flere som får jobb, men som kommer tilbake til NAV fordi de ikke har bra nok norskferdigheter. Det er også dem som trenger tolk etter mange års botid i Norge.

Det er ikke nødvendigvis mangel på motivasjon som gjør at folk ikke får arbeid, men de har ikke den formelle kompetansen og tilstrekkelige norskferdigheter. Mengden arbeidsgivere som krever perfekt norsk har økt de siste årene. På spørsmål til ledere om betydningen av ulike typer kompetanser ved eventuelle nyansettelser, oppgir 94 prosent at muntlig kommunikasjon på norsk har stor (70 prosent) eller en viss (24 prosent) betydning. Skriftlig kommunikasjonsevne oppgis å ha nest viktigst betydning. Skriftlig og muntlig kommunikasjonsevne på norsk er vurdert viktigere enn f.eks. IKT-kompetanse og tallforståelse²⁹. Samtidig er praktisk erfaring vurdert som en kompetanse som har stor eller en viss betydning.

²⁹ YS-Arbeidslivsbarometer, spørsmål stilt til 421 arbeidstakere med lederansvar, 2016. Dataene er samlet inn av Arbeidsforskningsinstituttet AFI.

8 Nærmiljø og bomiljø

I dette kapitlet ser vi nærmere på hvordan ulike beboergrupper bruker sitt nærmiljø, hva som er positivt og hva som oppleves som utfordrende. Utgangspunktet er å se beboergruppens livssituasjon i sammenheng med nærmiljøet, og med de innsatser og den tjenesteproduksjon som ulike aktører/etater står for.

Her tar vi utgangspunkt i det bildet som tegnes av de som jobber med ulike befolkningsgrupper i bydelen. De representerer et mangfold av ståsteder og har samlet sett et bredt kunnskapsgrunnlag. Det dreier seg om ansatte i skoler og barnehager, helsetjenesten, idrettslagene og Frivilligsentralen, de som jobber med ungdom, og ansatte i NAV som jobber med booppfølging og kvalifiseringstiltak. Felles er at de fanger opp beboere i ulike livsfaser og livssituasjoner, og har kunnskap om ulike gruppers erfaringer med nærmiljøet. Vi søker å få frem et bilde av hvilke utfordringer som aktører med ulike ståsteder beskriver, basert på deres erfaringer og de respektive ansvarsområder.

Vi har også intervjuet nåværende og tidligere beboere og via disse igjen fått tips om andre relevante personer å snakke med. Dette er ildsjeler i lokalmiljøet som har god innsikt i og oversikt over blant annet oppvekstmiljøet og på den måten har fungert som nøkkelinformanter. I tillegg tar vi med beboernes erfaringer som har kommet frem i intervjuer med borettslag på Romsås og i åpne kveldsmøter med beboere og ressurspersoner i nærmiljøet.

Det er følgelig to tilnærminger til kunnskap om nærmiljøet på Romsås og Grorud; bydelens ansatte som ser bomiljøet og nærmiljøet med et profesjonelt blikk, og beboernes erfaringer med bo- og nærmiljøet som de opplever det.

8.1 Beboersammensetning, bomiljø og barns nærmiljø

Sentralt i barneperspektivet på nærmiljø er utrygghet som følge av personer de støter på som de opplever som skumle. Det viser seg at dette er forskjellige typer personer, men samlet blir dette en belastning.

Beboersammensetning

Det er flere utfordringer som avdekkes når det gjelder bomiljøet i delbydelene. Et problem er beboersammensetningen i blokkene som har kommunale boliger. Feil sammensetning kan føre til mistriksel og frustrasjoner for beboerne. Bydelen har mange søkere på de kommunale boligene, og det er de aller mest vanskeligstilte som blir først prioritert. Dette kan være personer med utagerende og skremmende oppførsel. Å tilby bolig til mange av disse på samme sted kan belaste bomiljøet. Dette kan føre til negative konsekvenser særlig for barna i området.

På Romsås senter er det svært forskjellige grupper som er samlet i blokkene ved senteret. Senteret brukes av alle på Romsås, også de som bor i borettslagene rundt. Dette er reisevei til jobb og skole, lokal matbutikk, lege og tannlege, samt biblioteket som brukes flittig av elevene fra barneskolen som et værested som erstatning for AKS. På selve senteret er det psykiatriboliger (ca 20 leiligheter), boliger for beboere med nedsatt funksjonsevne (ca 45 HC-boliger), samt 45 ordinære kommunale boliger. I tillegg huser senteret et stort sykehjem.

Booppfølgerne i bydelen ser dette som en utfordring fordi det er for mange med spesielle behov og for mange samlet som i sum gir negative miljøkonsekvenser eller skaper utrygghet. «Å blande så mange grupper som trenger så mye er ikke vellykket», understreker våre informanter. Noen beboere trenger mer skjerming enn andre. (For eksempel liker noen beboere å bo tett sammen, mens beboere med en utagerende adferd ikke bør plasseres ved siden av barnefamilier). De fredeligste kan bo der det bor barn. Generelt sies det at «man bør kartlegge brukermassen for å se på tiltak for å gjøre det litt fredeligere dem imellom».

Selv om det er Boligkontoret i bydelen som tildeler de fleste boligene som kommunen eier, har også Boligbygg ansvar for å

tildele plasser i de såkalte HC-leilighetene. Denne praksisen er ifølge våre informanter uheldig fordi det på den måten blir tilfeldig hvem som blir tildelt bolig hvor, og tildelingen ses ikke i sammenheng med beboersammensetningen for øvrig. Det går ut over både beboerne selv som blir plassert sammen med naboer med andre utfordringer enn de selv har og nabolaget for øvrig som kan bli stigmatisert. Dette kan også føre til opphopning av en beboergruppe. I tillegg vet bydelen lite om bosatte fra andre bydeler. Samarbeidet rundt disse bosettingene burde være tettere og raskere, for best mulig å kunne følge opp utfordringer tidlig.

Våren 2018 var det møte med Boligbygg om dette dilemmaet, og det er forventninger til at dette kan gi positive effekter når det gjelder samarbeid om sammensetning av gruppene det her er snakk om. «Brukerne våre må ikke være nær der barna er (mye)», sies det. Både ønsker de å «tynne ut» bosettingen slik at det ikke hoper seg med personer med store bo-problemer i visse nærmiljøer, for eksempel med rus/psykiatri, og de ønsker mer differensierte fordelingskriterier for ulike grupper som nevnt ovenfor. Det hevdes at det er kommet forslag om å legge ned sykehjemmet på selve senteret, noe informantene synes ville være bra fordi «ikke alle er bra for barn når de møter dem ute».

8.2 Senterområdene sett med barns øyne

Det er særlig barn og barnefamilier som opplever Romsås senterområdet som utrygt. Den åpne hovedinngangen til sykehjemmet, som kan se ut som en hotell-lobby, ligger midt i hovedgaten på senteret. Beboere fra sykehjemmet bruker av og til senteret som en utvidet stue der de kan følge med på folk som går til og fra og det som skjer. Dette er fint for de eldre, med ikke alltid for barna. Barn opplever at enkelte eldre som sitter i rullestol også kan ha andre utfordringer som utagerende adferd, og de skremmer barn som går gjennom senteret.

Barns opplevelse av at Romsås senterområdet fremstår som utrygt kommer også fram i barnetråkk-kartleggingen som bydelen gjennomførte i samarbeid med de seks skolene i 2016 (Resultater fra barnetråkk i Bydel Grorud 2016). Det er særlig «skumle folk» som går igjen i barnas begrunnelser. Barn skriver at: «Mange skumle folk i senteret og utenfor. Jeg har hatt hendelser med

familien min. Hadde ønsket at det var mere vakter på Romsås sånn at foreldrene kan være rolig av å vite at barna er ute med sikkerhet av vaktene». «Om kvelden er det skummelt der, og folk som er fulle skriker. Jeg og mange andre av vennene mine løper forbi når klokka er rundt 5 til 6-tiden» (ibid.). Mange skolebarn har ikke mulighet til å unngå området i og rundt senteret fordi det er deres skolevei. «Sykehjemmet ved Romsås senter skremmer meg og mine venner». HC-leilighetene er bebodd av mange med rus/psykiatri-utfordringer som også kan ha en skremmende adferd. De bruker kafeen på sykehjemmet og kan oppfattes som beboere. Beboerne på sykehjemmet er stort sett mindre skremmende. I tillegg til brukergruppene er det også noen som kan virke skremmende på andre som bor ved senteret selv om de ikke tilhører disse spesielle brukerne, for eksempel at ungdom som samler seg i store grupper i trappene på senteret eller utenfor Jokerbutikken når ungdomsklubben stenger (ungdommens bruk av nærmiljøet omtales senere).

Området rundt Grorud senter får ikke like mange negative treff i kartleggingen, men kommentarene vitner om at også dette området kan oppleves som skummelt av barn. «Det pleier å være ganske skumle folk på veien, som snakker med barna og røyker eller ser på barna og er skumle». «Her møtte jeg en superskummel person som så ut som han skulle drepe meg» (ibid.).

Sammenligner vi senteret i delbydel Grorud med Romsås senter så tegnes det et bilde av Grorudsenteret som ifølge informantene et mye mer «oppegående senter» uten noe særlig av de problemene man finner på Romsås, selv om barn også her kan oppleve grupper ved senteret som skumle. Rent fysisk er senteret på Grorud et bygg der det ikke er så lett å gjemme seg bort for større grupper eller gjenger. Det er ikke noe utpreget sted å være, slik som Romsåssenteret; på et «hengested» blir det lettere å lage trøbbel, ifølge informantene. En positiv demper ligger også i at Røde Kors-tilbudet på Grorud tiltrekker seg ungdom som bruker stedet til leksehjelp etc. Dessuten er det slik at hele befolkningen bruker senteret på Grorud, noe som booppfølgerne mener motvirker det at visse problematiske grupper dominerer deler av området. Rent demografisk kan det ha betydning at det faktisk er flere barn og unge på Romsås fordi det er større og rimeligere leiligheter der som passer for barnerike familier.

Informanter som jobber med bomiljøet i bydelen kommer stadig tilbake til *barneperspektivet* og hvilke implikasjoner det kan ha for barn å oppleve skremmende situasjoner utenfor blokka, i nærmiljøet og på skolevegen. Foreløpig har ikke informantene opprettet kontakt med skolen om dette, men tenker å gjøre det. De forteller at en del barn som ikke går på AKS bruker biblioteket som en frihavn for utrygge omgivelser.

En tanke som kommer opp fra informantene er at «Kanskje beboerne i de kommunale boligene kunne hatt nytte av flere samlingssteder. Det er mange ubrukte arealer rundt senteret hvor man kunne utviklet hyggelige sittegrupper og spredt aktiviteten på senteret». I den forbindelse fortelles det at en del voksne ønsker å lage parsellhage oppe på senteret i regi av borettslaget rett ved, det kunne også bidra positivt til miljøet der. Ved å tilrettelegge for flere private uterom kan beboere som har behov for ro rundt seg få mulighet til det, samtidig som det bidrar til å trygge barnas hverdagsrom og skolevei.

De ansatte med dette ansvaret er altså både opptatt av brukerne og hvilke hensyn som er viktig å ta til dem for at de skal fungere optimalt og de er bekymret for implikasjoner for nærmiljøet og lokalsamfunnet.

Bomiljøer med ulike beboergrupper

Bekymringer eller frustrasjoner knyttet til markant sosial blanding (at barnefamilier bor i samme oppgang/blokk som blant annet personer med rusproblemer eller som selger rusmidler) er en velkjent problematikk i kommunale blokker og blokker dominert av (små) utleieleiligheter på Tøyen (Andersen, Brattbakk & Dalseide 2017; Brattbakk m.fl. 2015), på Grønland (Brattbakk m.fl., 2017), på Ammerud (Ruud m.fl. 2016), på Vestli (Andersen m.fl. 2018) samt på Grorud (Andersen 2014). I disse studiene er det ikke bare beboere som uttrykker sine bekymringer, men også helsesøstre, skolefolk, politiet og ungdomsarbeidere.

Det er imidlertid rutiner for oppfølging av beboere i kommunale boliger i bydelen. Nå er det innført en ny rutine der det lages en *boplan* for beboerne 6 måneder *etter* innflytting i kommunal bolig. Kontakten skjer ved et hjemmebesøk, som samtidig er en sjekk på om beboerne har bodd seg inn. Beboere får et varsel 6 måneder før leiekontrakten går ut, og ved fornyelse blir alltid muligheten for

bruk av startlån sjekket. Det er et mål å få 5 prosent hvert år over i eierbolig gjennom bruk av startlån.

Bydel Grorud har fokus på hvem som plasseres i de ulike boligene, og bruker ukentlige *tips-møter* med tverrfaglig gjennomgang av problematiske saker. Bydelen har mange bo-oppfølgere, og dermed betydelige ressurser, som gjør mye. De kan også følge til aktiviteter, skole etc., men ikke daglig og ikke på permanent basis. Det er ifølge bydelen viktig med tett oppfølging for at de med behov for bo-oppfølging skal mestre sin bosituasjon og beholde boligen sin.

En suksessfaktor er ifølge bydelen at bo-oppfølgerne får fatte sine egne vedtak, dvs. at det ikke er en bestiller-utførermodell, der bestiller angir hvor mange timer i måneden tjenester skal ytes. Oppfatningen er at bo-oppfølgerne kjenner brukerne, og selv best kan vurdere behovet i møter med dem. Dette inngår i en diskusjon om kostnadseffektivitet, bruken av stoppeklokke, fleksibilitet og verdien av en mer tillitsbasert modell.

Forskjell mellom Romsås og Grorud

De utfordringene vi hører om på Romsås viser skillelinjer mellom øvre og nedre del av området, noe som også de kvantitative dataene viser. Mye av det som er positivt og fungerer som ressurser foregår på øvre del, der også idrettshallen, fotballen og andre ballbaner er lokalisert. Rundt Røverkollen og Svartjern borettslag er det ifølge våre informanter ikke noen problemer å snakke om. Mye av det som beskrives som utfordrende på Romsås er knyttet til nedre del av boområdet og områdene på og rundt senteret.

Også politiet viste til geografien og infrastrukturen (som senteret) da de skulle belyse en eventuell fryktkultur på Romsås. Først ble det likevel presisert at det ikke nødvendigvis var verre på Romsås enn i delbydel Grorud:

Vi hører nok mest om Romsås, men det er såpass kort avstand, så jeg vet ikke om jeg ville skilt Grorud og Romsås, for [de områdene henger jo sammen], kanskje man får en [narkotika]leveranse på Grorud og så blir det eventuelt kjørt opp til Romsås ... (intervju 29. november 2017).

Internt på Romsås, var det likevel romlige skiller som også politiet hadde merket seg, men at fryktkulturen var ”*ulikt fordelt på en befolkning som er ulikt romlig posisjonert.*”³⁰ Dette kunne rett og slett henge sammen med hvor innfartsveien til Romsås var. Beboerne i visse nabolag ville se at politiet oftere kom til delbydelen:

Mye av denne fryktkulturen som sprer seg, det skjer nok veldig ofte på bakgrunn av enkelthendelser som er veldig alvorlige, det er de man hører om og ryktet sprer seg veldig fort på Romsås (...) Si at man bor nede ved Tiurleiken borettslag, så ser man jo politibilene med en gang de kommer opp, så folk [der] får jo med seg hvis det først skjer noe (intervju 29. november 2017).

Barn opplever utrygghet i nærmiljøet

Funn som går igjen i det kvalitative materialet er at barn og unge har for lite trygg voksenkontakt utenfor hjemmet og at dette har alvorlige konsekvenser. Informantene vi har snakket med ser at mange barn har behov for større voksenkontakt og for tilgang til flere voksenpersoner der de ferdes i sin hverdag. I tillegg til skole og barnehage gjelder dette i skolefritidsordningen (AKS) på morgenen eller ettermiddag, ved leksehjelp eller i fritidsarenaer. Helse- og sosialtjenestenes arbeid relatert til barnefamilier har gitt kunnskap om grunnleggende behov for å trygge barn emosjonelt og sosialt for å forebygge senere livsuro og utenforskap.

Delbydel Grorud utmerker seg med å ha en relativt høy andel utleieboliger, og med det følger også en relativt høy prosent som flytter inn og ut, dvs. at det er uheldig gjennomtrekk og mindre stabilitet i befolkningsgruppen, særlig i den øvre delen av området. Dette indikerer også ustabile bomiljøer og nærmiljøer, og som vi vet fra tidligere forskning kan dette ha negativ innvirkning på barns hverdagsliv, blant annet fordi det medfører svakere sosiale bånd og manglende positiv sosial kontroll. Fenomener som sosial tilhørighet og samhörighet, som er viktig for trivsel og mental helse, blir skadelidende.

³⁰ Med andre ord, siden folk bor ulike steder på Romsås så kan de oppfatte ting ulikt. De som bor i nabolag A ser ikke alltid det samme som de som bor i nabolag B. Dette vil kunne bidra til at en evt. «fryktkultur» ikke er delt av alle internt i hele delbydelen.

8.3 Ungdoms opplevelse av nærmiljøet

I rapporten «Ung i Bydel Grorud» fra NOVA som tar for seg ungdoms levekår i 2015 konkluderes det med at de fleste ungdommene i bydelen har en god ungdomstid. De fleste trives på skolen, har høyt velvære, en aktiv fritid, god helse og er fornøyd med lokalmiljøet. Imidlertid viser foreløpige funn at delbydelene Romsås og Grorud særlig de siste par årene har hatt utfordringer med ungdom som sliter. Mange familier har færre sosioøkonomiske ressurser enn andre steder og man ser sammenheng mellom foreldres sosioøkonomiske status og ungdommens mulighet videre. Det påpekes av informantene at det også er en sammenheng mellom sosioøkonomisk status og depresjoner særlig blant jentene.

«Hva skal vi gjøre for at ungdommene finner en mening med livet? Ungdommene her har ikke noe håp, de finner ikke mening med å ta utdanning. Vi vet hva det gjør med bomiljøene. Det er skrekksenario», sier av en beboerne. Dette sitatet er beskrivende for hvordan omgivelsene ser på ungdommene i nærmiljøet.

Det tegnes et bilde av ungdomsgrupper som er rotløse i nærmiljøet. Uten å trekke parallellene for langt har vi tidligere observert hvordan ressursfattige barn som vokser opp i «ghettoen» i Washington DC er sosialt «låst fast» i nabolaget (Andersen, 2001). Deres hverdag foregår innenfor rammene av et begrenset geografisk område, og de opplever sjelden resten av bysamfunnet på kroppen.

Vi får også tegnet et bilde av det nå er færre motkrefter i ungdomsmiljøet, det vil si færre ungdom som driver med vanlige aktiviteter og som kan ha en dempende effekt på den økende kriminaliteten.

Man ser at en del ungdom henger ute og ikke har noe sted å være. Rapport fra natteravnene i bydelen en fredag i oktober: Ved Apalløkka og Groruddalen ungdomsskoler stilte de spørsmål om hvor ungdommen var, det var ingen ute. Ved Bjøråsen skole ble det observert fulle ungdom ved Svarttjern og ellers mange ungdom ute. Det sies å være ulike årsaker til at ungdom «henger ute», og som forklares med noe mer enn manglende fritidstilbud. Man trodde lenge at det først og fremst skyldtes trangboddhet, men det er også en kulturell forklaring. En av informantene forteller at

guttene ikke vil ta med kamerater hjem, av hensyn til mor. Hjemme er mors fristed der hun ikke behøver å dekke seg til med sjal, og med besøk av venner får hun en annen rolle. Derfor henger de ute med venner i stedet.

Det er flere informanter som trekker frem at ungdom mangler voksenkontakt. For mange i faresonen og konsekvensene av mangel på voksenpersoner kan bli store; de kommer ikke ut av det selv, og har ingen som kan gi dem korrektiv. Samtidig gir det dem status i gjengen å drive på kanten av samfunnets normer. Et dilemma er at nettverkene som nå er involvert i rus og kriminalitet ikke er så stedsbundet som tidligere, nettverkene går på tvers av bydeler som for eksempel gjenger fra Mortensrud som kommer til Romsås.

Det samtidig fortelles det om at noen ungdom på Romsås sjelden eller aldri er utenfor området. Da skolen tok med seg 20 gutter som trenger ekstra oppfølging til Veitvet Bowling var det første gang flere av dem fikk spille bowling og være med på tur utenfor Romsås.

Avslutningsvis i dette kapitlet vil vi også komme med noen nyanserende refleksjoner. Samtidig som forestillinger om kriminalitet og opplevd utrygghet helt klart er en reell utfordring på Romsås, så er det viktig å være oppmerksom på at tiltak for å få bukt med blant annet rusmiddelomsetning kan fungere ekskluderende. Dette gjelder særlig om svaret er en mer aktiv innsats fra politiet. Stedsanalysen fra Grønland i Oslo viser til hvordan en sosialarbeider i området forteller at mange av de mørke guttene hos dem som ikke kjøper eller selger rusmidler blir stoppet av politiet om de oppholder seg i områder kjent for narkotikaomsetning (Brattbakk m.fl. 2017). Utenfor den lokale ungdomsklubben på Grønland (Riverside) bekrefter en ung mann med somalisk bakgrunn dette og forteller at han på grunn av dette ikke liker å gå gjennom dette byrommet: «Jeg ble sjekka av politiet i går da jeg skulle til Riverside og spille FIFA. Jeg hadde en lader i lomma og de bare 'hei, hva er det du har her', liksom. Og jeg bare 'ehm ... en lader? Dette er et offentlig sted, det skal gå an å bare sitte eller gå her» (Brattbakk et al. 2017, s. 128-129).

Vi har i en tidligere studie fått lignende historier fra personer med minoritetsbakgrunn på Tøyen (Hagen et al. 2016). Organisasjonen mot Offentlig Diskriminering (OMOD) mener slike kontroller kan

føre til utenforskap, radikalisering og opprør blant unge, og at politiet må gjøre mer for at mørkhudet ungdom ikke blir stanset og kontrollert for ofte i offentlige rom. Basert på slike historier har vi spurt om ikke slike hendelser kan ses på som en mulig mekanisme bak nabolagseffekter (Brattbakk & Andersen 2017). Altså at ved gjentatt offentlig intervensjon som slik politikontroll er, kan individene som blir kontrollert føle seg frustrert og utvikle en avstandsfølelse til storsamfunnet.

Bydel Grorud årets barne- og ungdomskommune i 2017

Bydelen fikk anerkjennelse for sitt arbeid med barn og unge og se dem som en ressurs da de fikk den viktige utmerkelsen som årets barne- og ungdomskommune. Begrunnelsen viser til hvordan bydelen inkluderer barn og unge i områdeløft og lar dem medvirke i viktige avgjørelser og beslutningsprosesser som berører deres nærmiljø og livssituasjon. Dette gjelder også i arbeidet som gjøres for å forebygge frafall fra utdanning og arbeid, samt å inkludere

8.4 Beboeres opplevelser av nærmiljøet

Hvordan beboerne erfarer nærmiljøet varierer. Noen beboere opplever et godt og trygt nærmiljø, andre erfarer nærmiljøet som svært urolig og utrygt den siste tiden. Fra folkemøtene som ble arrangert høsten 2017 og vinteren 2018, og fra de informantene vi har snakket med, kom det fram at beboerne nå i større grad opplever utrygghet i nærmiljøet. Det er en økende bekymring og uro som først og fremst skyldes narkotikaomsetning blant ungdom i området, noe vi også skrev om i forrige kapittel.

Narkotikaomsetning foregår åpenlyst mellom blokkene i borettslagene og beboerne kjenner til faste steder der dop blir deponert for videre salg. Det sies å være miljøer utenfor Romsås som leverer og som rekrutterer lokale ungdom som medhjelpere.

Ansatte i bydelen, rektor og borettslagsledere slår alarm fordi de opplever situasjonen som alvorlig og delvis ute av kontroll. Flere borettslag har ansatt vektere som går rundt på kveldstid. Men etter det første beboermøte i oktober 2017 ble tiden som vektere går utvidet til også å gjelde et par timer etter midnatt. Vekterne går også i skogen rett ved blokkene for å avdekke gjemmesteder for bruk av dop. Dette for å uroe det kriminelle miljøet rundt i

boområdene; de vet at de blir sett. I følge en av beboerne er det lettere for politiet å reagere når det er vektere som ringer for å melde om uro. Flere beboere fortalte at de hadde sluttet å ringe politiet «fordi de kommer ikke likevel». Politiet kunne på folkemøtet delvis bekrefte at de ikke alltid kunne komme når beboere ringte om narkosalg eller funn av narkotika. Forklaringen var blant annet at meldinger kommer inn sentralt og at de prioriteres fra en sentral etter alvorlighetsgrad. Som konsekvens av å ha flere vektere rundt boligblokkene på kveldstid tror beboerne at det har blitt mindre kjøp/ salg ved borettslagene i øvre del av Romsås, men at en del av miljøet har flyttet seg ned til området rundt senteret. Det observeres større aktivitet ved senteret.

Borettslagsledere oppfordret hundeeierne til å lufte hundene sine i skogen som ligger inne i området, og ikke bare på utsiden av ringveien (marka). Hunder virker ofte skremmende på ungdom og kan ha en preventiv virkning på det kriminelle miljøet.

En del av bildet dreier seg også om at ungdomsgjenger oppleves som truende blant eldre beboere i visse områder. Enkelte eldre beboere tør ikke lenger gå i nærbutikken på dagtid, fordi ungdom oppfører seg truende og vil ha penger. Dette gjelder særlig rundt store friminutt da elevene i 10.trinn har lov til å gå utenfor skoleområdet. Ungdom henger også ute til langt på natt, og det observeres at det begås hærverk ved for eksempel at dører til utebodene sparkes inn, Ungdom bruker gjerne bodene for å ha et sted å røyke.

Utrygghet i bomiljøene som forårsakes av kriminalitet og at enkelte ungdomsgjenger oppleves som truende fikk også økende oppmerksomhet i media særlig fra 2017. Episoder med bilbranner i drabantbyene kombinert med uro i skolene bidro til å skape et negativt bilde av enkelte områder i Groruddalen. Senvinteren 2018 ble det ytterligere mediaoppslag om blant annet kriminelle ungdomsgjenger i Oslo som hadde tilknytning til drabantbyområder. Rett før påske varslet rektor på Bjøråsen skole om situasjonen i et åpent brev til politikerne i Oslo (Aftenposten 23.03.18). Ofte kan et utenfrablikk, det bildet som «de andre» skaper av et sted, bidra til negativt omdømme og stigmatisering som de som er på innsiden ikke kjenner seg igjen i. Men på Romsås ble det negative bildet også delt av beboerne, slik som det kom frem her: «Tidligere kom fordommene mot Romsås fra folk

utenfra, som ikke kjente området. Det ble snakket om utrygghet og Romsås hadde et negativt omdømme. Nå snakker beboerne selv om utrygghet», uttalte en av beboerne.

Rektor forteller også i avisoppslaget hvordan unge gjengmedlemmer nærmest terroriserer nærmiljøet ved å tvinge barn til å selge hasj på ungdomsskoler. Disse medløperne og deres foreldre kreves i fortsettelsen i en del tilfelle for bøter i størrelsesorden over 10 000 kr. dersom de ikke retter seg etter anvisningene fra de som styrer narkotikaomsetningen. Det er en kjerne på 15-20 ungdommer fra Romsås som er mellom 16 og 18 år, og at disse står i ledtog med organiserte eksterne miljøer. *«Utviklingen nå er mer skremmende enn det jeg har sett tidligere. Jeg er faktisk redd for at man skal miste kontrollen»*, sier han. Bakteppet er alvorlig: politiet i Oslo har den siste tiden gått ut med informasjon om at kriminelle gjenger forsøker å få monopol på narkotikasalg gjennom vold og trusler og at dette gjelder 5 -7 bydeler. De ønsker ikke å navngi bydelene for å unngå stigmatisering. Men det er liten tvil om at dette er et problem som skaper utrygghet blant beboerne på Romsås; få personer klarer med dette å skape store negative implikasjoner for mange.

Også borettslagsleder og vaktmester forteller nå media om det samme; at de siste to årene har det blitt mye mer narkotikaomsetning i området (NRK Dagsrevyen 22.03.2018). De forteller at salg og røyking av hasj foregår i oppganger i blokkene og på uteområdene rundt. De observerer biler som avleverer og gjemmer pakker med narkotika som plukkes opp av lokale, ganske unge, medhjelpere. For et par måneder siden fant det sted et gjengoppgjør som endte i en voldsom slåsskamp i nærområdet. Borettslag har leid inn vektere fordi beboere var utrygge og ikke turde bevege seg ute i sitt eget nærmiljø når det var mørkt, men også disse ble truet og kastet stein etter. Ett sted har de også satt opp flombelysning for å bli kvitt det åpenlyse narkotikasalget.

Bydelen følger nøye med på den alvorlige situasjonen. Bydelsdirektør Eriksen Søreide uttaler at *«de fleste ungdommer på Romsås er greie og oppfører seg bra, men noen få lager problemer og gjør at mange blir utrygge. Det må vi ta på et stort alvor»* (NRK op.cit.)

8.5 Forebygging i nærmiljøene

Politiet jobber særskilt med forebygging i nærmiljøet, og da først og fremst i ungdomsmiljøene men også ute i bomiljøene. Fra flere informanter i oslopolitiet, får vi høre at de gjerne skulle vært enda mer ute eller rett og slett gjort mer, men også deres aktivitet er styrt av de økonomiske rammene politiet har. For å illustrere dette, fortalte en politiinformant (som ikke jobbet i Bydel Grorud) at man ofte i praksis måtte velge bort å pågripe noen for salg av mindre mengder narkotika. Hvis ikke ville patruljen bli bundet opp med fengsling og rapportskrivning inne på stasjonen, med den konsekvens at det da ikke var noen igjen til å være ute.

For å returnere til den spesifikke situasjonen på Romsås og Grorud, fortalte representanten for kriminalitetsforebyggende avsnitt (tidligere: forebyggende avdeling) ved Stovner politistasjon, at de samarbeidet tett med skolene og ungdomskubbene for å bygge relasjoner til barn og ungdommene. I praksis artet dette seg blant annet slik:

Før vi ankommer skolen, så har vi som regel kontakt med rektor, eller miljøarbeider/sosialarbeider på skolen. Noen ganger møter vi bare opp og tar en kaffe, prater, hører hva som har skjedd i det siste. Det er forholdsvis uformelt sånn sett, men det skaper relasjon og vi opprettholder et samarbeid med skolen. (intervju, 29. november 2017)

Politiet forteller også at de av og til og kjører rundt på veiene på Romsås, ikke bare på hovedveiene, men også på gangveiene. Det hender de får klager fra beboere som gjelder bråk på ungdom, da oppsøker de steder de vet at det går mye ungdom. Det kan f.eks. være skolene i storefri. I følge politiet bidrar dette til god relasjon til mange av de som går på ungdomskolene og som kan roe ned situasjonen forholdsvis fort.

Politiet sier de har et utstrakt samarbeid og informasjonsutveksling også med andre lokale aktører som jobber tett opp mot områdets unge, som helsesøstre og Salto-koordinator for bydelen og ungdomsskolene («vi burde nok også ha med barneskolene»)

(intervju, 29. november 2017). Disse aktørene møtes regelmessig til de nevnte fokusgruppemøtene – stort sett hver sjette uke.

Bildet av politiet som forebyggende enhet i lokalmiljøet på Romsås og Grorud må imidlertid nyanseres noe. I et fokusgruppeintervju med en ungdomsskoleklasse på Grorud (mars 2018) fortalte både elevene og læreren at de nesten ikke lenger hadde besøk av politiet på skolen. Dette ble også understreket av skolens rektor i samtale med oss. Før kom politiet innom skolen for å slå av en prat og skape tillit hos ungdommene. Elevene mente dette bidro til å skape trygghet i nærmiljøet. «Nå kommer politiet bare hvis det har skjedd noe» ble vi fortalt. Nedprioritering av skolebesøk forklares av en lærer på skolen med den nye politireformen som medfører at politiressursene nå er fordelt på et større geografisk område og at de derfor ikke har mulighet til å prioritere den typen forebyggende arbeid.

Også andre steder i Groruddalen er dette tema blant ungdom, og flere ønsker seg mer synlig politi både i nærmiljøet og på skolen (Andersen m.fl. 2018). Det er nærliggende å tolke dette som at elevene har tiltro eller tillit til politiet. En slik tolkning styrkes av det faktum at ingen av elevene på Romsås, ei heller på Rommen, sa at de hadde opplevd å bli stoppet og kontrollert uten grunn av politiet.

Men tillitsbildet til politiet har noen sprekker. En av lærerne på en barneskole på Romsås fortalte at elever trakasserte politiet da de ble tilkalt til en hendelse på skolen (november 2017). Enkelte av elevene viste ingen respekt for politiet som kom til skolen. Vi ser dermed tegn til visse skillelinjer i de lokale ungdomsmiljøene i øvre del av Groruddalen; noen steder ser de unge – og barna - ut til å ha tillitsfulle relasjoner til politiet, mens andre ikke har det. Om man ser på politiet som representanter for staten, myndighetene eller storsamfunnet, så kan man dermed si at de fleste ungdomsgruppene vi har snakket med eller fått informasjon om, ser ut til å være del av og ønsker å ha tett kontakt med storsamfunnet (se også Andersen & Biseth 2013). At de unge var del av storsamfunnet og ønsket å fortsette å forbli samfunnsintegreerte, kom også til syne da vi snakket med unge både på Rommen og på Stovner om fremtidsambisjoner og utdanningsønsker (Andersen m.fl. 2018). Samtidig er det altså tegn

til at noen få grupper i en viss forstand synes å vise tegn til en svakere samfunnsintegrasjon.

En sterk satsing på eller mye oppmerksomhet rettet mot forebygging hadde også noen bieffekter. I et dybdeintervju med en tidligere lærer på Romsås ble det forklart at vedkommende fant seg en annen skole å jobbe et annet sted i Oslo nettopp fordi så mye av arbeidstiden eller ressursene på skolen gikk med til sosialt arbeid snarere enn til å jobbe med skolefagene (intervju 9. januar, 2018). Slik denne oslolæreren så det, ble vedkommende til tider mer en far enn en lærer for barna på skolen. Mye tid gikk med på å være oppdrager på bekostning av den mer faglige utdanningsbiten. Dette tok på; «det var ikke derfor jeg ble lærer», sa informanten.

8.6 Inkluderingsarenaer og ressurser i nærmiljøet

Et viktig punkt i denne analyse er å få frem ressurser som befolkningen har knyttet til levekårssituasjon og til sitt nærmiljø, Det er blant annet vesentlig å få et bilde av i hvilken grad nærmiljøet påvirker deltakelse, lokalt engasjement og inkludering. Et av målene med nærmiljøarbeid er å få flere aktivt deltakende. Dette vil kunne bidra til positive implikasjoner for den enkelte når det gjelder følelsen av samhörighet med andre og tilhörighet til området, noe som har vist seg er viktig for mental velvære og trivsel, dvs. viktig i et folkehelseperspektiv. Samtidig vil økt lokal deltakelse ha positiv betydning for lokalsamfunnet både ved at tilbud og aktivitetsmuligheter for befolkningen øker eller styrkes og ved at områdets sosiale kapital forsterkes.

Innledningsvis skrev vi om betydningen av sosial kapital, og at sosial kapital forstått som kvalitet og kvantitet av sosiale relasjoner og sosial tillit antas fungere som et lim i lokalsamfunnet og som en forutsetning for samarbeid om prosjekter og tiltak for fellesskapet. Sosial kapital er altså en ressurs både for individet og (lokal)samfunnet. Den kan opptre som sammenbindende (bonding) ved at relasjoner og nettverk mellom individer som deler viktige kjennetegn (alder, etnisitet, klasse o.l.) eller den kan opptre som brobyggende (bridging) ved at individer kobles på tvers av ulikhet.

Sammenbindende sosial kapital kan fungere både som en forutsetning for den brobyggende, fordi mange trenger en trygg forankring hos likesinnede før de beveger seg over i interaksjon med de som er med forskjellig fra dem selv. Men det kan også skje at denne type sosial kapital fungerer motsatt hvis grupper av like individer i stor grad holder seg for seg selv og ikke interagerer med andre type individer eller grupper i lokalsamfunnet.

I lys av dette vil nærmiljøtilbud- og aktiviteter som er åpne for alle ha en viktig funksjon hvis de inviterer til deltakelse og engasjement på tvers av skillelinjer mellom individer og grupper. Ulike type møtesteder og arenaer, frivillige lag og foreninger, lokale arrangementer og opplevelsesmuligheter vil ha betydning som ressurssteder for å oppnå dette.

Mye av den aktiviteten som lag, foreninger og frivilligheten står for kan også sies å ha en *forebyggende* effekt i vid forstand. Det kan dreie seg om å forebygge sosial ensomhet, forebygge helseplager eller forebygge at unge faller utenfor i skoleløpet eller i fritiden.

8.6.1 Tilbud til ungdom

Ungdomsklubben The Raven på Romsås er en viktig sosial arena som har eksistert i mange år, og er et tilbud for ungdom fra hele bydelen. Klubben ble oppgradert og pusset opp av midler fra den forrige Groruddalsatsingen. Klubben har åpen hver onsdag for unge mellom 10 og 13 år, og for ungdom mellom 15-18 på fredager. Det er ca 120 ungdom som kommer på klubbkveldene. Det tilbys aktiviteter som musikkstudio, unge kulturarrangører, dansesal, søndagscafe, kunst- og hobbyaktiviteter, spill og data etc.

Hver søndag kveld har klubben en *åpen kafé* for eldre ungdom fra 18-25 år. Tilbudet er veldig populært. I tillegg har de en egen *jentegruppe* på 17 jenter som følger gruppa et år før det rekrutteres nye. Det er tydelig et behov for flere tilbud til jenter der jentene kan snakke om ting som opptar dem. Dessuten er det mange som ikke får være på klubben med gutter.

Klubben ser ut til å dekke et stort behov. Fordi det er mange som bruker klubben og fordi en nå ser at flere har behov for voksenkontakt, ser de ansatte at det er behov for flere voksne på klubbkveldene som kan følge opp mindre grupper og være mer

tilstede for de som har behov. Med så mange ungdom og få ansatte får de ikke dette til slik de ønsker. Pr. i dag er det 6 fast ansatte og noen prosjektmedarbeidere. Flere ganger opplever de at ungdom er i ferd med å «åpne» seg til en voksen om noe de synes er problematisk, men så blir samtalen avbrutt fordi kamerater nærmer seg. Da kan det ta flere uker før de ser vedkommende igjen.

Fleks-id-gruppe

Oppsøkende team har *Fleks-id-gruppe*, med 13-15 ungdom i alderen 14-16 som har faste møter en gang i uken gjennom et skoleår, der de snakker om det å være knyttet til flere kulturer (foreldrenes kultur, venners kultur, det norske samfunnet etc). Bydel Grorud er eneste bydel i Oslo som tilbyr kurset, etter en modell fra Larvik kommune. Høsten 2017 er det tredje kurset som holdes.

Unge kulturarrangør er et nytt tiltak som startet høsten 2017, med en gruppe på ca. 30 ungdom på tvers av alder og kjønn. Hensikten med tiltaket er å lære opp ungdom til å gjennomføre et arrangement fra planlegging til gjennomføring, og tanken er at ungdom skal gi noe positivt tilbake til lokalmiljøet. For å kunne gjennomføre må de unge alliere seg med andre som hjelper til, for eksempel foreldre/ familie som kan bidra som vakter, bidra med dugnad og være praktiske hjelpere, og alliere seg med det lokale næringslivet.

Meningen var at arrangementet skulle foregå på senteret fordi ungdommen ofte ble stigmatisert når de viste seg der. Men senteret var skeptisk den første gangen, og det ble derfor holdt på Bjøråsen skole. Det ble et vellykket arrangement

8.6.2 Idrett som aktivitetsarena i nærmiljøet

De to lokale idrettslagene Grorud IL og Romsås IL har stor betydning for beboerne i disse to områdene, og særlig er det barn og unge som nyter godt av tilbudene som disse klubbene har.

Grorud IL har en 100 år lang historie som sportsarena for nærmiljøet, men de siste årene har klubben jobbet mer og mer inn

mot en integreringstankegang for å få med seg grupper som kanskje ikke ellers naturlig vil søke idrettslaget. I tillegg til å tilby de tradisjonelle aktivitetene som fotball for både barn, unge og voksne, håndball, turn og tennis, har de blant annet etablert egen fotballgruppe for jenter der de fleste har innvandrerbakgrunn. Det startet med en gruppe jenter, primært fra Romsås, som ikke ville henge rundt på Romsås senter uten noe å ta seg til. Etter hvert ble det en gruppe på 50 jenter i alderen 13-16 år fra hele Groruddalen, og som ifølge informanten «spiller fotball i hijab». Det fortelles at de er så ivrige at de henger rundt idrettshallen hver dag. Jenten som før ikke hadde et sted å være etter skoletid, har tatt i bruk hallen som et møtested.

Fotballgruppa forøvrig teller 500 aktive. I tillegg har de tilbud til pensjonister, «fotballfitness», der rundt 30 eldre møtes en formiddag i uken for trening med påfølgende lunsj. «Det er blitt en sosial møteplass for eldre fotballgutter» sies det.

Et annet tilbud som idrettslag har hatt i 30 år er *barneidrettsskolen*. Det dreier seg om 180 barn mellom 3 til 8 år som har allidrettstilbud en gang i uka, der de har ulike aktiviteter vinter som sommer. De siste tre – fire årene er det vært en økning av barn med innvandrerbakgrunn til barneidrettsskolen. Rekrutteringen har blant annet gått gjennom større søsken som spiller fotball.

Grorud IL samarbeider med både barnehagene og skolene i bydelen. Barna får bruke anlegget, og de får låne utstyr når det trengs. I skoletiden blir begge banene (idrettsparken) brukt av skolene. Dette er en formalisert ordning der idrettslaget stiller med vakt.

Forbildeprosjektet Grorud IL

Idrettslaget har satt i gang «*Forbildeprosjektet*», et prosjekt der de lærer opp «instruktøren» som rekrutteres fra siste klassetrinn på barneskolen og ungdomsskolen. De brukes i gymtimene for yngre klasser (under oppsyn av en voksen). Hensikten er at disse ungdommene skal fungere som gode forbilder for de yngre barna. I tillegg samarbeider de med ungdom som vil utdanne seg innen idrett, som får kontrakt og som kurses i regi av idrettslaget. Målet er at alle skolene i bydelen skal ha forbildeprosjekter.

Også **Romsås IL** hadde 529 medlemmer i 2017 og spiller en sentral rolle som et positivt element i nærmiljøet. I tillegg til aktiviteter for til barn og unge, er det også på Romsås tilbud for voksne. Idrettslaget disponerer Humleby klubbhus, Romsås idrettshall, Bjøråsen kunstgressbane og Svarttjern skole. Der er håndball og turn populært særlig for jenter, men det er fotball for gutter som dominerer. Aldersgruppene går opp til 13 år. I tillegg tilbyr de aerobic og har orientering. Disse aktivitetene benyttes først og fremst av beboere med etnisk norsk bakgrunn.

Idrettslaget har sett en økning i antall medlemmer de senere årene. Rekrutteringen skjer først og fremst gjennom skolene og eldre søsken. Idrettslaget har også dannet eget fotballag med en egen trener for ungdom som har problemer og som jobber kun med den gruppen.

Også på Romsås samarbeides det med ungdomsskolen blant annet ved at elevene får bruke anleggene i skoletiden. Det er våren 2018 satt i gang et tettere samarbeid mellom ungdomsskolen og idrettslaget ved at skolen planlegger å legge idrett som valgfag inn i undervisningen.

Juniorspillere som trenere Romsås IL

Klubben har den siste tiden rekruttert juniorspillere for å trene de som er mindre. Dette blant annet fordi det er vanskelig å rekruttere foreldre som i mindre grad stiller opp frivillig.¹

8.6.3 Frivillighet, Frivilligsentral og nærmiljøsent

«Frivilligheten her på Romsås er absolutt noe å skryte av!» sier lederen for Frivilligsentralen. Lederen forteller om en lang rekke aktiviteter og tiltak som frivillige stiller opp på, i tillegg til en-til-en-hjelpen som ytes frivillig mellom beboere. Den praktiske en-til-en-hjelpen, der det er ca. 120 personer registrert, er noe Frivilligsentralen formidler. Så er det mellom 45 og 60 personer som er aktive på kulturaktiviteter i vid forstand, fra arrangementer til turgrupper. De er avhengige av det frivillige engasjementet for å få gjennomført disse ulike tiltakene på Romsås. Slik har det vært i mange år og nivået på antall frivillige har holdt seg på omtrent samme nivå. Den eneste forskjellen fra tidligere er at det er noen færre som henvender seg til sentralen for en-en hjelp, mens flere ønsker å være med på sosiale arrangementer. De frivillige som stiller opp på arrangementer og kulturelle tiltak er grovt sett i aldersgruppen 35 til 45-55 år. Aktivitetene som drives i regi av eller samarbeid med Frivilligsentralen er mest for voksne eller brukes mest av voksne.

Det arrangeres en rekke aktiviteter og arrangementer i regi av de frivillige. Flere av tiltakene i Frivilligsentralen rommer fysiske aktiviteter kombinert med muligheter til å danne sosiale bekjentskaper, som for eksempel skikurs, trim for kvinner som ikke ønsker å oppsøke en vanlig trimsenter, turgrupper og friluftslivsaktiviteter. Det er også en del kulturaktiviteter og sosiale møteplasser som drives på frivillig basis, som den frivillige organisasjonen «Romsås Kultur-Arrangører» som står for konserter, temakvelder og kulturaktiviteter, eller «Romsåsreiret Møteplass» som arrangerer søndagscafé med middag, julaften, juletreff, sommerfest o.l. Andre eksempler er ukentlige hobbyaktiviteter og «Prateklubb» og «Mat & prat» som er sosiale møteplasser som spesielt kvinner med ulike minoritetsbakgrunner drar nytte av som språktrening. Det er dessuten stedsbaserte grupper som arbeider for området, som «Svarttjernparkens venner» som arbeider for at parken skal ivaretas best mulig som et flott badevann og rekreasjonsområde etter nyåpningen i 2009. Der arrangerer de også aktiviteter og Romsåsdager der. Romsås Vel og borettslagene er også viktige aktører som er avhengige av lokalt engasjement for innstaser for folk som bor i området.

Frivillige pensjonister som golftrenere

Et tiltak som har oppstått blant frivillige er golf-trening. En gang i uka kommer en gruppe pensjonerte golfspillere fra vestsiden av byen for å spille golf på Rommen med brukere fra «Løkta» aktivitetssenter. Det både som hyggelig og «oppbyggende». Enkelte fra Løkta har fått bli med som trenere og opplever seg nå som ressurser og ikke lenger som «hjelpetrengende», ifølge informanten.

8.6.4 Eldre som ressurs i nærmiljøet

Romsås har de siste ti årene fått en stadig større andel eldre. I aldersgruppen 67-79 år, dvs. den gruppen som i stor grad er hjemmeboende, er andelen betydelig større enn den er i Oslo som helhet. Andelen vokser også mer enn i byen totalt. Veksten er for øvrig størst i grunnkretsene Bjøråsen og Svarttjern/øvre Romsås og lavest i Vestre Romsås/nedre. Også delbydel Grorud ligger over Oslo.

På tross av at eldre utgjør en stadig økende andel av befolkningen i disse områdene så er det lite fokus på dem og deres livssituasjon. En forklaring kan være at spesielle innsatser ofte retter seg mot barn og unge i sin alminnelighet og sårbare familier eller grupper i særdeleshet. Men *fraværet av oppmerksomhet* om eldre er likevel påfallende. Det er ikke nevnt av noen i intervjuene, verken av informanter i tjenesteapparatet eller i sivilsamfunnet.

Det er særlig to ulike perspektiver med tilknyttede potensielle innsatsområder vi vil peke på. Det ene er eldre som ressurs i nærmiljøinnsatser og det andre er tiltak som ivaretar og bedrer nærmiljøet for eldre beboere. Også her vil eldre være en ressurs.

Hovedfunnene om nærmiljø viser at det er et klart behov for flere og trygge voksenkontakter, særlig av hensyn til barn og unge. Funksjonsfriske eldre kan mobiliseres til nærmiljøteam, dagravnere, miljøkontakter o.l. ute i området på spesielle plasser og spesielle tidspunkter av døgnet. Det er også behov for flere voksenkontakter på arenaer som AKS, fritidsklubben o.a. For barn i sårbare familier er det kommet frem behov for følgevenner fra-til skole og fritidsaktiviteter. Vi tenker at bydelens administrasjon og institusjoner kan samarbeide med beboere og frivillige om å få til

slike ordninger der eldre er en verdifull ressurs i trygging av nærmiljø og imøtekomme behovene for trygge voksenkontakter.

Eldre kan også være en ressurs i medvirkningsprosesser for å skape gode nærmiljøer som ivaretar Eldres spesifikke behov. Vi har prøvd ut ulike metoder og verktøy der eldre involveres i nærmiljøspørsmål og kartlegger og kommer med forslag og erfaringer rundt fysiske og sosiale forhold, samt tjenester og tilbud. Dette er del av Helsedirektoratets utviklingsarbeid med folkehelse. «Lytt til senioren!» (Vestby, Brattbakk og Norvoll 2017) viser hvor viktig nærmiljøet er for dem og at de har mye verdifullt å bidra med. Prosjektet videreføres nå i 2018 med ytterligere metodeutprøving.

8.7 Hvordan barn og unge påvirkes av nabolaget sitt: nabolagseffekter

Nabolaget er en viktig arena for barn og unge, og det er utbredt enighet om at dette er en sentral del av oppvekstmiljøet, og har betydning for deres trivsel, livskvalitet og utvikling. Nabolag brukes ofte synonymt med nærmiljø og lokalsamfunn. Ulike lokalmiljø gir ulike muligheter for barn og unge, og nabolaget kan både være en ressurs og en utfordring (Andersen et al. 2017).

8.7.1 Betydningen av nabolaget for barn og unge

Barn og unge er i formativ alder og tilbringer – på tross av en mer organisert og digital oppvekst – som regel mye tid i nabolaget: de lever lokale liv. Funnene i denne rapporten viser at dette også gjelder for mange av barna på Romsås og Grorud. På grunn av prinsippet om nærskoler i Norge er grunnskoler ofte fysisk lokalisert i nabolaget og sosialt sett tett sammenvevd med nærmiljøet. Selv om prinsippet om fritt skolevalg har fått sterkere innpass i osloskolen, går de aller fleste barn fortsatt på sin nærskole. En rekke organiserte fritidsaktiviteter er også lokalisert i nærmiljøet. Samlet sett, er nabolaget dermed en viktig arena der barn blir kjent med andre og lærer alt fra viktige kulturelle koder via grunnleggende idrettsferdigheter til mer avansert teoretisk kunnskap. Nabolaget er med andre ord en viktig arena for utvikling av sosial og kulturell kapital, men kan for noen også være en arena der man ikke får tilegnet seg den avgjørende kulturelle

kapitalen som anses som samfunnsnyttig. Nabolaget kan dessuten fungere som en rekrutteringsarena der man kan få tilhørighet til «feil» gruppe, til de som er i faresonen.

Internasjonale og norske studier viser at barn og unges livssjanser og fremtidsmuligheter påvirkes av nabolaget de vokser opp i, både i positiv og negativ retning (Brattbakk & Andersen 2017). Det er tydelig påvist at mens noen får drahjelp av oppvekststedet sitt får andre redusert sine muligheter. Hvor stor ulempe er det å vokse opp i det som kan betegnes som utsatte nabolag? Forskningen viser at det å bo i et område med mange naboer som har dårlige levekår, lav inntekt og utdanning – slik vi finner på i flere av delbydelene i Bydel Grorud – kan redusere ens livssjanser. Selv om foreldrenes og familiens ressurser – oftest omtalt som sosial bakgrunn – har absolutt størst betydning for barn og unges livssjanser, så viser forskningen at andre arenaer som skole og nabolag begge har signifikante eller klare effekter på barnas utvikling og sosiale mobilitet. Innenfor denne stedsanalysen har det ikke vært mulig å gjøre analyser hvor vi kvantifiserer hvor sterk betydning ulike trekk ved nabolagene på Romsås og Grorud har på barn og unges mulighetsrom. Det er imidlertid flere studier av samtlige nabolag i Oslo hvor man finner at beboersammensetningen i unges oppvekstmiljø har betydning for deres framtidige utdanning, arbeidsdeltakelse, inntekt og klasseposisjon (Brattbakk & Wessel 2013, Brattbakk 2014, Toft og Ljunggren 2016). Studiene finner tydelige, men moderate effekter på barn og unges sosiale mobilitet. Fra disse studiene finnes liten informasjon om funn fra enkeltnabolag som for eksempel fra Bydel Grorud, men studiene viser at konsentrasjon av grupper som med dårlige skår på ulike levekårsvariable – og særlig høy konsentrasjon av personer som står utenfor arbeidslivet – kan ha en negativ innvirkning på de unges mulighetsrom.

8.7.2 Ulike grupper av barn og unge påvirkes ulikt av nabolaget

Forskningen viser også at hvordan barn påvirkes av nabolaget sitt varierer ut fra deres alder, kjønn, sosioøkonomiske posisjon og etnisitet. Gutter påvirkes gjennomgående i sterkere grad enn jenter. Hovedforklaringen på dette er at gutter jevnt over er mer ute i nærområdet og har en sterkere lokal tilknytning enn jenter.

Dessuten at den sosiale kontrollen fra foreldrene er ofte sterkere for mange jenter – noe som funnene fra Romsås og delbydel Grorud også indikerer. Jenter holdes mer hjemme og beskyttes mot nabolaget, og dette kan delvis forklare at guttene ser ut til å påvirkes mer av nærmiljøet. Effektene varierer også med alder. Barnas påvirkning henger sammen med i hvor stor grad de utsettes for nabolaget: de minste barna påvirkes minst, men fra førskolealder og oppover påvirkes barna i økende grad i takt med at deres aksjonsradius utvides og med økende bruk av lokale lekeplasser og institusjoner som barnehage, skole og fritidstilbud. Aksjonsradiusen deres utvides ytterligere i tenårene, og dermed blir de også påvirket av nabolag med større utstrekning, noe som er påvist for Oslo (Brattbakk 2014).

Videre er det verdt å merke seg at barn og unge fra familier med lavere sosioøkonomisk posisjon påvirkes sterkere av nabolaget enn de som kommer fra hjem hvor foreldrene har høyere utdanning og inntekt. Dette er et særlig viktig funn med tanke på situasjonen til barn og unge fra fattige familier – noe som gjelder henholdsvis 28,5 prosent av barna på Romsås og 25,2 prosent av barna i delbydel Grorud (og 26,2 prosent av barna på Ammerud) – som også ofte bor i områder med et mer krevende oppvekstmiljø. Et viktig funn, særlig for større byer som Oslo, er derfor at mange barn i fattige familier i tillegg til å få med seg mindre ressurser hjemmefra i tillegg ofte er utsatt for en høyere grad av kollektiv ressursfattigdom i nærmiljøet sitt – blant annet i form av høyere andel utsatte naboer og utfordringer knyttet til fritids- og skoletilbudet. Dette ser i stor grad ut til å være en realitet for situasjonen på Romsås og Grorud. Selv om vi ikke kan slå fast hvor sterke nabolageffekter er her, så er det sannsynlig at de spiller en rolle for barn og unges framtid.

8.7.3 Barnefattigdom i Oslos nabolag

Tall på delbydelsnivå viser at det er stor forskjell i barnefattigdom mellom Oslos nabolag. Mange av delbydelene i Oslo har betydelig høyere andeler enn for bydeler, byen som helhet og for landets kommuner. Det er altså visse soner der barnefattigdom er ganske utbredt.

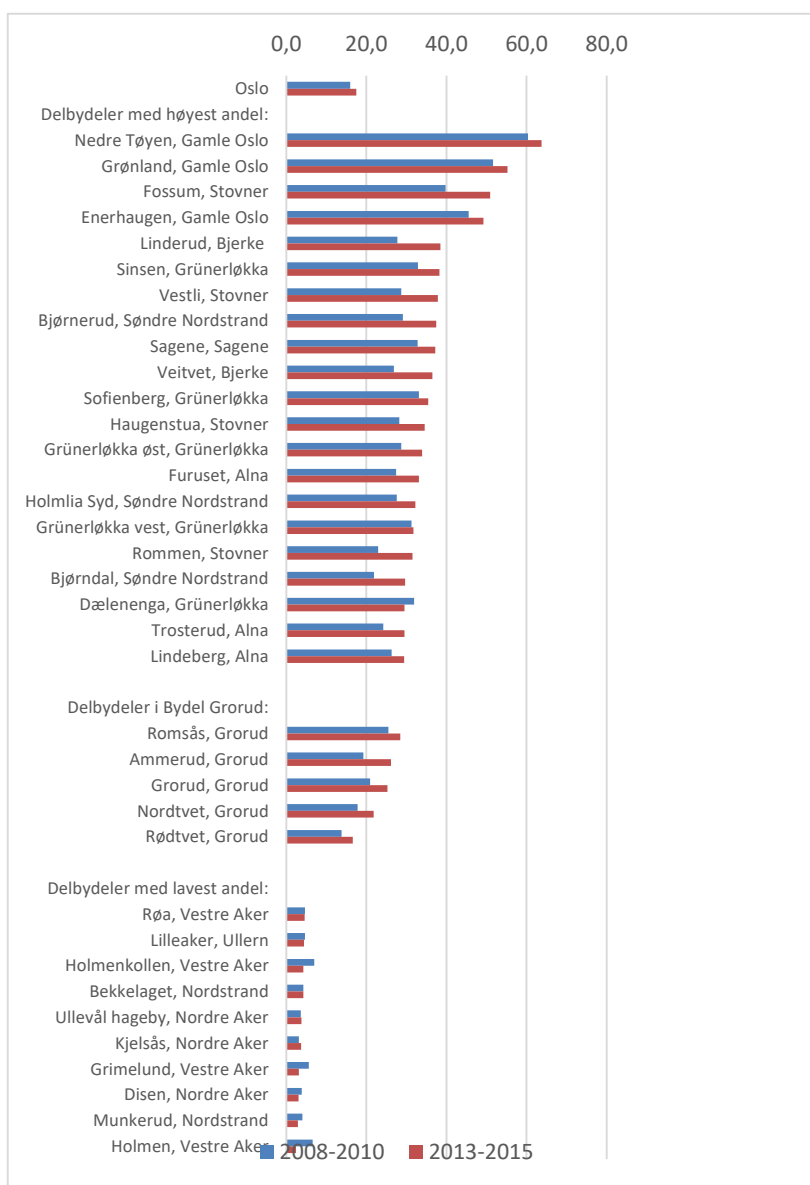
Figur 8.1 under viser andel barn 0-17 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt (3 år, EU-60) for Oslo og delbydelene med

høyest og lavest andel fattige for periodene 2008-2010 og 2013-2015. Tallene viser at andelen barn som vokser opp i fattige hushold i Oslo har økt i perioden, i likhet med landet som helhet. Andelen lå på 17,5 prosent for Oslo i 2015, og 10 prosent nasjonalt.

I Oslo er det 15 bydeler og disse igjen er delt inn i totalt 92 delbydeler. Romsås og Grorud er 2 delbydeler innenfor Bydel Grorud. Det er uvanlig sterk variasjon mellom delbydelene i Oslo når vi måler hvor barn i fattige familier er bosatt i byen. Andelen varierer fra 2,4 prosent i et av nabolagene i Bydel Vestre Aker i ytre by vest til 63,7 prosent på Grønland i Bydel Gamle Oslo i indre by øst. Om lag én av tre delbydeler i Oslo har andeler som ligger under 10 prosent (29 av de 92 delbydeler), og 10 ligger under 4,5 prosent. De fleste av disse ligger i ytre by vest, Vestre Aker, Ullern og Nordre Aker, men også noen i bydel Nordstrand.

Delbydel Romsås har en andel på 28,5 prosent, og er dermed nummer 22 av Oslos 92 delbydeler når de rangeres fra høyest til lavest andel fattige familier med barn. Tett på følger Ammerud på 26,2 og Grorud på 25,2 prosent. Mens Nordtvedt og Rødtvet ligger noe lavere på 21,8 og 16,6. At om lag ett av fire barn lever i lavinntektsfamilier på Romsås, Ammerud og Grorud må regnes som høyt, og er altså betydelig høyere enn for landet og Oslo som helhet. Samtidig er andelen betydelig lavere enn i de delbydelene som har den sterkeste konsentrasjonen i Oslo, som Nedre Tøyen i bydel Gamle Oslo og Fossum i Stovner bydel. Vi ser at andelen barn i fattige familier øker sett i forhold til den totale barnebefolkningen i alle de fem delbydelene i Bydel Grorud.

Figur 8.1: *Andel barn i hushold med vedvarende lavinntekt (3 år, EU) 2008 - 2010 og 2013 - 2015, for hele Oslo, delbydeler i Bydel Grorud og utvalgte delbydeler i Oslo med høyest og lavest andel.*

Kilde: SSB, 2017

Når vi tar for oss de absolutte tallene er historien imidlertid en annen. Totalt var det 5 165 barn som i perioden 2008-2010 levde i fattige familier, mens i perioden 2013-2015 var disse svakt redusert til 5104. Omfanget har altså vært relativt stabilt i perioden, noe som delvis skyldes at det totale antallet barn og unge i alderen 0-17 år er redusert i Bydel Grorud i denne perioden. Det er imidlertid stor variasjon i omfang mellom delbydelene. Over halvparten av barna som vokser opp i fattige familier bor på Ammerud (1506 barn) og Romsås (1276). Antallet barn i denne gruppen er betydelig lavere på Nordtvedt (900), Grorud (777) og Rødtvet (643).

Endringene i faktisk antall barn viser dessuten interessante forskjeller mellom områdene. På Romsås er antallet betydelig redusert i perioden – fra 1447 til 1278, mens Nordtvedt har opplevd den sterkeste økningen fra 832 til 900. I delbydel Grorud er det ingen endring, mens på Ammerud og Rødtvet har det vært en svak økning.

Disse tallene, sett i sammenheng med forskningen på nabolageeffekter og ikke minst i våre egne funn om oppvekstmiljøet på Romsås og Grorud, tyder på at det er behov for å gjennomføre tiltak også på områdenivå. Men problem som barnefattigdom løses ikke gjennom områdetiltak alene. Tvert imot må det andre former for politikk eller andre strategier til – for eksempel knyttet til skole- og arbeidsmarkedspolitikken eller den generelle velferdspolitikken. Allikevel er det mye man kan gjøre lokalt for at hverdagen kan bli bedre for de som vokser opp i områder med relativt store levekårsutfordringer. Det er også verdt å merke seg at det er i delbydel Ammerud vi finner flest barn i fattige familier i Grorud bydel.

Å vokse opp i en familie med små økonomiske ressurser påvirker også mulighetsrommet for å finne alternative muligheter i hverdagen som kompenserer for dårlig økonomi. Det dreier seg ofte om manglende sosial kapital i form av manglende nettverk eller manglende tillit til omgivelsene og hjelpeapparatet, noe som igjen påvirker kunnskap om tilbud og muligheter i nærmiljøet som ikke koster noe.

I følge Ungdata vokser mange av ungdommene i Bydel Grorud (totalt) opp i familier med færre sosioøkonomiske ressurser enn øvrig oslo-ungdom. Mange av de unge oppgir at familieøkonomien

er vanskelig. For ungdom dreier det seg først og fremst om ikke å ha råd til å delta i fritidsaktiviteter sammen med venner og kjente, for eksempel i regi av en idrettsklubb eller en kulturskole, men også det å ikke ha råd til datautstyr, nye mobiltelefoner eller klær som man ser andre har. Disse utfordringene vil igjen påvirke barns oppvekst, livssituasjon, skolegang og hverdagslivet for øvrig, dvs. det ressursgrunnlaget de skal ta med seg videre i livet. Dette fører lett til utenforskap i eget miljø.

9 Hovedfunn og veien videre

I dette kapitlet skal vi oppsummere hovedfunn i undersøkelsen for deretter å foreslå strategier som områdeløft i delbydel Romsås kan bygge videre på. I tillegg gis en vurdering av områdeløft som metode i delbydel Grorud. Først i kapitlet drøftes mulighetsrommet i denne typen satsinger.

9.1 Utfordringer og mulighetsrom: det doble perspektivet er viktig

Når bydeler som arbeider med områdeløft utreder og analyserer situasjonen er det gjerne utfordringene som er i fokus, enten det er eksistensen av *negative elementer eller forhold* eller det er *mangler*, altså fraværet av positive ting som kunne gjort nærmiljøet og situasjonen for beboerne bedre. Slik er det også i denne rapporten.

Men i områdeløft, som i mer allmenne stedsutviklingsprosjekter, gjelder det bevisst å ta vare på det som er *ressurser, positive elementer eller stedskvaliteter* og utnytte – og helst videreutvikle eller styrke – disse. Dette er en viktig del av mulighetsrommet. Det kan være lett å overse dette, særlig i områder der det er en del utfordringer eller mangler fordi disse får mest oppmerksomhet. Men positive elementer kan lett *foringes, forvitres eller forsvinne* dersom de ikke bevisst sikres og ivaretas. Vi vil derfor understreke at strategiene som vi foreslår ikke bare bør rettes inn mot utfordringene, men også rettes inn mot å styrke de ressursene som eksisterer. Dette gjelder både miljøer og personer, offentlige så vel som private, stedskvaliteter, nabolag og nærmiljøer som positivt utmerker seg. Å styrke de positive ressursene vil samtidig signalisere tro på at det nytter og det kan ha en 'smitteeffekt'. Dette vil få betydning for mobilisering og motivasjon for innsats.

Det er viktig å påpeke at det er *flere tiltak som er satt i gang* i bydelens regi løpet av de siste par årene nettopp for å imøtekomme utfordringer hos enkelte grupper eller i nærmiljøet. Enkelte av disse tiltakene trekkes frem i våre forslag fordi vi mener de er viktige å videreføre og styrke.

Noen forhold er det ikke bydelen eller sivilsamfunnet der som kan gjøre noe med fordi det ligger utenfor deres *handlingsrom*, det gjelder også negative forhold. Men det er likevel viktig å inkludere dette for å få et helhetlig bilde, for eksempel når aktører som statlige organer, nasjonale myndigheter eller privat næringsliv er de som rår over virkemidler og ressurser.

Viktige nyanseringer. Det er også viktig å understreke at en del statistiske data tar utgangspunkt i en sammenligning med Oslo som helhet, noe som i visse tilfeller, for eksempel når det gjelder utdanningsnivå, gir et negativt bilde av disse delbydelene. Hadde sammenligningsgrunnlaget vært landet som helhet ville tallene ligget langt nærmere gjennomsnittet for høyere utdanning.

En annen nyansering når det gjelder fortolkning av statistikk dreier seg også om sammenligning internt i Oslo. Vi fremstiller en del tall om befolkningens økonomi, helse og sysselsetting som gir et negativt bilde med mange utfordringer fordi scorene er klart lavere/svakere sammenlignet med andre bydeler og delbydeler. Dette gir selvsagt helt spesifikke utfordringer og en alvorlig situasjon for en viss andel av befolkningen og for bydelens tjenesteapparat innen ulike sektorer. Utfordringen er også alvorlig når man ser en økning i tallene. *På den annen side bør det understrekes at et flertall i befolkningen, ikke scorer lavt og ikke er i en svært sårbar livssituasjon.*

9.2 Presentasjon av hovedfunn

Situasjonsbeskrivelsen nedenfor er basert på statistiske data og kvalitative intervjuer som både har foregått enkeltvis og som små fokusgrupper. Informantene er i hovedsak personer som jobber i bydelen, administrativt eller ute i miljøene, politi eller NAV og representanter for sivilsamfunn og frivilligheten.

De fem temaområdene som bydelen selv har definert som problemstillinger er:

- utfordringer og ressurser i befolkningen knyttet til levekårssituasjonen og nærmiljø
- sosiale og geografiske skillelinjer innad i delbydelene
- frafall fra videregående skole
- grupper som faller utenfor arbeidslivet
- lokale arenaer for integrering og deltakelse.

Disse fem temaområdene er i stor grad flettet inn i hverandre, både på individuelt og kollektivt nivå. For eksempel påvirkes frafall fra videregående skole av elevenes levekårssituasjon, eller levekårssituasjonen har sammenheng med det å være utenfor arbeidslivet. På samme måte har nærmiljøets arenaer for integrering og deltakelse betydning for levekår og livssituasjon. Hvis utfordringer øker i ett forhold påvirker det med stor sannsynlighet de andre. Det vil gi negative synergieffekter og opphoping av problematiske forhold for individer og nabolag. Motsatt kan bedring på ett område positivt slå inn på andre. Vi har imidlertid valgt å strukturere hovedfunnene etter de fem temaområdene for å tydeliggjøre funnene i henhold til oppdraget med undersøkelsen.

9.3 Utfordringer og ressurser i befolkningen knyttet til levekårssituasjon og nærmiljø

Problemstilling 1 dreier seg om utfordringer og ressurser knyttet til levekårssituasjon og nærmiljø. Vi presenterer først ressurser og deretter utfordringene. Dels ser vi de to delbydelene/naboene samlet og dels hver for seg.

9.3.1 Viktigste ressurser i befolkningen og nærmiljøet

Ressurser og muligheter for begge delbydelene

- Nærmiljøkvaliteter av fysisk art: grønne lunger internt i området og marka/skogsområder rett utenfor døra
- Rimelige boligpriser og enklere å komme seg inn for personer og familier uten store økonomiske ressurser

- En god del store leiligheter, noe som er bra for barnefamilier. Gjør også at det er mulig med intern boligkarriere om man vokser fra liten til større husholdning
- Mange av boligene har lite innsyn og fin utsikt
- «Ganske raus kultur her», som en med lang erfaring fra arbeid i psykisk helsevern sier det
- Stedsidentitet: mange har bodd her lenge og føler en tilhørighet til området
- I følge Ungdata har de fleste ungdommene i Bydel Grorud (totalt) en god ungdomstid. De fleste trives på skolen, har god helse og er fornøyde med lokalmiljøet og har en aktiv fritid.
- Godt drevne borettslag med engasjement for trygge nærmiljøer
- Grorud Idrettslag med sine mange tilbud og miljøet rundt idrettsparken er en klar ressurs for hele bydelen og brukes av barn og unge i de to delbydelene i denne undersøkelsen
- I følge Ungdata er ungdommene i Bydel Grorud (totalt) fornøyd med klubbtilbudet
- Ansatte i bydelen og andre offentlige etater som utgjør tjenesteapparatet utgjør en verdifull ressurs med lang erfaring og kunnskap om spesifikke grupper og om området
- Familieteam og ungdomsteam er sammensatt av ulike aktører som jobber sammen og slik kan det gis en mer helhetlig med hjelp og støtte til sårbare grupper
- En velutviklet radar for endringer i negativ retning som fanger inn når noe er i ferd med å forverres, som for eksempel når flere barns familiesituasjon blir kritisk dårlig eller når utrygghet brer seg som følge av eksternt pushet narkotikaomsetning

Spesielt for Romsås delbydel

- Lav turnover i befolkningen, – dvs. relativt stabile nabolag. Det er ofte forbundet med investering i godt naboskap og vedlikehold av egen bolig, inne og ute
- Høy eierandel – det er også forbundet med sterkere insentiver til å investere i egen bolig, og lavere turnover, og generelt mer stabilitet. De fleste bor i borettslag, noe som gjør framleie vanskeligere, dermed sikres en mer stabil beboermasse
- Borettslagene er en ressurs som er viktig både i nærmiljøene og på Romsås som sådan. Disse virker å være godt drevne og bidrar til at blokkene og uteområdene rundt de fleste steder er relativt gode nærmiljøer
- Fritidsklubben Raven utgjør en viktig nærmiljøfaktor for mange unge og et sted som tilbyr en rekke aktiviteter, en trygg sosial møteplass og voksnekontakter
- Lett å rekruttere frivillige til institusjoner som Frivilligsentralen. De mange tiltakene og aktivitetene som drives herfra er en viktig ressurs for nærmiljøet

Spesielt for Grorud delbydel

- Andelen med funksjonsnedsettelse avtar. Selv om delbydelen har en relativt høy andel personer med redusert funksjonsevne enn Oslo totalt, er andelen avtakende. Flere er i stand til å arbeide
- Variert bebyggelse i Nedre Grorud. Her er det en kombinasjon av blokker, rekkehus og eneboliger. Dette kan bidra til en mer variert beboermasse etter livsfase og familietype
- Relativt høy sysselsetting i Nedre Grorud. Nivået er nesten som snittet for Oslo totalt
- Relativt mange med høy utdanning i Nedre Grorud
- Få kommunale boliger

9.3.2 Viktigste utfordringer med levekår og nærmiljø

I oversikten nedenfor baserer vi oss på statistiske data for tema befolkning, skole og arbeid og på kvalitative data for nærmiljø. Her er det enklere å dele inn etter delbydelene Romsås og Grorud.

Romsås delbydel

Befolkningen

- Gapet mellom de rikeste og fattigste har økt
- Det flytter flere fra Romsås enn til Romsås, en nedgang i befolkningen de siste ti årene (som en av 14 delbydeler med samme tendens)
- Flere med etnisk norsk bakgrunn flytter ut
- Det blir større andel eldre
- Høy andel husholdninger der over halvparten av inntekten kommer fra overføringer (28 prosent)
- Befolkningsnedgang i noen av grunnkretsene

Skole

- Antall barn i skolealder går ned på Romsås
- 44 prosent har ikke fullført videregående etter fem år (pr 1.1.2014)
- Nest høyeste andel dropouts blant Oslos 92 delbydeler.

Arbeid

- Andelen sysselsatte menn har gått kraftig ned siden 2007, kun få andre delbydeler har hatt en like kraftig nedgang.
- Romsås utmerker seg med å være en av delbydelene med færrest kvinner i arbeid. 65 prosent av kvinner mellom 24 - 49 år var i arbeid i 2016
- Høy andel kvinner med redusert funksjonsevne

Nærmiljø

- Utrygghet som følge av narkotikaomsetning
- Skille mellom øvre og nedre Romsås, dvs. geografiske skiller følger sosiale skiller fordi det er en hoping på nedre Romsås av personer med lav score på levekårsvariable eller som er i sårbare livssituasjoner eller livsfaser
- Særlig Vestre Romsås har lav sysselsettingsandel og høy andel kommunale boliger.

Grorud delbydel

Befolkningen

- Relativt høy andel utleieboliger og høy prosent som flytter inn og ut; noen som gir gjennomtrekk og mindre stabilitet
- Høy fraflytting av personer uten innvandringsbakgrunn
- Særlig lav inntektsvekst for dem over 60 år.

Skole

- Nedgang i antall barn i skolealder (ikke like stor som på Romsås)
- Relativt lavt utdanningsnivå, men utdanningsnivået skiller seg mellom nedre og øvre Grorud; det er flest med høy utdannelse i nedre del av delbydelen

Arbeid

- Lavere andel sysselsatte mellom 25-49 år, er lavere enn Romsås
- Sterk reduksjon av kvinner i arbeid over de siste årene

Nærmiljø

- På Grorud senter er det mange små og rimelige leiligheter og en del beboere med psykisk helseproblematikk
- Fallende boligpriser relativt til Oslo-snittet

9.4 Sosiale og geografiske skillelinjer innad i delbydelene

Problemstilling 2 dreier seg om hvorvidt det eksisterer sosiale og geografiske skillelinjer innad i delbydelene Romsås og Grorud og eventuelt hva slags bilde som tegner seg.

Skillelinjer grunnet i kjennetegn ved befolkningen vises først og fremst gjennom statistiske data. Dette suppleres med kvalitative data som i hovedsak er innsamlet i intervjuer med «profesjonelle» informanter som har formidlet sine erfaringer fra området og de gruppene som de jobber med. Vi har i mindre grad beboeres egne erfaringer med sosiale og geografiske skillelinjer. Men den empirien vi har samlet inn forteller oss likevel en god del om skillelinjer i de to delbydelene.

Delbydel Romsås. Her ser det ut til å være klare skiller mellom de ulike områdene. Romsås har flere borettslag som er lokalisert i forskjellige soner og som delvis danner små geografiske enheter. Bebyggelsesstrukturen er også noe forskjellig i borettslagene, der enkelte preges mest av lavblokker mens andre har høyere og mer kompakt boligmasse. Beboere vi har snakket med er tydelige på hvilke borettslag de tilhører og hvor på Romsås det ligger. Det er liten tvil om at det oppfattes som bedre å bo i den øvre delen av Romsås enn i den nedre som er nærmest senteret.

Noen forhold er relativt like. Det er for eksempel ingen særlige forskjeller i andelen personer med innvandringsbakgrunn i de ulike grunnkretsene på Romsås. Heller ikke er det særlige interne forskjeller i utdanningsnivå. Boligprisene er omtrent de samme i hele området målt som kvadratmeterpris.

Likevel er det store bildet at det er forskjeller mellom øvre og nedre Romsås, både når det gjelder *sosiale* skillelinjer og når det gjelder *territorielle* skiller. På nedre del av Romsås (Grunnkretsen Vestre Romsås) bor det flere som scorer lavt på levekårsvariablene enn i øvre del, blant annet en lavere andel sysselsatte. I nedre del finner vi de kommunale utleieleilighetene, i tillegg til boliger for mennesker med utviklingshemming og sykehjem. I nedre del ligger også Romsås senter og med T-banestasjon. Inntrykket vi har fått gjennom intervjuene viser at dette området har negativt omdømme, og brukes i liten grad av befolkningen annet enn som

gjennomfartssone til T-banen. Intervjuene forteller om at flere beboere i øvre del av Romsås foretrekker å ta bussen ned til Grorud senter og T-banestasjon eller tar egen bil fremfor å gå ned til T-banen på Romsås. Dette kan ha noe med avstander å gjøre, men også at beboerne synes det et lite trivelig å ferdes i den nedre delen.

Det bildet som tegnes av forskjellene mellom øvre og nedre Romsås er sammensatt. Det dreier seg både om det fysiske stedet, Romsås senter, som fremstår som lite attraktivt og innbydende å bruke. I tillegg erfars områdene rundt senteret som mørke og triste, og fremstår som utrygge områder særlig for barn. Det dreier seg også om en sosial dimensjon som bidrar til å skape skiller mellom områdene. Beboere som bor i kommunale leiligheter, sammen med beboergrupper som har omsorgsbehov, blir lett stigmatisert og synlig i området. Dette skaper avstand til andre beboere, det blir et skille mellom «dem» og «oss».

Delbydel Grorud. Også her avdekkes skillelinjer og forskjeller mellom øvre del og nedre del av delbydelen. Boligområdene lenger ned mot jernbanen på Grorud skiller seg ut med flere rekkehus og eneboliger. Befolkningen her har høyere utdanning enn øvre Grorud og scorer høyere på sosioøkonomiske variabler. Det er klare skillelinjer i sysselsettingen: 77 prosent i nedre Grorud og 63 prosent i øvre.

Grunnkretsene har en relativt lik fordeling av befolkning etter innvandringsbakgrunn samlet sett, men for barn under 16 år er det tydelig skille ved det er færre etnisk norske på øvre enn nedre Grorud.

Delbydelen har få (bare 2 prosent) kommunale boliger sammenlignet med Romsås, og de er jevnere fordelt geografisk. Ved Grorud senter ligger høyblokkene, der er det mange små utleieleiligheter med et stort innslag av østeuropeiske arbeidsinnvandrere. Hele 1/3 av boligene i øvre Grorud er utleieleiligheter, mens bare 17 prosent i nedre.

Det oppgis dessuten å være lite lekearealer og lekeplasser utenfor boligområdene nær senteret på Grorud sammenlignet med boligområdene nær senteret på Romsås. Bydel Grorud har mange små leiligheter med et prisnivå som i Oslosammenheng er lavt. Dette gjør at mange som har fått innvilget startlån i en annen bydel

i Oslo kjøper boliger i denne bydelen, og en del av disse har psykisk helseproblematikk. En ulempe ved eieretablering i de rimeligste områdene er faren for å stimulere til konsentrasjoner av vanskeligstilte i områder som i utgangspunktet synes å være mindre attraktive for boligkjøpere.

Det fremkommer dessuten at det er liten kontakt på tvers av delbydelene, dvs. at på tross av at de tilhører samme bydel og det ikke er lang geografisk avstand mellom dem så virker det som to ganske separate lokalsamfunn.

9.5 Frafall fra videregående skole

Problemstilling 3 er knyttet til tematikken rundt frafall fra videregående skole.

Det ligger ingen videregående skoler i delbydelene, men intervjuer med ansatte på de to ungdomsskolene, i tillegg til andre informanter i bydelen som jobber med ungdom, gir sammen med kvantitative data et klart bilde av situasjonen. Dataene viser at det er relativt en høy andel av ungdom særlig fra delbydel Romsås som statistisk sett har høy sannsynlighet for å falle ut av videregående skole fordi de har for lave karakterer fra ungdomsskolen, og at andelen er høyere enn i de fleste andre delbydelene i Oslo. I delbydel Grorud er situasjonen bedre. Dette bekreftes også av intervju materialet. Færre kvalifiserer derfor for videre utdanningsløp. Det er vanskelig å peke på én årsak til dette. Frafall fra videregående skole har mange forklaringer fordi det er flere forhold som spiller sammen og påvirker hverandre.

En svak utgangsposisjon er en av flere forklaringer. Det er dårlige resultater fra ungdomsskolene og det har vært en negativ tendens de siste årene, særlig på Romsås.

Som vi tidligere var inne på bærer en del av ungdomsmiljøet, særlig på Romsås, preg av rastløshet og rotløshet. Mangel på nære voksenpersoner som kan følge dem opp, lav inntekt i familien som blir et hinder for å delta i positive fritidsaktiviteter, samt få positive forbilder de kan se opp til bidrar til dette. Å være skoleflink gir ikke automatisk status i miljøer der prestasjonene er lave. Dette betyr at skoleflinke ikke fungerer som rollemodeller, kanskje er det tvert om «feil» forbilder i en del miljøer. Vi finner at det er færre

elever som representerer en motkultur ettersom flinke elever bytter skole. Når mange unge lever i familier med liten utdanning, og i en del tilfelle svak tilknytning til arbeidslivet, så er det heller ikke positive rollemodeller for skoleambisjoner hjemme.

Et annet moment er at dataene viser at antall familier som bor trangt har økt. Det kan bety at skoleelever ikke får de mulighetene til å konsentrere seg om å gjøre lekser og skolearbeid hjemme som er nødvendig for å klare skolehverdagen.

I samtaler med ansatte på de to skolene vi besøkte fremkommer også et bilde av skolehverdagen som vitner om et vanskelig læringsmiljø. Særlig skolen på Romsås var preget av mye uro, og kravet om å få gode nok karakterer for å fortsette videre på et allmennfaglig skoleløp var vanskelig å oppnå for enkelte.

9.6 Grupper som faller utenfor arbeidslivet

Problemstilling 4 dreier seg om grupper som faller utenfor arbeidslivet.

Funnene viser at både delbydel Romsås og øvre Grorud har en lavere andel sysselsatte. På Romsås er 76 prosent av menn og 65 prosent av kvinner i aldersgruppen 24-49 år sysselsatte, mot hhv. 81 og 78 prosent i Oslo som helhet. Ser vi på en videre aldersgruppe, som 16 -66 år, så er det nesten en av fire på Romsås som har såkalt redusert funksjonsevne definert som de med behov for ekstra oppfølging som følge av sykdom, skade eller nedsatt arbeidsevne. Dette er nesten dobbelt så høyt som i Oslo totalt. Dette gjelder i større grad kvinner enn menn.

Det skjer i økende grad at unge menn faller utenfor arbeidslivet. Det er en generell tendens, men den er kraftigere på Romsås.

Årsakene til situasjonen og utviklingen de siste årene er selvsagt svært sammensatte, men det er noen trekk som har kommet fram i analysen. Ett av hindringene er særlig manglende norskkunnskaper, både blant voksne og ungdom med minoritetsbakgrunn. Ungdom som har vært i hjemlandet må ofte starte på nytt med språkopplæring og skolefag. Språk er en nøkkelfaktor, og det at arbeidsgivere nå stiller strengere krav til å kunne beherske godt norsk for å få jobb, vil virke inn. Flere enn før som får jobb

gjennom NAV kommer tilbake til NAV på grunn av at manglende språkkunnskaper bidro til at de ikke mestret arbeidssituasjonen. Arbeidsmarkedet kjennetegnes dessuten av at det også i praktiske yrker i stadig større grad kreves formell kompetanse. Dette gjelder f.eks. i omsorgsykker på arbeidsplasser som rekrutterer arbeidstakere med minoritetsbakgrunn (sykehjem og barnehager). Liten eller ingen arbeidslivserfaring vil i tillegg forsterke utenforskap og vanskene med å komme i jobb, særlig gjelder dette mange kvinner med innvandringsbakgrunn. Kulturelle normer for mødres hjemmeværende status vil ytterligere befeste en slik situasjon.

En annen årsak er at flere sliter med sosial angst enn før, i tillegg til rusproblematikk. Det tegnes også et bilde av at trygge strukturer, som ofte er en forutsetning for et velfungerende hverdagsliv, er fraværene for en del av de unge som står på terskelen til et arbeidsliv. Den store andelen med definert redusert funksjonsevne som vist ovenfor må ses i sammenheng med dette.

9.7 Lokale arenaer for integrering og deltakelse

Problemstilling 5 er knyttet til temaet lokale arenaer for integrering og deltakelse. Her er det både arenaer som frivillige organisasjoner driver og arenaer som bydelen drifter.

Vi retter her søkelyset på de tre arenaene som er viktigst for barn og ungdom; (i) nærmiljø og fritidsarenaer, (ii) barnehager og (iii) skoler. Innsatser for oppvekstmiljøet rettes ofte mot å endre *negative forhold* eller gjøre noe med *mangler*. Vi understreker at det er likeså viktig å løfte frem det som er *positive* sider eller institusjoner i nærmiljøet som man bør ta vare på så de ikke forringes, svakkes eller forsvinner. Situasjonsbeskrivelsene fra delbydelene Romsås og Grorud i denne rapporten tilsier at det er svært viktig ikke bare å ta vare på positive stedskvaliteter ved nærmiljøene, men faktisk styrke dem!

Nærmiljø og fritidsmiljøer som integreringsarena

Frivillige organisasjoner, særlig idrettslagene, er viktige arenaer for integrering gjennom aktivering og interessefellesskap.

Ikke minst er *Ungdomsklubben «The Raven»* på Romsås viktig både som en sosial og kulturell arena, en trivselsfaktor og integreringsarena. Den er et populært tilbud for ungdom i delbydelen (og i bydelen for øvrig) og som tilbyr en lang rekke aktiviteter.

Imidlertid ser behovet for et slikt tilbud ut til å være større enn det de ansatte kan imøtekomme. De ansatte ungdomslederne fyller et behov for voksenkontakt som mange antakelig ikke får hjemme. Som ansatte i bydelen som jobber med barn og unge har de i sitt mandat en plikt til å se etter forhold som kan tyde på at de unge ikke har det bra enten hjemme (omsorgssvikt), blant venner i fritiden eller på skolen. Men med så mange ungdom og få ansatte får de ikke dette til. Lederne på klubben må ofte megle mellom vennegjenger. De ser nå at det er store vennegjenger, særlig fra Romsås, som faller ut av skolen, og det er bekymringer rundt stoffmisbruk og rotløse miljøer. Klubblederne jobber med å være en motvekt til negative tendenser med stoffomsetning i nærmiljøet.

Ansatte ser også et behov for *rene guttegrupper* som ikke er så store. Med store grupper klarer de ikke å fange opp det som guttene sliter med og vil snakke med lederne om. *Jenter med innvandrerbakgrunn* ønsker de å nå i større grad. De har for tiden en egen jentegruppe på 17 personer som driver med sosiale og fysiske aktiviteter. Foreldre til jenter i ungdomsalderen er ikke så sjelden skeptiske til klubbvirksomheten og lederne prøver å drive trygghetsskapende informasjonsvirksomhet for å senke terskelen slik at klubben i større grad kan fungere som integreringsarena for unge jenter.

Frivilligsentralen på Romsås. Frivilligsentralen har en stor aktivitet med mange grupper og tilbud. Den skal være en møteplass for alle aldre, men som møteplass fungerer den særlig for voksne over 35 år og eldre, inkludert en god del virksomhet som tiltrekker seg kvinner i minoritetsmiljøer. Barn og unge nyter godt av utlåssentralen der de gratis kan låne sportsutstyr, noe som er veldig mye brukt. Frivilligsentralen har mange sosiale og kulturelle aktiviteter, samt en del turgrupper og grupper med fysisk aktivitet der barnefamilier deltar, som «Skisport for alle» eller «Sykling for alle». Sentralen aktiverer en stor gruppe frivillige enkeltpersoner og samarbeider med frivillige organisasjoner. Gjennom integrerende tiltak og aktiviteter som særlig tiltrekker seg voksne så vil dette

også komme familiene deres til gode, altså barn og unge. Språktrening gjennom aktiviteter og sosialt samvær er en vesentlig del av dette. Siden det i mange andre sammenhenger etterlyses flere tiltak og tilbud for å trekke med foreldre, ser vi at Frivilligsentralen er en arena som kan benyttes og styrkes ytterligere.

Barnehager som integreringsarena

For mange kan barnehagen være det første møtet med, og et bilde av, det norske samfunnet. Barnehagen er en sosial arena også for de foresatte. Her blir de foreldre med minoritetsbakgrunn kjent, og kan ha en dialog, med etnisk norske foreldre. Det unike med barnehagen, sies det, er møtene med foreldrene i leverings- og hentesituasjoner. Det er først og fremst språkopplæring som står øverst på foreldrenes ønskeliste når barna begynner i barnehagen. De aller fleste barna har et annet morsmål enn norsk.

Til tross for gratis kjernetid i barnehagene viser det seg imidlertid at ikke alle benytter seg av tilbudet med barnehageplass, eller at barna ikke begynner før siste året før skolestart. Erfaringene viser at det ofte er i seneste laget fordi det får konsekvenser for språkferdigheter og sosialisering før skolestart og det er lett å bli hengende etter i skoleløpet, noe som etter hvert kan få konsekvenser for videre utdanning og integrering. Konsekvensen av å holde barna hjemme er også at mødre blir mer isolert uten kontakt med viktige arenaer der barn og foreldre møtes og der det gradvis kan skje en sosialisering og inkludering.

Det er ikke bare barna som representerer det etniske mangfoldet. Blant de ansatte i en av barnehagene har cirka 70 prosent norsk som morsmål, mens i de to andre er rundt eller under halvparten av de ansatte etnisk norske. Erfaringer fra barnehagene viser at dette kan være en utfordring og at det kanskje bør stilles strengere språkkrav for barnehageansatte. Samtidig sies det at det er en ressurs å ha ansatte som snakker flere språk, spesielt når barnehagene har en så stor andel fremmedspråklige foreldre, som ofte verken snakker norsk eller engelsk.

Sammensetningen av barn har blitt mer variert de siste årene, med en større blanding av barn fra familier som har store utfordringer og de som er veldig ressurssterke.

Skolene som integreringsarena

Skolene er barn og unges arbeidssted og den viktigste hverdagsarenaen. Derfor er dette integreringsarena nummer en. Lærere og ledelse på skolene er ikke bare faglige ressurspersoner, de er sosiale antenner og støtter inn i barn og unges miljøer. Det er forslått at skoler bør kunne fungere mer som grendehus i lokalmiljøet, etter modell fra USA og Sverige, og at offentlige kontorer som har tjeneste rettet inn mot barn og unge kan lokaliseres på eller rett ved skolene for å lette tilgang og styrke samarbeid.

I intervjuene kommer det frem at omfanget av urolige barn som ikke klarer å følge en skoletime og som har behov for oppfølging har økt. Samtidig har det blitt vanskeligere for foreldre å etablere gode nettverk rundt barnas skolehverdag. Det er vanskeligere for foreldre med skolebarn å bli kjent med hverandre fordi det ikke lenger deles ut klasselister med navn på foreldre. Det innebærer at foreldre ikke kan kontakte hverandre, og som bidrar til å bremse bygging av nettverk relatert til barnas hverdag.

9.8 Samskaping for å imøtekomme sammensatte utfordringer

Selv om vi her presenterer noen forslag til strategier så er det bydelens ansatte og politikere som sammen må vurdere dem og de konkrete tiltakene. De kjenner situasjonen på innsiden fra sine ulike ståsteder og har verdifull erfaringsbasert kunnskap om ulike tema og grupper. Vi har i rapporten gitt en kunnskapsplattform som kan fungere som et felles utgangspunkt for valg av strategier og tiltak. Dette er en plattform som gir en *felles virkelighetsforståelse* gjennom at alle har foran seg den samme informasjonen med positive og negative funn og faktorer som vi har samlet og fortolket gjennom ny statistikk og kvalitative intervjuer og datainnsamlinger. I denne studien har vi sett at de kvantitative og kvalitative dataene komplementerer hverandre i særlig grad.

Strategier og tiltak må vurderes i sammenheng slik at de bygger opp om hverandre. Slik vil man dessuten kunne oppnå synergieffekter. Det motsatte vil tappe kraften ut av enkelttiltak ved at de blir stående alene og potensialet for å utnytte ressursene

ikke tas ut. Dette er særlig viktig fordi funnene viser hvordan situasjonen på stedet og for en del av befolkningen dreier seg om såkalte «wicked problems», *sammensatte problemer* eller utfordringer. De må møtes med *sammensatte løsninger* og det som betegnes som samskaping (co-creation) kan være en fruktbar arbeidsform. Kommunenes Sentralforbund (KS) er opptatt av samskaping som arbeidsform og gir denne definisjonen: «*Samskaping er ulike andre samarbeidsformer. Med samskaping bringer du viten, ressurser og kompetanser sammen fra innbyggere, det offentlige, foreninger og bedrifter og utvikler felles løsninger sammen med de involverte borgere, i stedet for til dem*» (www.ks.no/fagomrader/utvikling/innovasjon/hva-er-innovasjon/samskaping).

Bydelen har startet arbeidsseminarer med deltakere fra en rekke ulike sektorer, instanser og institusjoner. Dette bør utvides til at man trekker inn aktører fra sivilsamfunn, innbyggere og næringsliv. Samskaping er noe annet enn medvirkning når det kommer til å involvere ressurspersoner- og miljøer i befolkningen med sikte på å få innspill og forslag til gode løsninger. Løsninger – i dette tilfelle tiltak man tror vil virke – må være felles løsninger i den forstand at både de som jobber i bydelen og de som bor og virker der kan være utøvende aktører. Dette betyr at det ikke bare er snakk om hva det offentlige kan gjøre og at private aktører kommer med forslag. De ressursene de private representerer må også trekkes inn og flettes sammen med de offentlige.

Samskaping som arbeidsform kan være krevende å gjennomføre av mange grunner; alt fra at det er profesjonelle og frivillige som møtes, offentlige aktører inngår samarbeid med næringsliv og andre private aktører, ulike profesjoner skal samspille, de opererer innenfor forskjellige handlingsrom og har ulike virkemidler til rådighet. Men når situasjonen er krevende og utfordringene så sammensatte må alle gode krefter forenes, også for å prøve å finne frem til nye løsninger som man ikke i utgangspunktet ser for seg: «*Co-creation urges them to lead crosscutting collaboration that aims to facilitate the emergence of undiscovered solutions*» (Torfing 2017). Et særlig kjennetegn ved samskappingsprosesser er at målene eller løsningene ikke er så forhåndsdefinerte (pre-determined outputs) som i mange andre prosesser men vokser frem i samspill mellom aktører som er ulike og har ulike ståsteder. Med bakgrunn i det som er anført her vil altså våre anbefalinger ikke være så forhåndsdefinerte og detaljerte, men heller romslige strategier som åpner for at tiltak

formes underveis. Situasjonsbeskrivelsene og strategiforslagene må ses sammen som et grunnlag som de involverte aktørene tar med seg inn i diskusjonene for å finne løsninger.

9.9 Forslag til strategier

I denne delen av kapitlet bruker vi hovedfunnene som grunnlag for å foreslå strategier og innsatsområder som vi mener bør være sentrale i det nye områdeløftet som er vedtatt igangsatt på Romsås. Vi presenterer en basisstrategi og fire deltstrategier som er flettet inn i hverandre. Disse kan bydelen bruke for å drøfte innretningen på områdeløftet og prioriteringene som må gjøres.

9.9.1 Basisstrategi: styrke og utvikle ressursteam

Befolkning og bydelsansatte er verdifulle ressurser. I tråd med forståelsen av samskaping som arbeidsmåte (se ovenfor) er det nå viktig at ressurser kartlegges og ses i sammenheng: hvem kan samspille med hvem, hvilke *personer og miljøer* finnes innenfor de ulike tjenester og institusjoner i bydelen så vel som blant innbyggere, sivilsamfunn og private aktører i næringsliv og private institusjoner?

Som vi beskrev i første kapittel er et viktig mål i områdeløft også å bidra til utvikling av de kommunale tjenestene. Vi har derfor tatt utgangspunkt i figuren fra første kapittel som i sin tid ble laget i forbindelse med en rapport om Ammerud (Vestby og Johannesen 2010). Det vi i figuren betegner som *tjeneste-aksen* består i hovedsak det offentlige, men med enkelte innslag av private tjenesteleverandører, mens det er beboere og sivilsamfunn som er hovedaktører i *lokalsamfunns-aksen*. «Det gjensidige påvirkningsforholdet som eksisterer mellom disse to aksene tilsier at når forhold styrkes på den ene så styrkes den andre. Motsatt vil svekkelse og svakheter på den ene aksen ha negative implikasjoner for den andre aksen. I denne vekselvirkningen ligger koblingene mellom *levetår & livskvalitet*» (Vestby og Johannesen 2010).

På begge disse aksene finner vi *ildsjeler og dedikerte personer*, mange av dem med årelangt virke i bydelen og med stor erfaringsbasert kompetanse. Her finner vi også foreldre som er opptatt av barna sine, frivillighetens mange ressurspersoner og organiserte grupper.

De som gjør innsatser gjennom arbeidet sitt og de som bidrar gjennom frivillig arbeid og i bomiljøene har samlet en *kunnskapsbase* om lokale forhold, miljøer, personer og mulighetsrom som nå må danne grunnlaget for et systematisk samarbeid fremover. Å styrke disse miljøene med menneskelige ressurser, det vil si flere folk, mener vi er nødvendig både fordi (i) situasjonen tilsier at det er påkrevd med enda større innsatser og (ii) fordi det vil være en fare for at de som er her i dag kan brenne seg ut og gi opp. Bydelen har ikke råd til å miste ressursen som ligger i all den erfaringsbaserte kompetansen og innsikten som vi opplever at så vel dedikerte fagfolk som befolkning har. Dersom oppgavene de skal løse synes uoverkommelig, eller de over tid føler at de ikke strekker til fordi de er for få folk, vil dette helt sikkert føre til frafall og ressurslekkasjer.

Å forvalte og fornye den basisressursen som ligger innen miljøene på hhv. tjenesteaksen og lokalsamfunnsaksen vil være det helt sentrale strategiske grepet. I tillegg vil man få positive synergieffekter ved å *jobbe mer systematisk* sammen i ressursteam, så vel innad mellom tjenestene eller mellom aktører i lokalsamfunnet, som mellom disse miljøene.

9.9.2 Delstrategier for befolkning og nærmiljø

Som det fremgår av de situasjonsbildene som tegner seg på grunnlag av kvantitative og kvalitative data er utfordringene sammensatte, også på den måten at de er flettet inn i hverandre og påvirker hverandre gjensidig. Dette betyr at strategier og tiltak må ses i sammenheng, noe som gjør at det kan synes kunstig å adskille klart definerte strategier. For eksempel er folkehelsesituasjonen berørt av sosialt utenforskap og fattigdom, som igjen har å gjøre med språk og manglende arbeidslivstilknytning, som også har sin årsak i sårbare livssituasjoner i barnefamilier. Dette er selvsagt forhold som bydelens ansatte og tjenesteapparatet er fullt klar over.

Vi vil likevel foreslå at innsatsene knyttes til *fire delstrategier*. Begrunnelsen for dette er dels at det da lettere kan bestemmes hvor innsatsen skal prioriteres og at konkrete tiltak meisles ut av aktuelle aktører som besitter ressurser som kan brukes til disse. Det blir også enklere å skille ut oppgaver for å finne ut hvem som

kan gjøre hva; definere arbeidet som hhv. tjenesteapparatet, frivilligheten eller private aktører kan konsentrere seg om hver for seg og i samskapende prosesser. Noen strategier vil rettes mot området og befolkningen i sin alminnelighet, og slik også kunne virke forebyggende, mens andre strategier vil gjelde sårbare eller utsatte grupper.

Figur 9.1: *Forslag til strategier områdesatsing.*

S1: Styrke folkehelse og integrasjon

Når vi kobler disse to utfordringene er det fordi psykisk og mental helse, og også fysisk helse, i stor grad er knyttet til sannsynlighet for integrasjon og segregasjon. Utenforskap i ulike varianter kan defineres som et alvorlig folkehelseproblem i disse områdene der årsak-virkning-spiraler rommer alt fra fattigdom, kosthold og inaktivitet til mental helse, svake sosiale nettverk og i noen tilfelle manglende tilknytning til skole eller arbeidsliv. Derfor bør

folkehelsestrategi for utsatte grupper ses i sammenheng med S4: Bedre språk- og arbeidskvalifisering. Bydelen bør meisle ut en systematisk satsing på tiltak som vil være helsefremmende, også i betydningen sosialt integrerende, koblet med språkopplæring overfor beboere i ulike aldre som er isolerte eller opplever utenforskap.

Offentlige og private tiltak for å bedre fysisk helse gjennom fysisk aktivitet og kostholdstiltak vil være gode investeringer som har betydning for mental helse og velvære, noe som får innvirkning på den enkeltes kapasitet til å mestre sin livssituasjon og styrke tilknytning til nærmiljø og arbeidsliv. Relativt enkle og konkrete tiltak som skolefrokost og tilbud om varmt måltid i ungdomsklubben, turgrupper i regi av frivilligsentralen, gratis utlån av sportsutstyr og barn- og foreldreaktiviteter i idrettslaget kan nå mange og gjøre en stor forskjell. Helsetilbud og aktiviteter til mennesker med psykiske lidelser, som DPS retter seg mot, kan styrkes ved å gjeninnføre matservering og gruppeaktiviteter.

På folkehelsefeltet bør altså strategien være todelt: både rettet mot alle som forebygging og en bygging og systematisk utvikling av spesielle tiltak rettet mot utsatte grupper. Slik vi ser det er utenforskap den mest krevende utfordringen på folkehelsefeltet fordi dette fører til dårligere psykisk, mental og fysisk helse og får konsekvenser for levekår og livskvalitet.

Arbeid rettet mot utsatte grupper er det offentlige tjenesteapparat sitt ansvar, mens det mer allmenne og forebyggende egner seg for et (mer) systematisk samarbeid mellom tjenesteapparat og frivillighet og lokalsamfunnsaktører. Bydelen bør også se støtte til idrettslag og andre foreninger som en del av innsatsen for å styrke folkehelse.

S2: Bygge gode nærmiljø

Ett av de tre delprogrammene i områdesatsingen er innsatser for nærmiljø. Som vi viser foran er det flere kvaliteter som må ivaretas og sikres slik at de ikke forringes eller forsvinner. Vi understreker betydningen av å bygge videre på de positive stedskvaliteter og ressurser som allerede finnes, som idrettsarena, uteområder i boligmiljøene, fritidsklubben, frivilligsentralen og skolene. Også dette er et felt der offentlige og private kan samarbeide om en rekke tiltak. Sentrale aktører vil være borettslagene, ildsjeler blant

beboere, fritidsklubben, idrettslag, frivilligheten, politi og skolene. Men også aktører som Boligbygg og de som drives institusjoner og boliger for spesielle grupper må på banen her.

Vår kartlegging viser at noe av det aller viktigste nå er at alle aktører som kan gjøre en innsats for å skape tryggere nærmiljøer på Romsås mobiliseres og går sammen om tiltak som kan bygge opp om hverandre. Dette er allerede i gang og det har vært arrangert folkemøter. Vi ser dette som en grunnleggende forutsetning for å få positive effekter av andre type nærmiljøtiltak. Manglende trygghet forringer livskvaliteten for alle som bor, og særlig kritisk er dette for barna. Vi har redegjort for hvordan utryggheten har sin årsak i flere forhold; fra dårlig belysning og skumle, mørke steder til redsel pga. narkotikaomsetning eller belastede nabolag med en hoping av utagerende og beboere med problemer.

Et forslag vil være å sørge for flere menneskelige ressurser på ulike arenaer og ulike soner. Trygge voksenkontakter og flere voksne ute i nærmiljøene vil kunne bedre situasjonen, enten det er dagravner, storebror-prosjekter i nærmiljøet, «trivselsteam» eller nærmiljøteam eller mer tilstedeværelse av politiet. På barne- og ungdomsarenaer som fritidsklubb og skoler er det også uttrykt ønske om flere voksenressurser for å imøtekomme behovet for flere synlige og tilgjengelige trygge personer.

Et annet forslag er å etablere et nærmiljøhus eller et grendehus i skolebygget på Bjøråsen med aktiviteter, kurstilbud og møteplasser der flere voksne er tilgjengelige for barn og ungdom. Behovet for voksenkontakter er dobbelt begrunnet; å trygge nærmiljøet og å kompensere for fravær av trygge voksne i en del familier som sliter og der barna er spesielt sårbare.

Statistikkene viser at det blir flere eldre i delbydelene. Det er derfor også viktig å ivareta denne gruppen. Men en ting er tilbud og tjenester som må ivaretas, en annen ting er å tenke at eldre kan være en verdifull ressurs i nærmiljøarbeid. Eldre kan for eksempel brukes som voksenkontakter inn i nærmiljøet. Og eldre kan også

være en ressurs i medvirkning som er rettet mot å skape aldersvennlige nærmiljøer (se kapittel 8.6).³¹

En tilnærming for å skape tryggere nærmiljøer dreier seg om å ta fatt i problemene i visse soner som følger av hoping av beboere med dårlig bo-evne og/eller utagerende adferd. Derfor er det viktig å fortsette dialogen og bygge samarbeid med Boligbygg. Med til dette hører mer systematisk samarbeid mellom bo-oppfølgere og barnevernet for å danne grunnlag for relevante tiltak fordi noen av de utsatte familiene inngår i bo-oppfølgernes brukergrupper.

Romsås senter er en del av nærmiljøet i dette området. Vi beskriver hvordan dette oppleves som både dødt og utrygt, også fordi det er her bo-problemene beskrevet ovenfor er størst. Dette forsterkes av at det i disse områdene også er boliger for andre grupper som barn kan synes er litt skumle.

I tillegg til hva offentlige aktører og institusjoner kan gjøre innen sine ansvarsområder, så er ett av forslagene å mobilisere frivilligheten og beboere for å gjøre Romsås senter tryggere og skape mer liv der. Man kan trekke på erfaringene og ressurspersonene i «Frivillig i sentrum» og Frivilligsentralen og backe fritidsklubbens initiativ med «Unge kulturarrangører» som vil bruke senteret. Ikke minst må private næringsdrivende og eiendomsaktører også inn i bildet. Men det er klart at her holder det ikke med enkle og flekkvise tiltak. Det er komplekse problemer og utfordringer.

Vi foreslår altså en prioritert tredelt innsats for gode nærmiljøer:

(i) styrke eksisterende kvaliteter og ressursmiljøer, (ii) sørge for flere trygge voksenkontakter ute i området og på arenaer for barn og unge, og (iii) spesielle tryggingstiltak i sonene der det er hoping av beboere med problemer. Parallelt bør man jobbe langsiktig med å «tynne ut» den geografisk bosettingen av disse ulike gruppene.

³¹ NIBR og AFI har et pågående prosjekt om utprøving av metode og verktøy på oppdrag fra Helsedirektoratet: «Lytt til senioren». Dessuten er det særlig relevant å se til Oslo kommunes prosjekt «En aldersvennlig by»

S3: Trygge sårbare barn og familier

Sårbare barn og familier er de som mest trenger en forsterket innsats. Det har i dette prosjektet blitt dokumentert hvor utsatt denne gruppen beboere er, særlig fordi problemene er så sammensatte og slik får en tung innvirkning på så vel levekårene som livssituasjonen og hverdagslivet. Løsninger er derfor også sammensatte.

Innsatsene mot denne utsatte gruppen må ses i sammenheng med «S1: Folkehelse og sosial integrasjon», samt styrking av voksenkontakter i nærmiljø og på barne- og ungdomsarenaer under «S2: Bygge gode nærmiljøer». Dette dreier seg både om å styrke hjelpeapparatet og sørge for enkle tiltak i nærmiljøet.

Det gjøres allerede mye på dette feltet med aktører fra ulike deler av hjelpeapparatet. Vi understreker derfor budskapet i vårt forslag til basisstrategi; nemlig å styrke og utvikle ressursteam. Særlig er det viktig med økt tilgang på menneskelige ressurser slik at de som i dag jobber mot disse gruppene, og som besitter verdifull erfaringsbasert kunnskap om så vel gruppene som nærmiljøet ikke sliter seg ut eller mister motivasjonen.

En spesifikk strategi er å styrke arbeidet som gjøres i familieteamene rundt utsatte barnefamilier og i ungdomsteamene rundt unge beboere med sammensatte problemer og en vanskelig livssituasjon.

En slik forsterket innsats bør også komme eldre ungdommer/unge voksne til gode. Aktører i tjenesteapparatet med lang erfaring fremhever at det trengs flere ressurser for at man skal kunne organisere ungdom i mindre grupper, noe som viser seg å ha størst suksess. Ungdomsteamet jobber tett på 20 ungdom, men det er 100-110 personer med spesialtilpasset innsatsbehov, mange av dem psykisk syke, og det er en enorm ventetid på tiltak.

Det uttrykkes også at det er behov for tettere og utvidet samarbeid mellom skole, Salto og ungdomsledere/fritidsmiljøer. Skolen løftes frem som et kjernemiljø som bør bygges ut til å huse flere funksjoner. Under «S2: Bygge gode nærmiljøer» pekte vi på muligheten for grendehusfunksjoner. En annen mulighet, som særlig kan komme sårbare barn og familier til gode, kan være at flere kommunale kontorer lokaliseres nær eller i tilknytning til

skolen, som for eksempel familie- /barnevernskontoret. Da kan det bli enklere å få til et tettere samarbeid mellom skolen og de kommunale tjenestene, tjenestene blir mer synlige og kan gi en mindre negativ assosiasjon blant barn og foreldre.

Vi foreslår at det etableres en ordning med voksenpersoner som følger sårbare barn og unge til og fra aktiviteter og skole for å trygge dem og bidra til at de ikke faller fra. Rekruttering av flere voksenpersoner i skolens AKS, for eksempel blant foreldregrupper, tidligpensjonister eller eldre ungdom som trenger praksisplass.

S4 Bedre språk og arbeidslivskvalifisering

Når vi løfter frem dette som forslag til egen strategi er det fordi vi ser behovet for spesifikk og mer samlet innsats overfor så vel unge som dropper ut av skolen som innvandrere som ikke kommer seg inn på arbeidsmarkedet og grupper som sliter med sammensatte problemer og der det psykiske er et sentralt element. For alle som av ulike årsaker befinner seg utenfor eller er marginale i utdanningsløp eller arbeidsliv så er det ifølge NAV og skoleaktører også behov for kvalifisering i form av å forstå og mestre normer, oppfølging og kulturelle koder i samfunnslivet. Vi dokumenterte at nesten en av fire i alderen 16-66 år på Romsås av ulike årsaker har såkalt redusert funksjonsevne.

Språkopplæring. For innvandrere, som finnes i alle disse gruppene, er språkbarrierer en grunnleggende årsak til utenforskap. Enten finnes det ikke språkopplæring, de kvalifiserer ikke for å få det, det koster penger eller det er på ulike andre måter ikke rettet inn mot deres livssituasjon.

Både bydelen selv og andre informanter peker på det selvsagte i nødvendigheten av å styrke språkopplæringen som starter allerede i barnehagene. En ting er at barna går i barnehage og starter dette løpet tidlig nok. En annen ting er spesifikke tiltak rettet mot foreldre i barn-foreldre-grupper og tilby norskopplæring til foreldre med kurs i barnehagen og i skolene. På den måten blir foreldrene også mer involvert i barnas hverdag fordi det foregår i barnas miljø. En tredje ting er mer lokalbasert norskopplæring som kan relateres til nærmiljøet, for eksempel bør en drøfte nyskapende tiltak for systematisk språktrening gjennom aktivitet i fritidsgrupper. Også her bør en tenke i barn- foreldre-grupper når

dette er naturlig. Dessuten bygge videre på Frivilligsentralens eller idrettslagenes erfaringer.

Uansett veier som velges så bør kurstilbudene være gratis og språkopplæring være en integrert del av fritidsaktiviteter eller barnehage/skole/fritidsaktiviteter. Disse arenaene/miljøene bør tilføres flere ressurser dersom dette skal lykkes.

Arbeidslivskvalifisering. Også arbeidslivskvalifisering, utover det språklige, er et felt det allerede gjøres mye på. Likevel er dette et temaene som er viet mye oppmerksomhet i intervjuene og ulike informanter peker på behovet for forsterket innsats. Dette underbygges av de kvantitative data om situasjonen, både når det gjelder drop-out fra videregående, unge som ikke mestrer videre utdanningsløp og voksne som enten ikke har hatt tilknytning til arbeidsliv eller bare har vært sysselsatt i perioder for så å falle utenfor igjen. Dette er et komplekst problem som er innvevd i andre levekårstematikker.

De eksisterende tiltakene for økt sysselsetting bør intensiveres; det er et klart behov for flere praksisplasser, for at de unge blir i jobb og følges opp, ikke bare blir hjulpet til å få en jobb, og for at det skal foregå en systematisk oppbygging av kompetanse for de litt eldre som skal ut i jobb basert på erfaringer om økte krav til tekniske kvalifikasjoner.

I tillegg tror vi det er spesielt behov for å tenke i nye baner på arbeidslivet. Vårt inntrykk er at det til nå i liten grad har vært gjort forsøk på systematiske samarbeidstiltak med det lokale næringslivet, lokalt i bydelen eller nabobydeler sammen. Et strategisk grep kan være forsterkede innsatser der tjenesteapparatet og næringslivet sammen finner innovative løsninger som kan prøves ut for mennesker med problemer i forhold til arbeidslivstilknytning. I andre kommuner er næringsutvikling og stedsutvikling ofte to sider av samme sak, der næringsutvikling og arbeidslivstiltak både er et ansvar for kommunale næringssetater og private bedrifter og lokale næringslivsorganisasjoner og bransjeorganisasjoner. Flere steder finnes det eksempler på sysselsettingstiltak for innvandrere og flyktninger. Spørsmålet er: hvordan kan det etableres strategisk samarbeid, eventuelt etter partnerskapsmodeller, mellom bydelen og (i) lokale bedrifter og næringsaktører, og (ii) den sentrale næringssetaten i Oslo kommune

og næringslivsorganisasjoner? Et annet relevant spørsmål er: kan det prøves ut lokale ordninger med sosialt entreprenørskap basert på erfaringer fra aktører som har jobbet lenge med dette? Dette kan for eksempel være de som bistår etablerere som tar tak i sosiale problemer eller grupper som sliter på arbeidsmarkedet og som har en prosjektidé, men mangler erfaring med forretningsdrift.

I tillegg til innsatser på skole- og utdanningsfronten foreslås en forsterket innsats på eksisterende tiltak for økt sysselsetting og å prøve ut nye former for samarbeid, partnerskap og sosialt entreprenørskap med næringsaktører i kommunen og i privat sektor.

9.10 Områdeløft som metode i delbydel Grorud?

Et av spørsmålene som skulle besvares i denne analysen var i hvilken grad områdeløftmetodikken vil være en egnet innfallsvinkel til å imøtekomme utfordringene som er avdekket for delbydel Grorud.

Utfordringene vi har kunnet avdekke for delbydel Grorud er av en litt annen karakter enn på Romsås, selv om en del også er likt. Utfordringene i denne delbydelen er blant annet knyttet til forhold rundt den høye utleievirksomheten av leiligheter, særlig konsentrert rundt blokkene ved Grorud senter. Det registreres også utfordringer med en økende andel av befolkningen, særlig unge menn med flyktningebakgrunn, som sliter med traumer og psykisk uhelse og som bor i utleieleilighetene. I denne delbydelen har vi ikke avdekket like stort omfang av ungdom som «sliter» på ungdomsskolen eller som av ulike grunner faller utenfor.

Så langt vi kan se er områdeløftmetodikken godt egnet til å imøtekomme de utfordringene vi ser i delbydel Grorud. Det kan dreie seg om innsatser for å gjøre senteret og området rundt til en attraktiv møteplass for alle beboergrupper (både som fysisk og sosialt møtested), og det kan dreie seg om tettere oppfølging av de gruppene som strever med hverdagen.

Områdeløft er i stor grad basert på medvirkning fra befolkningen som i samarbeid med bydelen skal styrke ressursene i nærmiljøet. Det er viktig å holde på denne modellen, ikke minst i arbeidet med utforming av nytt senterområde og planprosessene knyttet til dette.

I tillegg er det viktig å knytte områdeløftet tett til bydelens ordinære tjenester og kommunale etater som kan samarbeide om tiltak. Det dreier seg særlig om boligproblematikk, tildelinger og oppfølgingsstrategier, samt tiltak knyttet til psykisk helse.

9.11 Avsluttende refleksjoner

Denne studien har i særlig grad kretset rundt barn, ungdom og unge voksne, selv om familietematikk også inngår. Det er forsterket innsats for de unge generasjoner, deres nærmiljø, hverdagsliv og livskvalitet som er det sentrale for å bedre situasjonen her og nå og for å forebygge en problematisk livssituasjon senere. Avslutningsvis vil vi gi noen refleksjoner rundt tre tema som ikke er gitt særlig oppmerksomhet foran.

Hva kan et områdeløft gjøre?

Problemer som forbindes med ulike uteområder er (også) symptomer på strukturelle utfordringer og kan også skyldes individuelle eller sosiale faktorer. Etablering av en fritidsarena for ungdom, gjennom en oppgradering av uterom eller andre fysiske tiltak vil ikke alene løse problemene i disse to delbydelene (Ander 2017; Andersen 2009; Brattbakk et al., 2015; 2017; Hagen et al. 2016). Kanskje ligger løsningen på lokal nærmiljøproblemer likeså mye som i den nasjonale og kommunale bolig-, fattigdoms eller integrasjonspolitikken. Det er ikke rom for å drøfte dette i detalj her, men vi vil understreke at en fin park ikke i seg selv løser slike utfordringer. Her er det verdt å nevne at nettopp Romsås har gjennomgått en omfattende fysisk oppgradering de senere år, men utfordringene synes å ha vokst til tross for dette. Vi har også poengtert at ungdom brukte en fritidsklubb i Groruddalen som mobiliseringsarena for «Gaza-opptøyene» i sentrum av Oslo i januar 2009 (Andersen 2018). Det betyr ikke at oppgradering av uterom eller en satsing på møteplasser er feil, men at en rekke sosiale utfordringer krever andre og til tider mer kostbare og langvarige strategier og/eller tiltak.

Ungdom og samfunnsintegrasjon

Våre data tyder på at områdetets unge i stor grad kan sies å være del av eller ønske å være del av storsamfunnet. Dette kom blant annet frem ved at ungdommene hadde tillitt til statens kontrollorgan,

nemlig politiet. Likevel var det tegn til at visse ungdomsgrupper hadde mer opposisjonelle verdier eller holdninger, noe som også kommer til syne gjennom en ikke ubetydelig ungdomskriminalitet i området. Slike handlinger, samt den manglende tilliten til politiet vi hørte om på Romsås, tyder på en skjør samfunnsintegrasjon i visse miljøer. Særlig i den offentlige debatt har fremveksten av «avvikende» grupper i Groruddalen fått mye oppmerksomhet – og vi finner altså at denne frykten ikke stemmer godt med virkeligheten selv om man heller ikke skal underslå klare utfordringer.

Våre egne tidligere studier fra flere nabolag i Groruddalen, samt arbeidet med denne rapporten, peker i ulike retninger når de gjelder ungdom. Særlig på Romsås, hører vi fra noen voksne informanter at det er en utfordrende barne- ungdomskultur, eller i hvert fall et antall barn og ungdom som skaper uro lokalt. Innenfor rammene av dette prosjektet, har det ikke vært mulig å gå i dybden i ulike miljøer eller subkulturer fordi dette forutsetter et langvarig feltarbeid. Følgende må derfor leses med dette forbeholdet i mente, da et mer tidkrevende feltarbeid kunne fått frem andre mønstre, men også flere nyanser.

Tidligere forskning, blant annet fra Ungdata som omtalt over, peker på at de fleste ungdommene i bydelen har en god ungdomstid. De fleste trives på skolen, har høyt velvære, en aktiv fritid, god helse og er fornøyd med lokalmiljøet. I våre samtaler med ungdomsskoleelevene på Grorud ser vi ingen spor av opposisjonelle verdier eller tegn til avvikende atferd. De fleste så på dagens Grorud som et rolig og fint sted, men også et sted som var kjedelig da det ikke var mye som skjedde for ungdom der. Blant de elevene vi snakket med, var Grorud på kvelden både trygt og skummelt. Noen sa at det ikke var noe problem å være ute på kveldstid, mens for andre – særlig blant jentene – var det skummelt å være ute på kveldstid. Dette ble koblet til manglende belysning, men også synet av gutter/menn kunne gjøre en redd. Om det skulle være en markant opposisjonskultur blant disse ungdommene, kunne en kanskje forvente at de var mistroiske eller ikke hadde tillit til politiet. Bildet var som vist over, snarere helt motsatt. På Romsås, var det likevel tegn nettopp til en slik «opposisjonskultur», men vi vil oppfordre til oppfølgingsstudier for å kartlegge dette i mer detalj.

Det er altså en sammensatt kategori unge med ulike livsstiler og preferanser i disse områdene. Vi har indikasjoner på at det er et stort flertall som lever vanlige liv i en hverdag preget av blant annet lekser, fotball eller håndball og med vanlige ambisjoner og holdninger som ønsker om arbeid, familie med mer.

Om involvering, medvirkning og realisering

Vi ønsker også å tenke litt høyt om mulige strategier basert på de utfordringene vi har hørt om, observert og skrevet om i denne rapporten. Grunnen til at vi spesifiserer refleksjoner, er at formålet med dette er å legge opp til en dialog snarere enn å presentere konkrete løsninger.

I arbeidet med flere ulike forskningsprosjekter i Oslo og andre norske byer, har vi støtt på det vi har omtalt som medvirkningstrøtthet. Blant annet er det ofte at ungdom spørres om hva de ønsker seg i nærmiljøet, men som kommunen ikke kan innfri (se Hagen m fl 2016: 78).

Også i elevsamtalene på Groruddalen skole, så vi tegn til dette. Etter av vi hadde presentert oss, hvorfor vi var der og på oppdrag fra bydelen, så rakk en av elevene hånden i været. Hun sa klart og tydelig ifra at de hadde vært med på flere slike runder med innspill til «sanne som oss», men at ingenting hadde skjedd (i hvert fall som de hadde fått med seg).

Foran skriver vi om samskaping som er noe mer enn medvirkning, og som henspiller på samarbeid om tiltak. Selv om det er viktig å involvere beboere i både stedsanalyser og selve områdeløftene, så bør man være tydelig på at det langt fra er sikkert at forslagene de kommer med ikke kan realiseres. Det kan være fordi bydelen ikke har de nødvendige virkemidlene og/eller det ligger utenfor deres formelle handlingsrom når andre offentlige etater eller instanser på andre forvaltningsnivåer har ansvaret. Eller realisering av forslag kan ta lang tid. Om man ikke er ærlig på strukturelle, juridiske eller økonomiske begrensninger, er det ikke bare en fare for utbredt medvirkningstretthet lokalt – kanskje vil dette også bidra til en mer omfattende mistro eller mistillit til «systemet» og deltakelse i demokratiske prosesser. Om det er slik at ungdom ikke kan få tilfredsstilt de mest prekære behovene eller de øverste ønskene som unge har gjennom områdeløft eller andre kommunale strategier, så kan man spørre seg om man bør avstå fra

medvirkningsprosesser. En annen strategi kan være at innspillsrunder først og fremst arrangeres mer målrettet: om for eksempel kommunen/bydelen sitter på et bygg og har de nødvendige økonomiske ressursene, så kan ungdommene trekkes med for å definere hva slags ikke-kommersielt ungdomstilbud de vil ha (jf. arbeidet med K1 på Tøyen). Disse refleksjonene kan i en viss grad overføres også til andre beboergrupper.

Relatert til dette, er de strukturelle eller politiske begrensningene som ligger nettopp i et områdeløft. Det er liten tvil om at flere av de problemene vi har beskrevet på Romsås og Grorud ikke enkelt lar seg løse med én bestemt og tidsbegrenset strategi. Problemer som barnefattigdom, ungdomskriminalitet, familievold, manglende yrkesdeltakelse, trangboddhet, frafall fra videregående skole med mer, løses ikke gjennom områdetiltak alene, ja, kanskje ikke først og fremst gjennom nettopp områdebasert politikk i det hele tatt. Dette er i stor grad levekårsproblematikk som fordrer omlegging og intensivering på andre politikkområder, som skole- og arbeidsmarkedspolitikken, integrasjonsfeltet, samt det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Når det er sagt: disse begrensningene erkjenner bydelsansatte- og politikere og det har i en rekke sammenhenger vært diskutert at områdeløft bare i begrenset grad kan gjøre noe med grunnleggende levekårsproblematikk. På den annen side har det vært sentralt å poengtere to ting. For det første at alle innsatser som gjøres i områdeløft med å bedre nærmiljø og hverdagsliv i disse lokalsamfunnene er viktig fordi dette kan styrke livskvalitet for mange grupper i befolkningen og således i noen grad veie opp for svake levekår. For det andre rår bydelen over en del ressurser, virkemidler og muligheter som direkte kan rettes inn mot tiltak overfor utsatte eller ressurssvake grupper. Mange av forslagene og anbefalingene vi anførte ovenfor dreier seg om dette.

Litteratur

- Andersen, B., Brattbakk, I., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M. & Ruud, M. E. (2018). *Hverdagsstedet Vestli. Sosiokulturell stedsanalyse av Vestli i Bydel Stovner*. AFI Rapport 01:2018. Oslo: AFI. Høsholen i Oslo og Akershus.
- Andersen, B. (2009). Evaluering av URO: et kriminalitetsforebyggende prosjekt i regi av Oslo røde kors (Rapport nr. 15). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Andersen, B. (2012). Oslo gettoiseres. I S. Indregard (red.), *Motgift. Akademisk respons på den nye høyreekstremismen* (s. 172-186). Oslo: Flamme forlag & Forlaget Manifest.
- Askim, J., Kolltveit, K og Røe, P.G. (2017) "Veier til bedre politikk og styring" i J. Askim, K. Kolltveit, & P. G. Røe (red.), *En smartere stat. Veier til bedre politikk og styring* (s. 9-30). Oslo: Universitetsforlaget
- Barstad A. (2016): *Hopning av dårlige levekår. En analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013*. Oslo: SSB-rapport 2016/32
- Bratsberg, B., Raaum, O., & Røed, K. (2007). Opp og ned: Yrkesaktivitet og trygd over livsløpet for tidlige arbeidsinnvandrere i Norge. In IMDi (Ed.), *Integreringskart 2007: Arbeidsinnvandring - en kunnskapsstatus* (pp. 12-17). Oslo: IMDi.
- Bratsberg, B., Raaum, O. & Røed, K. (2012) "Educating Children of Immigrants: Closing the Gap in Norwegian Schools." *Nordic Economic Policy Review* 3(1):211–51.

- Brattbakk, I., Nyhus, O. H., Andersen, B., Reichborn-Kjennerud, K., & Iversen, J. M. W. (2016/17). *Storbyfaktoren - Storbyenes særlige sosiale og økonomiske utfordringer*.
- Eriksen, I. M., & Frøyland, L. R. (2017). *Levende drabantbyer: Ungdoms deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter i flerkulturelle lokalsamfunn*. Rapport. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
- Hagen, A. L., Andersen, B., Brattbakk, I., Dahlgren, K., Ascher, B. E. & Kolle, E. (2016). *Ung og ute. En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom*. AFI rapport 2016:06. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet
- Helgesen, M., Hofstad, H., Risan, L., Stang, I., Rønningen, G. E. & Lorentzen, C. (2014) *Folkehelse og forebygging. Målgrupper og strategier i kommuner og fylkeskommuner*. NIBR-rapport 2013:3. Oslo: NIBR.
- Hernes, G. (2010). *Gull av gråstein. Tiltak for å redusere frafall i videregående opplæring*. Fafo- rapport. Oslo: Fafo.
- Løwe, T. (2008). *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam*. SSB-rapport 2008/14. Oslo: SSB
- Mashburn, A., Justice, L. M., Downer, J. T., & Pianta, R. C. (2009) Peer Effects on Children's Language Achievement During Pre-Kindergarten. *Child Development*, Volume 80, Number 3, (686–702)
- Oslo kommune (2015). Gjennomføring av videregående opplæring i Oslo. *Oslospeilet*, 25(2), 15-21.
- Resultater fra Barnetråkk i Bydel Grorud*. Oslo kommune, Bydel Grorud 2016.
- Small, M. L. (2004). *Villa Victoria: The Transformation of Social Capital in a Boston Barrio*. Chicago: University of Chicago Press.

- Staff, J. & Kreager, D. A. (2008). Too Cool for School? Violence, Peer Status and High School Dropout. *Social Forces* 87(1), s. 445-471
- Tronstad K., Bask M., Nygaard M. (2018, forthcoming):
Accumulation of welfare problems among immigrants in Norway.
Oslo: NIBR-notat.
- Vestby, G.M., I. Brattbakk og R. Norvoll (2017): *Lytt til senioren!*
Utprøving av medvirkningsmodell for aldersvennlige lokalsamfunn.
NIBR/AFI samarbeidsrapport 2017.
- Wiggen, K. S., Dzamarija, M. T., Thorsdalen, B., & Østby, L.
(2015). *Innvandrerers demografi og levekår i Groruddalen, Søndre Nordstrand, Gamle Oslo og Grünerløkka.* Oslo: SSB.
- Wollebæk, D., Lundåsen, S. W., & Trägårdh, L. (2012). Three Forms of Interpersonal Trust: Evidence from Swedish Municipalities. *Scandinavian Political Studies*, 35(4), 319-346.
- Wollebæk, D & Segard, S (2011) Sosial kapital – hva er det og hvor kommer det fra? I Wollebæk, D og Segard, S (red) *Sosial kapital i Norge.* Oslo: Cappelen Damm AS, s. 25-51.